

Евалуација Националне стратегије за младе (2008) у Републици Србији и Акционог плана 2009.–2014.

Јануар 2015.

Припремиле Јасел Охана и Марија Булат
Наручиоци Министарство омладине и спорта Републике Србије и Популациони фонд Уједињених
нација у Србији

Садржај

Садржај	2
Списак скраћеница	4
Изрази захвалности	6
Увод	7
Изазови на које смо наишли током евалуације	10
Историјски контекст за омладински сектор у Србији и Национална стратегија за младе (2008)	11
Визија, основни принципи, кључне потребе младих и приоритети НСМ 2008	11
Република Србија – кратак приказ кључних података о младима	12
Омладински сектор у Србији	14
Налази евалуације	21
Увод	21
Спровођење НСМ – кључни подаци и евалуација према циљевима	22
Спровођење НСМ према бројкама	22
Преглед мера реализованих у оквиру циљева и под-циљева НСМ	29
До које мере и до ког нивоа су спроведени кључни структурални елементи Стратегије ..	29
Увод	29
Инфраструктура локалних канцеларије за младе	29
Регионални / покрајински пројекти за спровођење НСМ	32
Фонд за младе таленте	33
Додела грантова	34
Информисање младих	37
Међународна сарадња и партнерство	37
Евалуација по критеријумима резултата	40
Евалуација према кључним међународним принципима	47
Принцип заснован на људским правима:	47
Инклузивност:	47
Партиципативни приступ:	48
Родна-равноправност:	48
Свеобухватност:	48
Заснованост на знању и подацима:	49
Покривеност ресурсима:	49
Одговорност:	50
Утицај НСМ на главне области њеног деловања	51
Увод	51
Општи преглед	51
Образовање и информисање	52
Здравље и социјална заштита	54
Економске могућности	56
Учешће у јавном животу и активно грађанство	57
Институционални капацитети	59
Закључци	62
Одрживост	62
Доношење одлука	63
Интегрисана омладинска политика	64
Капацитет МОС и других тела за реализацију НСМ	65
Инфраструктура за локалну политику и реализацију	65
Управа, улога политике и транспарентност	66
Аутономија и зависност омладинског цивилног сектора	67

Домет	68
Мониторинг, евалуација и истраживање	68
Препоруке	70
Одрживост	70
Доношење одлука	71
Интегрисана омладинска политика	72
Капацитети МОС и осталих органа одговорних за спровођење НСМ	73
Управљање, улога политике и транспарентности	76
Аутономија и зависност омладинског цивилног сектора	77
Домет	78
Мониторинг и евалуација	79
Истраживање о младима	80
Линкови за додатне информације о евалуацији	81
Библиографија	81

Списак скраћеница

AIDS	<i>Acquired Immune Deficiency Syndrome</i> (синдром стечене имунодефицијенције- СИДА)
АП	Акциони план
АПР	Агенција за привредне регистре
БНД	Бруто национални доходак
GIZ	<i>Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit</i> (Немачка организација за међународну сарадњу)
EVS	<i>European Voluntary Service</i> (Европски волонтерски сервис)
ЕУ	Европска унија
ЕУР	Евро
EFTA	<i>European Free Trade Association</i> (Европска асоцијација за слободну трговину)
ILO	<i>International Labour Organization</i> (Међународна организација рада)
IOM	<i>International Organization for Migration</i> (Међународна организација за миграције)
ЈЛС	Јединице локалне самоуправе
КЗМ	Канцеларије за младе
КОМС	Кровна организација младих Србије
ЛАП	Локални акциони план
ЛАПМ	Локални акциони план за младе
ЛГБТКИ	Лезбо-геј-би-транс-квир-интерпродно
ЛКЗМ	Локална канцеларија за младе
МОР	Међународна организација рада
МОС	Министарство омладине и спорта
НАПОР	Национална асоцијација практичара/ки омладинског рада
НВО	Невладине организације
НФО	Неформално образовање
NEET	<i>Not in Education, Employment or Training</i> (ван образовног процеса, запослења или обуке)
НЦМ	Национална стратегија за младе
OBESSU	<i>Organising Bureau of European School Student Unions</i> (Канцеларија Европске уније средњошколаца)
OSCE	<i>Organization for Security and Co-operation in Europe</i> (Организација за европску безбедност и сарадњу)
ОЦД	Организације цивилног друштва
ПАПМ	Покрајински акциони план политике за младе
PBILD	<i>Peacebuilding and Inclusive Local Development</i> (Izgradnja mira i inkluzivni lokalni razvoj)
РЗС	Републички завод за статистику
РКМ	Регионални координатори за младе
РСД	Динар Републике Србије
СЗО	Светска здравствена организација
УН	Уједињене нације
UNAIDS	<i>Joint United Nations Programme on HIV and AIDS</i> (Удружени програм Уједињених нација за HIV и AIDS)
UNDAF	<i>United Nations Development Assistance Framework</i> (Програмски оквир за стратешко партнерство Уједињених нација)
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> (Програм Уједињених нација за развој)
UNESCO	<i>United Nations Educational, Stientific and Cultural Organization</i> (Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu)
UNICEF	<i>United Nations International Children's Emergency Fund</i> (Дечији фонд Уједињених нација)
UNFPA	<i>United Nations Population Fund</i> (Популациони фонд Уједињених нација)

UNHABITAT	<i>United Nations Human Settlement Programme</i> (Програм људских насеља Уједињених нација)
UNHCR	<i>United Nations High Commissioner for Refugees</i> (Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице)
USAID	<i>U.S. Agency for International Development</i> (Агенција Сједињених Држава за међународни развој)
УСД	Амерички долар
HIV	<i>Human Immune Deficiency Virus</i> (virus humane imunodeficijencije)
ЦеСИД	Центар за слободне изборе и демократију
YiA	<i>Youth in Action</i> (Млади у акцији)

Изрази захвалности

Не би било могуће припремити овај извештај без многобројних видова сарадње и подршке. Посебно бисмо желеле да се захвалимо Снежани Клашњи, помоћници министра за омладину, што је Тиму за евалуацију пружила политичку и моралну подршку; затим особљу Министарства омладине и спорта на сарадњи и стављању на располагање свих тражених информација; Марији Раковић и Јовани Убипарип из UNFPA на помоћи и подршци; као и Хауарду Вилијамсону (*Howard Williamson*) на стручним саветима и dobrим идејама. Поред њих, желеле бисмо да се захвалимо и многобројним представницима локалних канцеларија за младе, савета за младе, јединицама локалне управе, Покрајинском секретаријату за спорт и омладину, регионалним координаторима, организацијама младих и за младе, фондацијама, клубовима и иницијативама младих; стручњацима за омладинску политику, националним представницима и кровним организацијама, владиним секторима, владиним и невладиним органима и међународним организацијама на њиховој спремности да допринесу овој евалуацији датим и повратним информацијама.

Јаел Охана (*Yael Ohana*) и Марија Булат
23. јануар 2015.

Увод

Овај документ представља коначан извештај о евалуацији Националне стратегије за младе Републике Србије (НСМ), која је усвојена 2008, и њеног Акционог плана за 2009–2014. годину (АП), који су за потребе [Министарства омладине и спорта Републике Србије \(МОС\)](#) и [Популационог фонда Уједињених нација \(United Nations Population Fund – UNFPA\)](#) у Србији радиле Јаел Охана и Марија Булат од септембра до децембра 2014.

Сврха овог извештаја је представљање главних налаза тима за евалуацију о реализацији и утицају Националне стратегије за младе од националног до локалних нивоа, његови закључци и низ препорука које се интерпретирају. Намера извештаја је да се пружи један систематичан преглед постигнутих резултата и недостатака, фактора који су подржали или ометали реализацију, те решења за потенцијални утицај активности изведених у оквиру Националне стратегије за младе и њеног Акционог плана.

Овај извештај сачињавају седам поглавља, и то:

- **увод** у пројекат евалуације;
- истраживање „пређашњег и садашњег“ **контекста омладинског сектора** у Србији, кроз које је сачињена и реализована Национална стратегија за младе;
- **главни налази** евалуације са неколико аспеката (шта је реализовано, који су циљеви испуњени, који су то кључни стубови акције, главне области интервенције, критеријуми за учинак, међународни принципи);
- **закључци** Тима за евалуацију на основу ових налаза;
- низ важних **препорук** за решавање кључних недостатака и изазова за развој омладинске политике и реализацију, идентификованих кроз ову евалуацију;
- део којим се обезбеђује повезивање са **додатним информацијама** релевантним за евалуацију;
- **додатак** у одвојеном документу.

Пројекат евалуације

МОС је иницирао ову евалуацију Националне стратегије за младе (2008) и њеног Акционог плана (2009–2014), усвојених јула 2014, обративши се UNFPA ради техничке помоћи за овај процес. Са UNFPA списка консултаната ангажоване су једна међународна консултанткиња ([Јаел Охана](#)) и једна национална консултанткиња ([Марија Булат](#)), са циљем формирања Тима за евалуацију, и оне су отпочеле са радом септембра 2014.

Евалуација је започета имајући на уму неколико задатака, и то:

- да се идентификују резултати и домети Стратегије;
- да се оцени ниво реализације Националне стратегије за младе и **Акционог плана**, посебно домет и делотворност економског, финансијског, људског и техничког доприноса који су коришћени за остварење резултата;
- да се идентификују фактори који су олакшали или ометали остварење ових резултата и постигнућа, укључујући и партнерства, развој капацитета и створену техничку подршку за реализацију;
- да се идентификују добра пракса и научене лекције у погледу основних принципа изнетих у Стратегији (на пример, недискриминација, једнаке могућности, поштовање младих као равноправних грађана, охрабривање учешћа младих и сарадње са њима, интересекторски приступ потребама младих);
- да се дају препоруке за развој нове Националне стратегије за младе; и
- да се узму у обзир плански напори невладиних организација (НВО) и развијања партнерских активности у омладинском сектору у Србији.

У погледу обухватности, евалуација обухвата период од 2008. до 2014, националну и локалну примену и утицај, и пет главних области стратегије, а изведена је на националном нивоу уз настојање да се

третирају све циљне групе стратегије – значајне институције одговорне за спровођење политика за младе, омладински радници, омладинске организације и млади узраста од 15 до 30 година.

У погледу приступа, а имајући у виду лимитирану евалуацију и праћење НСМ и АП током њиховог спровођења, планирано је да евалуација буде сумативна, иако је и релевантност реализације нове Националне стратегије за младе (2015–2025) била фактор у доношењу препорука.

Методологија евалуације усредсређена је на четири кључне димензије, и то:

- евалуација према **једанаест наведених циљева НСМ**, имајући у виду под-циљеве и кључне акције;
- евалуација у погледу пет тематских приоритета НСМ – **образовање и информисање; здравствена и социјална заштита; економске могућности; учешће младих у јавном животу и активно грађанство и институционални капацитети**;
- евалуација од националног до локалног нивоа реализације према трансверзалном критеријуму учинка, конкретно **релевантност, делотворност, ефикасност и лидерство**; и
- евалуација према кључним међународним принципима/стандардима у омладинској политици, конкретно **приступ заснован на људским правима, инклузивности, родна заступљеност, партиципативни приступ, свеобухватност, заснованост на знању и чињеницама, адекватност ресурса и одговорност**.

Евалуација је изведена од августа до децембра, и обухватила је следеће активности према редоследу реализације:

Опис пројекта: Припрема комплетног описа пројекта за разматрање и прихватање од стране партнера наручилаца (UNFPA и МОС), уз изношење главних тачака на које ће евалуација бити усредсређена, као и на који начин.

Мапирање заинтересованих страна: Тим за евалуацију извршио је детаљну анализу актера и заинтересованих страна укључених у развој и реализацију НСМ, као и оних који су имали интереса за њену реализацију, и повезивање заинтересованих страна према одређеним циљевима НСМ који су их највише интересовали, било да су били у својству реализатора или надзирали њену реализацију.

Анализа документације: Преглед материјала био је усредсређен на налажење обједињеног материјала за евалуацију који директно повезује резултате у вези са реализацијом НСМ и утицајем Стратегије.

Посете: Посете су обављене од 8. до 16. новембра и обухватиле су Београд, Источну и Западну Србију и Војводину, укупно 9 градова и варошица, како у руралним, тако и у урбаним срединама, као и директне састанке са око 80 институција и организација из омладисног сектора у Србији.

Додатне консултације и захтеви за информације како би била разјашњена отворена питања са заинтересованим странама које нису могле да присуствују састанцима током посета, или да би се добио приступ додатним подацима (комплетан списак заинтересованих страна које су учествовале у евалуацији може се видети путем датог линка).

Анкетирање заинтересованих страна обављено је у периоду од почетка октобра до краја новембра 2014. како би се добио увид у разумевање нивоа реализације једанаест циљева НСМ код кључних заинтересованих страна. **Прикупљање и анализа документованог материјала** вршени су на текућој основи током читавог пројекта евалуације.

Састанак о валидацији уз отворено учешће одржан је 8. децембра 2014. како би били размотрени главни налази и закључци нацрта извештаја о евалуацији са сваком дотичном заинтересованом страном, уз бројно присуство тога дана. Формулар за повратну информацију био је на располагању од 9. до 20. децембра 2014. године, тако да је свако ко није могао да присуствује састанку, а желео је да нечим да свој допринос, могао то да учини, мада је одзив у том смислу био слаб. Комплетној бази

података из докумената и материјала коришћених током евалуације може се приступити преко линка на којем се налази [архива](#) евалуације.

Изазови на које смо наишли током евалуације

Пре него што проговоримо о изазовима на које смо наишли током евалуације, примерено би било упутити неколико напомена у вези са садржајем овог дела. Овде се мора поменути специфичност српског контекста у којем се одвијала евалуација. HCM је само једна од малог броја владиних стратегија које су успеле да дођу у фазу имплементације, а свеобухватна „култура“ креирања политика које се заснивају чињеницама, њихова имплементација и евалуација би тек требало да се развије широм владиног сектора. За похвалу је што је ова евалуација затражена, без обзира на изазове са којима се суочавала, и упркос могућем утицају на обухватност и детаљни аспект евалуације, који су ти изазови могли да произведу. Поред тога, евалуација је настојала да избегне „сваљивање кривице“ за било које ограничење на које се наишло, пошто поздравља интерконекцију одговорности за HCM која у приличној мери превазилази МОС и организације младих и за младе.

Ова евалуација трпела је од **недостатка систематског мониторинга и евалуације** различитих мера имплементираних у оквиру HCM током читавог периода реализације Стратегије (2008–2014), мада су првобитно били иницирани развој и реализација оквира за мониторинг и евалуацију. Подаци за квантитативну евалуацију и мониторинг нису доступни за већину аспеката реализације Стратегије, изузев за давање грантова кроз шире покренуте програме, а није прикупљена ни већина квалитативних података евалуације. Поред тога, подаци расположиви за различите године прикупљани су уз коришћење различитих метода и могу се поредити само на најједноставнијем нивоу.

Даље, мада је HCM развијена на основу последњих истраживања о **стању и потребама младих људи у Србији** која су била доступна у време развоја Стратегије, питање оцено утицаја HCM било је искомпликовано чињеницом да **нису сачињене свеобухватне полазне основе за припрему израде HCM**, нити су биле доступне у време рада на евалуацији. Отуда, тешко је установити у којој су се мери променили специфични аспекти стања код младих, идентификовани 2007. Па чак и да су такве полазне основе постојале, и да су се током периода стратегије редовно ажурирале, оцена утицаја у овој области представља ноторни проблем – пошто је практично немогуће успоставити узрочно-последични однос између одређених интервенција (које укључују само неке младе људе), као ни промена у квалитету живота младих у целини.

Овим се не тврди да нема релевантних забележених статистичких података о младима, нити се каже да није било никаквог истраживања, већ је у бити изнад представљеног изазова **недостатак систематичног коришћења информација које се рутински прикупљају и које су расположиве као део свеопштег оквира мониторинга и евалуације**. Овим проблемом и његовим узроцима (укључујући и питање капацитета и ресурса) детаљније се баве поглавља о налазима евалуације и о закључцима.

Додатни изазов односио се на **време евалуације** у односу на остала два кључна процеса: развој нове Стратегије за младе и оцењивање омладинске политике у Србији од стране Савета Европе. Чињеница да је нова стратегија била у фази припреме пре израде ове евалуације и пре него што је Савет Европе завршио оцену омладинске политике, изазвала је негодовање и фрустрацију многих заинтересованих страна у омладинском сектору. Ова ситуација довела је у питање легитимитет евалуације – у чему су најмање две заинтересоване стране одбиле да учествују – као начин исказивања њиховог противљења онима који су одговорни за одлуку да се изради нова стратегија пре него што би евалуација могла бити завршена. Осим тога, општу атмосферу у сектору младих у време извођења евалуације карактерисала је релативна резигнација, што потврђује чињеница да су многе заинтересоване стране постављале питање – која је сврха извођења евалуације ако она не може формално да утиче на садржај нове стратегије. Ипак, у току евалуације више руководство МОС уочило је ову забринутост и показало разумевање, тако да је усвајање нове стратегије одложено како би се омогућило разматрање препорука ове евалуације и њихово уношење у Стратегију пре њеног формалног усвајања.

Општи проценат учешћа заинтересованих страна у евалуацији је разочаравајући. На питања заинтересованих страна у анкети добијена су 52 одговора од потенцијалне групе испитаника од преко 1.000 особа¹. Слично томе, слаб одзив за учешће на округлим столовима организованим током посета

¹ Овај број је израчунат на основу величине групе заинтересованих страна које су на неки начин биле укључене у развој нове HCM.

регионима примећен је код локалних канцеларија за младе, локалне општинске администрације и организација цивилног друштва (ОЦД) у већим регионалним центрима. Чини се да је ово последица неколико фактора, укључујући и закашњење са којим су заинтересоване стране, посебно оне из Владе, примиле позив за учешће у евалуацији; затим општу атмосферу резигнираности и разочарења међу наведеним јавним актерима, недостатак интересовања за младе у неким секторима, недовољно активну промоцију евалуације; као и чињеницу да је, поред осталог, одржавана у доба године када су сви веома заузети.

Други изазов односи се на **квалитет учешћа у евалуацији**. Ниво припремљености заинтересованих страна које су учествовале у евалуацији није био адекватан. Иако је већина заинтересованих страна била искрена и спремна да се ангажује, неколико кључних заинтересованих страна је или отказало учешће или се нису појавиле на састанцима које је предвидео тим за евалуацију током посета на локалном нивоу; или су пак дошле неприпремљене за разматрање специфичних циљева имплементације за коју су и оне биле одговорне. И док су неке од њих доцније доставиле документацију коју би Тим могао да искористи за извештај, постоји веома велика разлика између детаља о перспективама када се специфични проблеми, изазови и недостаци испитују у личном контакту (*vis-a-vis*), и када се чита документ припремљен за показивање постигнућа. Евалуацијом је установљено да поједини актери из Владе чије су се функције директно односиле на трансверзална питања која третира Стратегија, као да нису били свесни проблема, или пак као да нису били у позицији да проблеме разматрају са становишта младих. Ово је било очигледно по општем недостатку информација који су те агенције исказале у односу на младе у старосној групи од 15 до 30 година и посебним подгрупама којима се евалуација бавила. Последња промена Владе (март–јун 2014), која је као последицу имала значајну измену особља широм владиних сектора, одговорног за реализацију НСМ (ван МОС), свакако је томе допринела.

Коначно, **ресурси и време који су били на располагању за евалуацију, мада нису занемарљиви, ипак нису били довољни за остварење циља укључења великог броја оних којима је НСМ од користи**, тј. младих људи. Одржано је неколико састанака у стилу „фокус групе“ који су обухватили младе ангазоване на пројектима који су добили средства од МОС, а посећени су и омладински клубови, инфо центар за младе и неколико локалних канцеларија за младе, где су одговарајући посредници окупљали младе да, заједно са Тимом за евалуацију, разматрају НСМ. Па ипак, ово не представља широко учешће младих којих се тиче НСМ, и овакви састанци открили су да се НСМ свакако дотиче више „активних младих“, под условом да су ти млади људи били волонтери или лидери у контексту рада са младима.

Историјски контекст за омладински сектор у Србији и Национална стратегија за младе (2008)

Визија, основни принципи, кључне потребе младих и приоритети НСМ 2008.

[НСМ је усвојена 2008. године и представља визију за младе](#), и то:

Млади у Србији у 21. веку су активни и равноправни учесници у свим областима друштвеног живота и имају једнака права и могућности за пуни развој својих потенцијала. То подразумева њихову активну улогу у породичном животу, образовању, запошљавању, здрављу и укупном друштвеном животу. Млади стичу нова знања и искуства, друже се и такмиче са својим вршњацима широм света, путују, али се и враћају у своју земљу, где активно, одговорно и вредно примењују сва стечена знања и остварују квалитетан живот.

Стратегија је сачињена уз узимање у обзир 10 кључних принципа који са једне стране могу бити тумачени посредством вредности наведених у цитираној визији, а са друге могу да се изведу из вредности наведених у неколико кључних националних и међународних докумената, а нарочито из:

- Устава Републике Србије;
- Универзалне декларације о људским правима;
- Конвенције Савета Европе о људским правима; и

- Основних слобода и Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

НСМ из 2008. и њен Акциони план 2009–2014, настоје да преко наведене сврхе, посебних циљева и зацртаних мера, нагласе;

- **поштовање људских права** младих људи без обзира на пол, расу и националност, верска или политичка уверења, сексуалну оријентацију, социјални статус или функционалне сметње, дајући једнаке могућности у складу са сопственим потребама младих, њиховим избором и способностима;
- **равноправност** младих уз нагласак на значај једнаких шанси, приступ информисању, лични развој, доживотно учење и запошљавање, уз узимање у обзир избора и потреба младих, и наглашавајући поштовање родне равноправности, недискриминације, слободе, достојанства, безбедности, личног и друштвеног развоја младих;
- **одговорност** оних који раде са младима и одговорност самих младих;
- **доступност** специфичних ресурса младих, служби и програма уз наглашавање значаја и неопходности препознавања компетентности и потенцијала младих као друштвеног ресурса, и посвећеност служби за здравље младих, програма за слободно време и инклузивно образовање;
- **солидарност** – међугенерациска солидарност младих и између вршњака у смислу развоја демократског грађанства, ненасиља и толеранције;
- **сарадњу** између младих и њихових вршњака уз наглашавање слободе самоорганизовања на локалном, националном и међународном нивоу;
- **активно учешће младих** у процесу доношења одлука и у активностима које доприносе изградњи бољег друштва уз наглашавање права, места, средстава и специфичне подршке коју могу да користе;
- **интеркултурализам** уз акценат на поштовање различитости у свим областима људског живота, толеранције, интеркултуралног дијалога међу младима; и развијање спремности за и разумевање и уважавање заједничких вредности;
- **доживотно учење** уз акценат на промовисање компетентности, укључујући и знање и практичне вештине, путем повезивања формалног и неформалног образовања, као и развој сертификације квалитета програма формалног и неформалног образовања; и
- **заснованост на стратешки утемељеним чињеницама** наглашавајући да би стратешки концепт, принципи и активности требало да буду засновани на тачним и релевантним подацима који проистичу из истраживања о младима.

Узимајући у обзир наведене принципе, а посебно последњи који се односи на **заснованост на чињеницама за стратегију за младе**, НСМ је сачињена уз уважавање најновијег истраживања о **стању и потребама младих у Србији** које је било на располагању у време израде Стратегије. Требало би, међутим, приметити да ова анализа стања није свеобухватна студија о стању младих у Србији, у форми студије превасходно засноване на подацима. Она више даје „широки преглед“ о стању у неколико области од стратешког значаја за заинтересоване стране укључене у процес развоја НСМ. То су: активно учешће у друштву, институционални оквир за сарадњу, организовање и учешће у доношењу одлука, информисање, једнаке шансе, као и ризик од социјалног искључивања и неједнакости; затим изузетност резултата и достигнућа, квалитет слободног времена: културне манифестације и спортске активности, формално и неформално образовање, запошљавање младих, самозапошљавање и предузетништво; као и сигурност, здравље, човекова средина и одрживи развој. И док је исправна одлука о приступању анализи стања остала делимично испуњена, и мада се њоме дају докази о потреби бављења овим проблемима и разумевању потреба младих, стање младих као такво према приказаним подацима није довело до избора приоритета укључених у Стратегију. Ова појединост биће размотрена у доцнијој фази овог извештаја.

Република Србија – кратак приказ кључних података о младима

Као што је наведено, тренутно не постоји посвећена студија о стању младих у Србији базирана на подацима, а ова евалуација није имала нити намеру, нити ресурсе да то буде. Па ипак, неколико

актуелних кључних информација о Републици Србији и њеном омладинском сектору, корисне су за контекст НСМ и налазе Тима за евалуацију у погледу нивоа њене реализације и њеног утицаја.

Према подацима међународних институција и независних консултантских агенција, Република Србија је:

- у 2013. години имала **БНД** (брuto национални доходак) по глави становника (Атлас методологија) од 5.730 УСД (извор: [Светска банка](#));
- била рангирана на 77. месту од 187 земаља и територија (са индексом 0,745) према [индексу хуманог развоја](#) у 2013. (извор: [UNDP – United Nations Development Programme](#));
- имала коефицијент 29,62 према [ЏИНИ индексу \(GINI Index\)](#) у 2010. (извор: [Светска банка](#));
- имала индекс 70,61 према [индексу друштвеног напретка](#) у 2014. (извор: [Индекс друштвеног напретка](#));
- рангирана као 42. према [индексу о постојању корупције](#) у 2013. (извор: [Transparency International](#));
- имала индекс 25,05 према [индексу о слободи штампе](#) у 2014. (извор: [Репортери без граница](#));
- сврстана у категорију полуконсолидованих демократија (са 3,64 бода од могућих 7) у 2014. према Извештају „Државе у транзицији“ (извор: [Freedom House](#)).

Према [Закону о младима](#) Републике Србије из 2011. „млади“ су дефинисани као лица старосне доби од 15 до 30 година. Према истраживању о становништву (Републички завод за статистику – [РЗС, 2011](#)), број лица старосне доби од 15 до 30 година износио је 1.419.328, или 19,74% од укупног броја становника. Према истим подацима, проценат становника старосне доби од 15 до 30 година опао је за 1,8% између 2002. и 2011. године. Ово смањење може се приписати ниској стопи рађања са једне стране, а са друге порасту миграције младих из Србије, што у суштини одражава развој и у другим деловима Европе. Даље, млади људи су неравномерно настањени широм Србије. Миграције у Србији, при чему се млади селе у већа места и главни град у потрази за образовањем и могућностима запошљавања које нису доступне у њиховим руралним заједницама, допринеле су старењу становништва у многим руралним областима. У изолованим руралним деловима Србије уобичајено је да једине „младе“ тамо чине деца узраста за основну школу, а технички гледано, већина њих не потпада под НСМ.²

Следећи изабрани индикатори дају слику о стању, изазовима и гледиштима о младима у Србији:

- **Развој младих:** 0,70 (55. од 170 земаља) (извор: [Програм за младе Комонвелта](#));
- **Писменост:** Оба пола (15 до 24 године старости): 99,27% (мушкарци: 99,29%; жене 99,25%) у 2011. (извор: [UNESCO](#));
- **Уписано у средње школе:** Оба пола (15 до 24 године старости): 90,44% (мушкарци: 89,56%; жене: 91,37) у 2012. (извор: [UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization](#));
- **Рано напуштање школовања:** 8,5% у 2011. (RZS, 2011); мање него што је просек у ЕУ у 2011. – 13,5% (извор: [Извештај ЕУ о младима](#));
- **Корисници дувана:** Оба пола (13 до 15 година старости): 10,4% (мушкарци: 10,8%; жене: 9,6%) у 2010. (извор: [СЗО – Светска здравствена организација](#));
- **Незапосленост:** 40,4% за узраст од 15 до 30 година, у априлу 2013. (извор: [РЗС, 2011, Истраживање о радној снази 2013](#)), скоро двоструко више од просека ЕУ у 2012. од 23% (извор: [Извештај ЕУ о младима](#));
- **HIV код одраслих (15 до 49 година старости) у 2013:** 0,05% (извор: [UNAIDS – Joint United Nations Programme on HIV and AIDS](#)) уз запажене нове случајеве код младих узраста 15 до 30 година;
- **НЕЕТ особе (Not in Education, Employment or Training – ван образовног процеса, запослења или обуке):** 25,1% међу младима старости од 15 до 24 године (извор: [РЗС, 2011, Истраживање радне снаге, октобар 2012](#)), док је просек у ЕУ у 2012. износио 13% (извор: [Извештај ЕУ о младима 2012](#));
- **Предузетништво:** 20% младих у Србији размишља о отпочињању сопственог бизниса, према [истраживању ЦеСИД \(Центар за слободне изборе и демократију\) вршеном 2012. под називом](#)

² Тим Уједињених нација за Србију, [Оцена заједничких показатеља](#), Србија, Нацрт од 5. септембра 2014, у припреми од стране UNDAF (*United Nations Development Assistance Framework* – Програмски оквир за стратешко партнерство Уједињених нација), прихваћена од Владе Републике Србије.

„Положај и потребе младих“ (*Situation and needs of youth*). Еуробарометар (2011) показује да у ЕУ скоро двоструко више младих размишља о оснивању сопственог бизниса.

Омладински сектор у Србији

Мало [историјата](#) за почетак. И док напори за институционализовање омладинског сектора и омладинске политике у Србији сежу до врло раних двехиљадитих, и док су многи кључни актери у том периоду били покретачи потоњих напора, тек је 2007. године Србија отпочела процес креирања и усвајања Националне стратегије за младе, и при томе установила Министарство омладине и спорта са задатком да реализује и надгледа будућу стратегију. Године 2008, МОС је израдио нацрт прве српске Националне стратегије за младе уз учешће стручњака за омладинску политику, организација цивилног друштва, владиних агенција и министарства других сектора, и уз консултацију неколико хиљада младих. Године 2009. усвојен је Национални акциони план који је зацртао активности за реализацију стратегије, и бројне индикаторе за његову оцену, са роком до краја 2014. године. А 2011. године, Скупштина је усвојила Закон о младима који ступа на снагу од 2012, први ове врсте у историји Србије.

Описани процес који је довео до успостављања оквира за омладинску политику био је главни окидач за омладински сектор у Србији. У европским круговима ово се сматра моделом за креирање омладинске политике услед чињенице да је то био пример **партиципативног приступа**, обухватајући све категорије заинтересованих страна за креирање омладинске политике, а дао је и знатан простор самим младим људима; у њему је омладински цивилни сектор уочен као **кључни покретач иницијатива и кључни партнер у процесу развоја НСМ**; постигнут је успех у доношењу посебног **закона о младима** (Закон о младима из 2011), који представља теоријску основу на којој се омладинска политика може развијати без обзира на редовне промене владе; и признат је и дат одговарајући простор **међународним стандардима** обухвативши кључне документе о људским правима и долазећи европски консензус о принципима омладинске политике. Ако пре иницијативе цивилног друштва за доношење НСМ и оснивања МОС омладина није била на политичкој агенди и није постојала у свести јавности као важно „питање“, 2014. године ситуација је изгледала сасвим другачије. У ствари, нешто што се данас може назвати „омладински сектор“, сада сасвим сигурно постоји у Србији.

У време настанка ове евалуације (новембар 2014), главни актери заинтересованих страна омладинског сектора у Србији могли би бити идентификовани коришћењем следеће категоризације (Табела 1):

Извршни огранак	Министарство омладине и спорта Покрајински секретаријат за спорт и омладину у Аутономној Покрајини Војводини ³ 136 локалне канцеларије за младе 4 регионална координатора, у функцији подршке локалним канцеларијама за младе Известан број ЈЛСУ (јединица локалне самоуправе) са локалним секретаријатима за младе (често у комбинацији са спортом).
Законодавни огранак	Преко 100 локалних савета за младе (Општинско тело за омладину са саветодавним функцијама) у градовима у Србији, од којих је 46 у функцији Покрајински савет за младе у Аутономној Покрајини Војводина
Цивилни сектор	800 посебних омладинских ОЦД (које иду од локалног и досежу национални ниво) регистрованих у јединственој евиденцији МОС, са знатно већим бројем регистрованих у „привредном регистру“ Републике Србије Непознат број ОЦД које воде програме за младе и користе радну снагу младих волонтера, али који нису „ексклузивно за младе“ Непознат број „неформалних“ група младих ⁴

³ Ово је јединствена структура у Србији, за коју не постоји еквивалент у другим регионима, и суштински одражава МОС у смислу улоге и функције, али на покрајинском нивоу.

	3 репрезентативне „платформе“ националних организација: КОМС (Кровна организација младих Србије) , представничко тело младих (основана 2011) призната од стране Европског форума младих; платформа националних и других организација које спровode омладински рад - НАПОР (Национална асоцијација практичара/ки омладинског рада – (основана 2009), и платформа за представљање интереса локалних канцеларија за младе - Национална асоцијација локалних канцеларија младих (основана 2012) Непознат број младих, савета ученика и студената и парламената широм земље⁵ Најмање две фондације заједнице , „Искорак“ – фондација заједнице за регион Тимока и Обреновачка фондација младих. Више информација на: http://www.zainicijativa.org/ односно http://oyf.rs/. Непознат број омладинских клубова и центара које финансирају градови и који су независни, укључујући и један који је добио Ознаку квалитета за омладинске центре Савета Европе – „Еко центар“ Сремски Карловци.
Међународни актери	Србија има користи од присуства неколико кључних међународних актера и страних донатора чији грантови и оперативни програми обухватају циљеве у вези са младима, или младе као кориснике или циљне групе специфичних програма, укључујући агенције Уједињених нација (Међународну организацију за миграције (IOM – International Organization for Migration), UNFPA, Дечији фонд Уједињених нација (UNICEF – United Nations International Children’s Emergency Fund), UNDP, Европску унију (Erasmus+, Савет Европе, Немачку организацију за међународну техничку сарадњу (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH), Агенцију САД за међународни развој (USAID – U.S. Agency for International Development)), Британски савет (British Council), амбасаде и спољне финансијске механизме Краљевине Норвешке, Савезне Републике Немачке, Републике Италије, Краљевине Холандије.
Истраживачи и независни експерти	Србији још недостаје препознатљива заједница истраживача за младе, јер држава нема користи од одређених независних и непристрасних институција које имају како друштвену, тако и формалну препознатљивост за извођење квантитативних и квалитативних истраживања омладинске политике, евалуације и мониторинга. Упркос томе, спроведена су многа истраживања у Србији и у вези са њом, као и у вези са њеном омладином и омладинским сектором; велики број професионалаца у овом сектору ради и објављује истраживања, а неколико их је укључено како у међународне омладинске мреже, тако и у истраживачке. Неколико наведених међународних актера редовно се укључује у истраживања, и мада се чини да се много материјала објављује на енглеском језику, много тога није познато другим актерима у овом сектору, нити га они користе.

Даље, омладински сектор у Србији у 2014. уоквирен је различитим законским канонима и стратешким документима, од којих су многи донети од момента усвајања HCM и оснивања МОС.

Табела 2: [Избор закона и стратешких докумената који су на снази у сектору младих](#)

⁴ Омладинске неформалне групе су мале нерегистроване асоцијације младих људи. Оне добијају повремену пројектну подршку преко програма финансирања HCM и других извора који су за њих отворени, воде активности у малим групама младих и за њих, на њихову сопствену иницијативу.

⁵ Неке од ових структура чланице су регионалних и/или националних платформи студентских организација, укључујући и једну која је чланица [OBESSU \(Organising Bureau of European School Student – Канцеларија Европске уније средњошколаца\)](#).

Назив документа	Објављен под бројем и датумом
Национална стратегија за младе	Службени гласник РС, бр. 55/2008
Акциони план за реализацију Стратегије за период 2009–2014.	Службени гласник РС, бр.7/2009
Стратегија каријерног вођења и саветовања са Акционим планом за период 2010–2014.	Службени гласник РС, бр. 16/2010
Закон о младима	Службени гласник РС, бр. 50/2011
Правилник о садржају и начину вођењу јединствене евиденције удружења младих, удружења за младе и њихових савеза	Службени гласник РС, бр. 50/2011
Правилник о финансирању и суфинансирању програма и пројеката од јавног интереса у сектору младих	Службени гласник РС, бр. 8/2012 и 11/2013
Одлука о оснивању Фонда за младе таленте	Службени гласник РС, бр. 71/2008, 44/2009, 37/2011, 19/2012, 86/2012, 102/2012, 56/2013, 87/2013 и 114/2014
Политика запошљавања младих и Акциони план 2009–2011. (оквир за средњорочну политику)	Израђен уз техничку помоћ МОП (Међународне организације рада (ILO – International Labour Organization))
Здравље младих и Стратегија развоја	Службени гласник РС, 55/2005, 71/2005 и 101/2007
Национални програм за здравствену заштиту жена, деце и омладине	

Осим тога, други правни и стратешки документи који се „не тичу посебно младих“ делују узајамно са посебним законодавством о младима и стратешким оквиром, при чему у неким случајевима попуњавају законске празнине, а у неким се преклапају или удвостручују постојеће одредбе. Таква документа су [Закон о локалној самоуправи](#) из 2007, [Закон о удружењима](#) из 2009. и [Национална стратегија запошљавања 2011–2020](#).

Теоријски, ови законодавни и стратешки документи требало би да буду комплементарни и да се узајамно подржавају, како би били постигнути заједнички и специфични циљеви за младе, укључујући и оне зацртане у НСМ. Истовремено, постоји неколико различитих дефиниција појма младих у републичком законодавству, те се чини да има мало хармонизације појмова у републичком законодавству који се посебно тичу младих, и код различитих стратегија са посебним циљевима младих,⁶ као и мало утицаја напора МОС да се координира реализација са другим министарствима, чак и са онима која су посебно одговорна за кључне аспекте НСМ, и мада постоје неки „формални“ механизми које НСМ прописује.

Према [документацији прибављеној од МОС](#), формални однос у српском омладинском сектору може бити приказан на следећи начин:

⁶ Преглед разних дефиниција које се односе на категорије годишта младих како су дефинисане различитим републичким прописима можете прочитати у извештају [Млади и јавна политика у Србији](#), Тања Азањац, Донатела Брадић, Ђорђе Кривокапић, Мрлен Споери /Marlene Spoerri/, Татјана Стојић, Youth Policy Press, 2. издање, 2014, стр. 54-55, табела 4. Оцена координације и међусекторске сарадње је обрађена у следећим поглављима: Налази и Закључци.

LEVEL	AUTHORITIES	BASIC DOCUMENTS/ YOUTH	BODIES FOR STRUCTURED DIALOGUE	CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS
NATIONAL	Assembly of the Republic of Serbia (the board in charge of Youth) Government (Ministry of Youth and Sports + ministries responsible for specific areas within the youth sector)	National Youth Strategy, Law on Youth Number of governmental strategies regarding to health, sport, education, career guidance, employment, economic development, sustainable development, human rights, etc.	Youth Council (2014)	Umbrella association of youth (NYC) Professional associations (NAPOR) National Association of Local Youth Offices
PROVINCIAL	Provincial administrative body responsible for youth	Action Plan for Youth Policy in Vojvodina (2010-2014)	Council for Youth of Autonomous Province of Vojvodina (2012)	Youth Organizations and associations (Provincial Youth Councils)
MUNICIPAL	City / municipal administrative body responsible for youth (LYO)	Local action plan for youth + LAP for employment	City / Municipal Youth council	Youth Organizations and associations (Local Youth Councils)

КОМС, НАПОР и Асоцијација КЗМ су израдили следећи шематски приказ како би се описао однос у омладинском сектору на локалном и националном нивоу:

The diagram illustrates the implementation of the Local Youth Action Plan (LAP) in the Republic of Serbia. It shows the flow of implementation from the local level to the national level, involving various stakeholders and organizations.

Local Level:

- LOCAL SELF-GOVERNMENT UNIT** (Green box) is the primary authority, with a **MEMBER OF LOCAL COUNCIL in charge for Youth** (Green box) responsible for coordination.
- The **LOCAL YOUTH OFFICE (Coordination of LAP Implementation)** (Green box) is established under the local council member.
- The **Youth Committee** (Orange box) is a key stakeholder, receiving input from the local self-government unit and the local youth office.
- The **LOCAL YOUTH ACTION PLAN (LAP)** (Blue box) is developed and implemented by the Youth Committee.
- SERVICES/MEASURES** (Red box) are implemented by **SERVICE PROVIDERS** (Red box).
- SERVICE PROVIDERS** include **Youth Clubs, Youth Centers, „Domovi omladine“** (Red box) and **Youth Organizations** (Red box).
- Youth Organizations** are categorized into **(quality assurance of youth work)** and **(organized youth)**.
- Young People** (Purple box) are the primary beneficiaries, interacting with the Youth Committee, Youth Organizations, and Non formal groups/non organized youth.
- Non formal groups/non organized youth** (Purple box) are also involved in the implementation process.
- Institutions** (Green box) provide support and resources to the service providers.

National Level:

- NAPOR** (Red box) is the National Association of Youth Organizations, receiving input from the Youth Organizations (quality assurance of youth work).
- KOMS** (Orange box) is the National Association of Youth Organizations, receiving input from the Youth Organizations (organized youth).
- Local Youth Umbrella Organization** (Orange box) is a national-level organization, receiving input from the Youth Organizations (organized youth).
- National Association of Youth Offices** (Green box) is the national-level coordination body, receiving input from the Local Youth Office.

The diagram shows a complex network of interactions between these entities, with arrows indicating the flow of information, resources, and implementation. The local level is the primary focus, with the national level providing support and coordination.

```

graph TD
    Law[Law on Youth] --> NYSA[National Youth Strategy Action Plan for Implementation]
    NYSA --> PAPA[Provincial Action Plan for Youth Policy]
    PAPA --> LYAP[Local Youth Action Plans]
    LYAP --> SM[SERVICES/MEASURES]
    SM --> SP[Service providers]
    SP --> SSI[State and LSGU Institutions]
    SP --> YO[YOUTH ORGANIZATIONS  
(Youth Work) (Organized Youth)]
    SP --> NFG[Non- formal groups]
    SP --> YP[YOUNG PEOPLE]
    YP --> YO
    YP --> NFG
    YP --> NAPOR[NAPOR]
    YP --> KOMS[KOMS]
    YP --> NAYO[National Association of Youth Offices]
    
    subgraph Decision_Making [Participation in Decision Making]
        NYCC[NATIONAL YOUTH COMMITTEE]
        PYC[PROVINCIAL YOUTH COMMITTEE]
        LYC[LOCAL YOUTH COMMITTEES]
    end
    
    NYCC --> NYSA
    PYC --> PAPA
    LYC --> LYAP
    
    subgraph Government [Government Structure]
        MYS[MINISTRY OF YOUTH AND SPORT]
        PSSF[PROVINCIAL SECRETARIAT FOR SPORT AND YOUTH]
        LYOs[LOCAL YOUTH OFFICES]
    end
    
    MYS --> NYCC
    PSSF --> PYC
    LYOs --> LYC
  
```

На овим дијаграмима интересантно је приметити позицију младих, посебно на локалном нивоу, која је негде на маргинама. Ово је, наравно, само визуелни приказ односа, али чињеница да млади људи, као и сви актери повезани са њима, у Србији нису у самом центру, говори нешто о концепту о месту младих у институционалном оквиру омладинског сектора. Било би занимљиво поново извести овакву визуелизацију, али почети од младих у центру, крећући се према споља.

„Тада и сада“: 2007. и 2014.

Посматрањем омладинског сектора у 2014, можемо јасно да видимо неколико кључних разлика између стања његовог развоја, ситуације и положаја данас – и оног у 2007. години када су се појавиле прве иницијативе за оснивање МОС и доношење НСМ. И мада се тешко може оценити у којој мери се ове разлике приписују реализацији и утицају НСМ, с обзиром да је у игри и велики број спољних фактора (интеграција у ЕУ, реформе у другим секторима, итд.), ипак вреди приметити неке кључне области у којима су ове разлике уочљиве као средство стављања у контекст налаза и закључака евалуације.

Пре свега, може се запазити да је **институционални оквир** за омладинску политику у Србији постао знатно **комплекснији** са стварањем нових структура за управљање и реализацију омладинске политике преко НСМ и локалних акционих планова за младе (ЛАПМ), где они, између осталог, постоје, уз уочавање велике разлике у реалном стању омладинског сектора широм земље. Даље, са развојем и напретком новог институционалног оквира, многе законске одредбе су промењене или су донети амандмани, чиме се директно утиче на одрживост актера омладинског сектора. Ово је посебно уочљиво у законским одредбама које се односе на удружења и локалне самоуправе, које ћемо детаљније разматрати у потоњим одељцима.

Друго, **омладински сектор**, као и сваки други владин сектор, **осетљив је на непредвидиве промене политике** у Србији. Чињеница је да је МОС показао изненађујућу „жилавост“ током свог постојања од 2008. преживевши три промене владе, не престајући да функционише и не спајајући се са неким другим сектором, на пример образовањем. Међутим, ове сталне промене имају значајан утицај на континуитет рада Министарства у погледу реализације НСМ. Изазови су обухватили мораторијум на запошљавање у јавним службама, што је као последицу имало немогућност да МОС задовољи своје планиране потребе у људству за спровођење НСМ, затим потребу за ангажовањем додатног особља под уговором на одређено време; често је долазило до промена руководства одговорног за реализацију НСМ, као и неке врсте „одлива мозгова“, с обзиром да је особље, често искусно у специфичном раду са младима, премештано или пребацивано ван Министарства, а долазило је ново, именовано по политичком принципу; такође, често су постојале велике разлике у висини средстава намењених одређеним пројектима из НСМ и стварно потребних за остваривање њихових циљева, што је довело до разлике између планираног и реално оствареног. О овим изазовима такође ће више речи бити у потоњим одељцима овог извештаја.

Треће, међу **актерима омладинског сектора, посебно у цивилном друштву**, може се приметити нека врста **„смене генерације“**. Генерација активиста која је сачињавала „покрет“ за успостављање новог институционалног оквира је „одрасла“ и наставила даље, често ван омладинског сектора, у областима које су обезбеђивале боље услове за егзистенцију, чак и када је имала жељу да се професионално развија у омладинском сектору, и чак и када су многи од активиста наставили да се ангажују у цивилном сектору и остали у звању волонтера. Друга генерација активиста младих и они који данас воде организације младих имају мало другачији приступ у односу на своје претходнике, с обзиром на то да су се развили у омладинском сектору који је одувек имао МОС. Осећа се као да се „покрет“ младих мало изгубио, највероватније зато што омладинском цивилном сектору недостаје „обједињујући циљ“, који је постојао до усвајања НСМ и оснивања МОС.

И ако су у нечему успеле, и по оцени великог броја самих актера цивилног друштва, кључне организације цивилног друштва младих постигле су да се позиционирају као пружаоци услуга, извршавајући циљеве НСМ помоћу дотока средстава која је обезбеђивао МОС, и то у мери која је такође давала концепт њиховој улози као таквој, а не некој која заступа нечије интересе.⁷ Актери цивилног

⁷ О динамици којом су челници покрета прешли у оруђе државних активности у односу на цивилно друштво у Централној и Источној Европи и цивилно друштво младих у Аустралији писало је неколико аутора, конкретно: Joerg Forbrig, „Nexus Between Civil Society And Democracy: Suggesting a Critical Approach“ („Беза између цивилног друштва и демократије: сугестија за критички приступ“), објављено у: Reichel, Walter (Ed.), *Political Priorities between East and West. Europe's rediscovered wealth – What the accession-candidates in Eastern and Central Europe have to offer* (Политички приоритети између Истока и Запада. Поново откривено богатство Европе – шта имају да понуде кандидати за придруживање у Источној и Централној Европи), бр. 2, мај 2002, pp. 79–103, Интернет, <http://www.kakanien.ac.at/beitr/theorie/forbrig1.pdf>; Terry H. Irving, David Maunders, Geoff Sherington, *Youth in*

друштва и посматрачи развоја цивилног сектора у Србији, укључујући и владине органе са задатком да подржавају његов развој, говоре о великом броју комплексних промена: зависности, независности, кооптирању, корупцији, недостатку капацитета, недостатку одрживих ресурса и недостатку признања у друштву у смислу кључних партнера у креирању политике, чак и тамо где су за то успостављени формални мандати. Ова питања биће даље разматрана у потоњим одељцима.

Четврто, од 2007. године омладинска политика постала је **„врхна тема“ на међународној агенди**, и као **„мека снага“ или условљеност за међународну интеграцију**, на пример кроз процес приступања ЕУ, **постала је важнија у Србији**. Године 2007/8, док су НСМ и МОС били у зачетку, развој омладинске политике у Србији могао је бити схваћен као „домаћи“ пројекат, иако се мора признати да је био доста инспирисан и подстицан међународним искуством кључних чланова „покрета младих“ и државним службеницима који су уважавали међународну сарадњу. Године 2014. видимо другачију слику сачињену од опсежног броја покретача у развоју омладинске политике. С друге стране, ту су међународни актери и донатори, чије су сопствене омладинске агенде постале ургентно независне од српске стварности (на пример, преко глобалног развоја младих у систему Уједињених нација – УН). С друге стране, можемо видети да је МОС добио репутацију да је како вољан, тако и компетентан партнер у контексту пројеката у вези са интеграцијом у ЕУ, те да усвајање *acquis communautaire* у Србији има утицаја на приступ који МОС и други владини актери показују према проблемима и изазовима младих. Утицај овог процеса у односу на реализацију НСМ, и њену амбивалентност према одрживости омладинског сектора, биће разматран у потоњим одељцима.

Коначно, и заиста важно, јесте да се примети како је **друштвени и демократски развој Републике Србије од 2007. имао значајне ефекте на перспективе НСМ** у постизању циљева и остварењу жељеног утицаја. Ако је 2008. представљала „рекордну годину“ за економски раст у Србији, и ако је постојало много оптимизма да ће се то превести у друштвене и демократске циљеве, укључујући и оне за младе, глобална економска криза разорила је тадашњи оптимизам. [Животни стандард је опао](#) и извештава се да су млади људи изразили несигурност и много песимизма када је реч о њиховим „животним перспективама“, уз све више снова о емигрирању или полагању свих нада у добијање државног посла. Поред тога, у неким круговима постоји све већа забринутост по питању консолидације демократије у Србији. На последњим изборима (март 2014), национално-популистичка [Српска напредна странка добила је највећи број гласова и формирала владу](#). [Локални и међународни актери цивилног друштва и независни медији оптужују садашњу владу за настојање да искључи независне личности и неистомишљенике из јавног дискурса и управе](#). Иако се у 2014. години укупно рангирање Србије у погледу демократије у извештају *Freedom Houses Nations in Transit* нешто побољшало са 3,68 у 2007. на 3,64 од могућих 7 бодова (на скали од 1 до 7, с тим да 1 представља најбољи могући резултат, а 7 најгори), кључни индикатори су погоршани. [На пример, у погледу независности медија, Србија је пала са 3,50 у 2007. на 4,00 у 2014, а у погледу независности судства пала је са 4,25 у 2007. на 4,50 у 2014. години](#). Рангирање за корупцију такође је незнатно боље у односу на 2007. па је са 4,50 дошла на 4,25 у 2014, мада Европска унија (ЕУ) сматра да је корупција остала главни „камен спотицања“ за [прикључивање Србије](#). Овакав развој је, између осталог, јасно утицао на капацитет и простор за главне актере у омладинском сектору за реализацију циљева НСМ у областима НСМ које се односе на добробит младих и учешће младих у доношењу одлука, што ће бити детаљније разматрано у потоњим одељцима.

Налази евалуације

Увод

Као што је напоменуто у уводном делу овог извештаја, поступак израде Националне стратегије за младе (НСМ) је био егземпларан из много разлога, окарактерисан партиципаторним приступом и разматрањем потреба младих које су кључне за идентификовање приоритета.

НСМ и пратећи Акциони план су стога претерано амбициозни. НСМ има 11 општих циљева. Сваки циљ понаособ има 10 специфичних циљева и сваки од њих појединачно још неколико мера. Спровођење сваког појединачног и општег циља је требало да укључи бројна министарства и органе, као и невладине организације и међународне партнере. Сви они су наведени у документу НСМ. Акциони план има скоро 300 страна, садржи велики бој посебних мера, па чак и велики број индикатора за постизање тих циљева и успеха испланираних мера.

Ипак се мора истаћи да чак иако је већина њих нумеричког карактера, показало се да праћење напретка и реализација циљева (о овоме ће се више говорити у делу који се бави налазима и закључцима) превазилази капацитете МОС и других имплементационих партнера. Без обзира на чињеницу да то превазилази ову евалуацију, недостатак, непостојање података о праћењу, представља главни разлог због кога није могуће реализовати потпун и свеобухватни преглед сваке појединачне активности која је спроведена у оквиру НСМ и пратећег Акционог плана.

Ипак, могуће је успоставити основни преглед кључних области интервенције (врста и ниво реализованих активности), у односу на посебне циљеве. Ово поглавље о налазима евалуације покушава да да преглед заједно са евалуацијом која се односи на сваки кључни циљ и стратешки стуб стратегије. Овај део је израђен на основу извештаја и бројки који су добијени од МОС, разговора током теренске посете, садржина анкета заинтересованих страна, информација добијених од заинтересованих страна (у неким случајевима на основу њихових извештаја), посебних инпута добијених од међународних партнера и прегледа документације. Иако то не може никада бити свеобухватног карактера, овакав приступ претпоставља суочавање различитих ставова различитих заинтересованих страна и из различитих извора и може да предочи поуздану слику шта је реализовано и који су ефекти тиме постигнути.

Ово поглавље евалуације садржи следеће делове

1. **Представљање кључних података о спровођењу НСМ** повезаних са резимеом **евалуације спровођења НСМ према циљевима** (у табели у Анексу 1), осврћући се на оно што је познато у вези са предузетим мерама и уложеним инвестицијама у свакој од тих 11 области (без обзира на то шта је било иницијално планирано и предочено Акционим планом), узимајући у обзир приоритет дат свакој у односу на анализу наведене ситуације, идентификујући резултате и тражећи могуће изазове или недостатке;
2. истраживање **до које мере и до ког нивоа су спроведене активности у 5 кључних сектора обухваћених Стратегијом** (приступ образовању и информисање младих; здравство и службе социјалне помоћи за младе; економске могућности за младе; учешће младих у јавном животу и промовисање активног грађанства; институционални капацитети у омладинском сектору , узимајући у обзир и препреке за спровођење одређених циљева);
3. истраживање **до које мере и до ког нивоа су спроведене активности кључних стубова Стратегије** (локалне канцеларије за младе, фонд за младе таленте, додела бесповратних средстава (грантова), информисање младих, међународна сарадња);
4. **евалуација по кључним критеријумима за резултат/учинак** (релевантност, делотворност, ефикасност и лидерство) на националном, покрајинском и локалном нивоу;
5. **евалуација у складу са међународним принципима** (у поређењу са обавезама из Бакуа у вези са питањима младих);
6. и на крају **евалуација утицаја**, покушавајући да се резимирају главни налази из претходних делова.

Спровођење НСМ – кључни подаци и евалуација према циљевима⁸

Овај део покушава да предочи преглед кључних података који се односе на спровођење НСМ. Он је повезан са кратким приказом мера које су предузете како би се реализовао сваки општи и специфични циљ НСМ, који такође садрже кратке евалуативне коментаре. Заједно дају контекст налазима који су предочени у деловима 2 – 5 овог поглавља.

Спровођење НСМ према бројкама

Пројекти на националном нивоу

Опис	Преглед по циљевима	Укупно (2009 – 2013)
Пројектни трошкови МОС (2009. – 2013.)	Циљ 1: 439.151.953,53 РСД Циљ 2: 152.185.323,94 РСД Циљ 3: 58.011.055,01 РСД Циљ 4: 25.713.378,18 РСД Циљ 5: 8.713.153,10 РСД Циљ 6: 54.466.325,31 РСД Циљ 7: 35.420.948,19 РСД Циљ 8: 59.240.543,95 РСД Циљ 9: 21.141.381, 71 РСД Циљ 10: 70.461.524,03 РСД Циљ 11: 14.211.823,51 РСД	938.717.410,46 РСД
Број пројеката које је реализовало МОС (2009. – 2013.)	Циљ 1: 363 Циљ 2: 112 Циљ 3: 74 Циљ 4: 28 Циљ 5: 11 Циљ 6: 117 Циљ 7: 43 Циљ 8: 68 Циљ 9: 30 Циљ 10: 95 Циљ 11: 28	969
Учесници на МОС пројектима (директни)	Циљ 1: 142 116 Циљ 2: 37 362 Циљ 3: 21 664 Циљ 4: 6 442 Циљ 5: 1 300 Циљ 6: 261 370 Циљ 7: 5 904 Циљ 8: 10 087 Циљ 9: 7 718 Циљ 10: 18 491 Циљ 11: 5 729	518,183
Учесници на МОС пројектима (индиректни)	Циљ 1: 148 340 Циљ 2: 70 256 Циљ 3: 49 369 Циљ 4: 8 780 Циљ 5: 52 200 Циљ 6: 43 126 Циљ 7: 39 037 Циљ 8: 22 860 Циљ 9: 45 948 Циљ 10: 84 444 Циљ 11: 14 590	578,950
Млади су Закон		

⁸ У време завршавања извештаја током јануара 2015, www.oanda.com

Година	Укупна средства у РСД издвојена за грантове
2010.	19.746.638,90
2011.	39.896.334,46
2012.	46.421.524,61
2013.	53.934.142,50
2014.	51.171.302,50
Све године	211.169.942,97

Фонд за младе таленте		
Година	Укупан број стипендиста	Укупан износ инвестиција у РСД
2009.	1843	443.159.000
2010.	1982	468.024.000
2011.	2117	511.922.000
2012.	2409	618.655.000
2013.	2528	634.430.000
2014.	2803	665.352.000
Све године	13682	3.073.120.000

Додела грантова ОЦД, на националном нивоу не укључујући локалне канцеларије за младе и општинске тендере за пројекте	
Укупан број пројеката	934
Година	Укупна средства додељена кроз грантове
2007.	149.979.594,06
2008.	233.861.957,35
2009.	152.917.918,54
2010.	118.852.783,44
2011.	122.689.426,62
2012.	112.259.557,22
2013.	156.075.406,69
2014.	133.681.274,22
Све године	1.180.317.918,14

Институционални оквир

Од 2009. до 2013. године, МОС је спроводило следеће кључне активности у циљу изградње институционалног оквира за младе у Србији:

Година	Активност
2009.	Пружање подршке за успостављање НАПОР Успостављање радне групе за спровођење НСМ, уз две измене које су објављене у Службеном гласнику 2013. године Усвајање Политике за запошљавање младих и пратећег Акционог плана (2009. – 2011.)
2010.	Усвајање Стратегије каријериног вођења 2010. године уз учешће Министарства просвете и Министарства економије и регионалног развоја
2011.	Подршка за успостављање Кровне организације младих Србије (КОМС) Нацрт и усвајање Закона о младима
2012.	Подршка успостављању Националне асоцијације канцеларије за младе
2013.	2 измене одредби за радну групу за спровођење НСМ објављене у Службеном гласнику
2013./14.	Успостављање „Савета за младе“ (саветодавно тело Владе за НСМ и питања младих)

Инфраструктура канцеларија за младе

У септембру 2014. године, Министарство омладине и спорта је позвало ЈЛС да узму учешће у анкети о локалној омладинској политици. Осим тога, од КЗМ се тражило да одраде оцену сопственог рада, а тачност и процену тих резултата су реализовали регионални координатори канцеларија за младе.

У складу са резимираним резултатима анкете, у време израде овог документа (новембар / децембар 2014. године) постојало је:

- 136 активних локалних канцеларија за младе (што значи да постоје локални координатори за младе и да се организују неке активности за младе);
- 66 локалних координатора за младе чије су позиције систематизоване на општинском нивоу (ЈЛС), иако нису сва места попуњена;
- 70 локалних координатора за младе који раде на основу друге врсте уговора или као волонтери, и/или чији опис послова није директно везан за младе;
- 79 локалних канцеларија за младе имају буџетска средства која се издвајају из општинског буџета за програме за младе; остале КЗМ добијају средства од МОС, осталих донатора, реализују активности у партнерству са локалним омладинским ОЦД, итд.;
- 5 локалних канцеларија за младе имају акредитацију за Европски волонтерски сервис;
- 44 омладинских клубова⁹ је повезано са КЗМ;
- 130 усвојених локалних акционих планова за младе;
- Преко 100 савета за младе (еквивалент сталних одбора за младе у локалним скупштинама, који су превасходно саветодавна тела), од којих 46 функционише;
- 4 регионална координатора који подржавају развој капацитета и координацију између КЗМ и локалних савета за младе у 4 региона (који су ангажовани преко ОЦД које добијају грантове од МОС за ту сврху).

Осим тога, када је реч о пројектима и инвестицијама:

- МОС је финансирао 388 пројекта који су се превасходно односили на спровођење локалних акционих планова за младе /ЛАПМ/ у износу од скоро 1,3 милиона евра, који су издвојени из државног буџета.
- Међународни партнери (IOM, GIZ, USAID, ГИЗ, УСАИД, Британски савет /British Council/, PBILD, UNICEF) су финансирали 10 вишегодишњих пројеката који су се односили на изградњу капацитета КЗМ и спровођење различитих активности за младе који живе у локалним заједницама.

Међународна партнерства и сарадње, укључујући вишегодишње пројекте

- Кроз сарадњу између МОС и међународних партнера на пројектима за спровођењу НСМ у периоду од 2009. до 2014. године обухваћено је преко 100,000 младих. Неки пројекти су и даље у току;
- Уз 317 поднетих и одобрених пројеката чији је укупан износ 5,5 милиона евра у периоду од 2008. до 2013. године, Србија је постала регионални (у Југоисточној Европи) лидер по броју поднетих и одобрених пројеката за младе кроз активности Европске комисије;
- Обухваћено је више од 65.000 младих у Србији кроз различите активности (обуке, округли столови, информативни дани, национални портали (www.младиуакцији.рс) за информисање младих о ЕУ програмима, посебно програма Млади у акцији (2008-2013.);
- 45 организација у Србији је акредитовано за Европски волонтерски сервис (укључујући и 5 КЗМ)

- Србија је лидер по броју пројеката које је одобрила Европска фондација за младе, која на годишњем нивоу издваја 250-300.000 евра за пројекте које је финансирала протеклих неколико година.

Назив пројекта	Партнери	Временски оквир	Инвестиције	Резултати
Подршка националним напорима у промовисању запошљавања младих и управљање миграцијом	UNDP, UNICEF, ILO, IOM	Мај 2009. – Јун 2012.	8 милиона УСД (Фонд за запошљавање младих 2,3 милиона УСД)	Обезбеђене мере за управљање средствима за социјално угрожену омладину Подигнута свест о положају социјално угрожених младих, запошљивости младих и информисања младих Развијена је партиципативна и инклузивна пракса КЗМ. Обезбеђена техничка помоћ за реализацију Стратегије за каријерно вођења и саветовање Основан фонд за запошљавање младих (ФЗМ) од кога је корист имало 2806 социјално угрожених младих жена и мушкараца (1784 добило посао везан за обуку, 184 само-запослења, 157 радним места за људе са инвалидитетом и 681 праксе 6 КМ оспособљено за информисање вршњака о каријери 2 волонтерска програма о образовању и информисању о каријери 1 инклузивни клуб младих 17 инфо пунктова за младе 14 промотивних активности везаних за образовање и запошљавање које су досегле до преко 800 младих Преко 200 социјално угрожених младих користило је вршњачке информације о каријери, 170 је стекло потребна знања за запошљавање кроз неформално образовање
PBILD компонента за младе	UNDP, UNICEF, UN-HABITAT, ILO, IOM	Октобар 2009. – Март 2013.	474.413 УСД	Локалне институције које се баве младима су оспособљене и многи програми и активности су реализоване са циљем да се повећа социјална инклузија и боља сарадња младих из Пчинског и Јабланичког округа. Успостављена је мрежа канцеларија за младе, клубова за младе, волонтерских служби,

				програм и пројеката. 11 КЗМ је добило подршку и основане су 2 нове КЗМ Реализовано 10 пројеката за неформално образовање и учешће младих у партнерству између КЗМ и локалних НВО и институција, уз директно укључивање 2000 младих свих етничких припадности и индиректно 6000 младих Основао 4 нове службе за младе и 3 волонтерске службе за реализацију преко 10 волонтерских програма Основане информативне службе, као и службе за каријерно саветовање у КЗМ
Професионална оријентација у Србији	GIZ	2011. – 2015.	4 милиона ЕУР	119 КЗМ је успоставило професионалну оријентацију и каријерни информативни сервис Обучено је 257 предавача 194 студената је учествовало у програму стажирања 993 услуга за младе је реализовано 60 средњих школа је укључено у пројектне активности 58.583 младих је информисано 200 обука 6074 младих људи је обучено 43 локалних тимова за професионалну оријентацију је активно
Школе без насиља	UNICEF	Октобар 2009. – Децембар 2012.	7 милиона РСД	Обухваћено 274 основних и средњих школа (25), 17.000 наставника и 229.000 ученика, родитеља и представника из отприлике 90 релевантних институција из локалних заједница Основе програма уграђене у законска акта и под-акта којима се регулише спречавање насиља у систему образовања 2011. отворена је СОС линија за пријављивање насиља током школске године 10 школа укључено у компоненту спречавања дигиталног насиља 50 школа увело компоненту спречавања родног насиља Интерактиван сајт SwV је развијен и још активан Промовисање спорта, фер игре, здравог живота, уз окупљање многих владиних,

				невладиних и међународних актера .
Програм за економску безбедност	USAID 33 јединица за локалну самоуправу	2008.– 2013.	24 милиона УСД (USAID) 165.000 УСД (ЈЛСУ)	128 КЗМ координатора је прошло обуку за предузетништво и ПР 1831 младих је прошло обуку за предузетништво 33 локална акциона плана за предузетништво за младе је израђено у спроведено 18.078 директних корисника 860 младих је прошло кроз програм стажирања Основана су 2 универзитетска центра за каријерно вођење
Оснаживање људског капитала у Србији кроз активно учешће младих	IOM уз финансијска средства италијанског МСП	Септембар 2008. – Децембар 2011.	1,1 милиона ЕУР	20 радионица за локалне координаторе за младе (обука предавача) 220 радионица 4000 младих је учествовало 20 најбољих мини-пројеката за младе са радионица је подржано кроз грантове
Јачање структура за оснаживање и партиципацију младих	GIZ	2010.-2014.	Нема конкретних информација	Подршка 91 општини за креирање ЛАПМ. Развијена методологија за Ревизију локалних акционих планова и подржано 100 КЗМ у процесу ревизије Развој и подршка реализације „Смерница за стандарде канцеларија за младе и компетенције координатора канцеларија за младе“. Изградња капацитета компетентности преко 100 координатора за спровођење Стандарда. Подршка и успостављање Асоцијације локалних канцеларија за младе. 5 пилот пројеката за инклузију осетљивих група младих, реализовано у 10 општина: Програм без дискриминације, инклузивна вршњачка обука, инклузивно вршњачко образовање, Афирмативне акције и Инфо сервис. Сачињен је списак предавача за израду локалних акционих планова, и ревизију локалних акционих планова Преко 200 школа и преко 25 локалних канцеларија за младе са 2000 ученика/младих људи и 450 експерата учествовало у програму школске

				/вршњачке медијације. Програм кризних интервенција који се бави трауматизованим људима када се појави криза у школи похађало преко 1200 учесника.
Млади у доношењу одлука	Покрајински секретаријат у Аутономној Покрајини Војводини Народна Скупштина РС	2010.-2014.	379.650,00 ЕУР	25 различитих пројеката који укључују обуку и подизање свести у вези са недискриминацијом,, националним мањинама, поштовања родне равноправности, родне перспективе, (не)сигурности, праксе у Покрајинском Секретаријату за омладину и спорт Војводине, за различите циљне групе укључујући маргинализовану омладину, ЛСМ, КЗМ, младе новинаре и чланове скупштине
Јачање главних принципа недискриминације и инклузије у политику младих на националном и локалном нивоу	Мисија OECD у Србији КЗМ и ОЦД у Србији	2010.-2014.		112 координатора локалних канцеларија младих и 12 представника ОЦД младих развило компетенције за рад са осетљивим групама и за препознавање дискриминације у локалним заједницама Развој, објављивање и промовисање Водича за рад са осетљивим групама и принципима недискриминације
Млади у поступку доношења одлика	Покрајински секретаријат у АП Војводини Српски парламент	2010.-2014.	379.650,00 ЕУР	25 различитих пројеката који су укључивали предаваче и подизање свести у вези са борбом против дискриминације, националним мањинама, родној равноправности, (не)безбедности, стажирање у Покрајинском секретаријату за младе и спорт, за различите циљне групе чиме су обухваћене маргинализоване групе младих, локални омладински координатори, локалне канцеларије за младе, млади новинари и парламентарци
Подршка увођењу принципа за борбу против дискриминације и инклузију политика за младе на националном и локалном нивоу	OEBS мисија у Србији Локалне канцеларије за младе и ОЦД у Србији	Јун 2014. – Децембар 2014.	23 470 ЕУР	112 локалних канцеларија за младе и 12 представника ОЦД који су развили компетенције за рад са рањивим групама и за препознавање дискриминације на локалном нивоу. Израда, објављивање и промовисање Водича за рад

				са рањивим групама и принципе не- дискриминације
--	--	--	--	--

Преглед мера реализованих у оквиру циљева и под-циљева НСМ

Видети Анекс 1 за комплетан преглед мера предузетих по свих 11 циљева и под-циљева НСМ, заједно са нешто информација о оцени.

До које мере и до ког нивоа су спроведени кључни структурални елементи Стратегије

Увод

Овај део представља процену евалуације до које мере и до ког нивоа су спроведени кључни инструменти које су МОС, остали органи управе и међународни партнери користили за спровођење НСМ у Србији.

Обухвата следеће:

- Инфраструктура локалних канцеларија за младе
- Спровођење на регионалном/покрајинском нивоу
- Фонд за младе таленте
- Додела грантова
- Информисање младих
- Међународно партнерство и сарадња

МОС и инфраструктура коју је министарство успоставило, као и партнерства која је склапало у овом сектору су прилично видљива, с обзиром да је *de facto* Министарство било водећи орган који је био задужен за спровођење НСМ. Ипак, у овом делу је разматрана интеракција између МОС и осталих актера у омладинском сектору који су били активно укључени у спровођење (нпр. ОЦД), као и њихове одговорности за посебне аспекте спровођења.

Инфраструктура локалних канцеларија за младе

Један од најважнијих корака за развој институционалног оквира, и уколико смо искрени, капацитета омладинског сектора у Србији након усвајања НСМ, јесте институционализација канцеларија за младе широм земље, и успостављање локалних координатора у тим канцеларијама. То је препознато као важно достигнуће НСМ и МОС, без обзира са којом смо заинтересованом страном разговарали, било на националном, локалном или интернационалном нивоу.

Члан 18 [Закона о младима](#) дефинише канцеларије за младе на следећи начин:

Ради обезбеђивања услова за активно укључивање младих у живот и рад друштвене заједнице, оснаживања младих, пружања подршке организовању различитих друштвених активности младих, учењу и креативном испољавању потреба младих, јединица локалне самоуправе може, у оквиру својих овлашћења, потреба и могућности, основати канцеларију за младе. Канцеларија за младе финансира се из буџета јединице локалне самоуправе, као и из других извора, у складу са законом. Активности из става 1. овог члана реализују се у складу са Стратегијом и локалним акционим плановима за младе.

И држава и међународни партнери су уложили значајна средства у инфраструктуру КЗМ, и у активности за развој њиховог утицаја и делотворности. Резимирани подаци о обиму и броју инфраструктуре КЗМ које тренутно постоје представљени су у горњем тексту. У периоду од усвајања НСМ, 388 пројеката

усредсређених на спровођење локалних акционих планова за младе (ЛАПМ) је финансирано из државног буџета у износу од 1,3 милиона евра.

Других 10 вишегодишњих пројеката за развој и изградњу капацитета КЗМ су финансирали међународни партнери ([IOM](#), [GIZ](#), [USAID](#), [Британски савет](#), [PBILD](#)¹⁰) у износу који је био виши од 12 милиона евра¹¹. Тачан износ инвестиција уложених у ових 10 пројеката се тренутно не зна. Ипак, информације које су биле доступне за евалуацију наводе да тај износ превазилази 12 милиона ЕУР. Ти пројекти су усредсређени на успостављање сарадње са општинама и ЈЛСУ у вези са питањима младих, пружајући професионалну и техничку подршку ЈЛСУ за успостављање канцеларија за младе, обуку локалних координатора за младе, пружање подршке за израду ЛАПМ, финансирање пројеката ЈЛСМ, израда и објављивање [Смерница за спровођење НСМ на локалном нивоу – Надлежности координатора канцеларије за младе](#) и пружање подршке КЗМ у успостављању националне платформе за представљање њихових интереса и односи се и на национални ниво (Национална асоцијација канцеларија за младе).

И поред свих тих достигнућа, постоје значајни проблеми и изазови који прате функционисање тих локалних инфраструктура, које су видне у великом броју КЗМ широм Србије. То се може резимирати на следећи начин (без неког посебног редоследа по значају):

Статус, мандат и профил локалних координатора за младе: Локални координатори који раде на основу уговора о делу или раде добровољно имају значајне проблеме са капацитетом и изазове са којима се суочавају како би ефикасно реализовали посао. Они немају никакву сигурност запослења, и често су недовољно плаћени и недовољно заштићени и подложни су хировима политичких промена и размирица ЈЛС у Србији. Често њихови капацитети да реализују свој посао са младима зависе од подршке политичке моћи, и често је реч о успостављању сарадње или просто координатори напусте ту позицију. Већина локалних координатора канцеларија за младе раде као државни службеници који су политички постављени, или бар тако шира локална омладинска заједница сматра да је то случај, неки немају никакве компетенције у области омладинске политике, и млади у њих немају поверења. Иако ови наведени проблеми везани за статус, мандат и профил локалних координатора за младе не могу бити правило у свим случајевима, таква ситуација је прилично присутна, па чак је то и случај који карактерише сва места која смо посетили током теренске посете, и те ствари су такође предпочиле заинтересоване стране као нешто што је опште присутно у целој земљи.

Техничка, административна и буџетска ограничења КЗМ и локалних координатора: Систем КЗМ и локалних координатора као њихових представника за младе у локалним срединама се суочава са значајним ограничењима у раду који би они требало да реализују како би спровели ЛАП. То укључује, али се не ограничава на оскудне ресурсе на општинском нивоу; ресурси за младе су често буџетирани, али нису увек додељени, или су само делимично додељени; ЈЛС виде ЛАП као алтернативно возило за пружање основних услуга, а не као холистички и интегрисани приступ политици; постоји стална забрана запошљавања, којом се компликује и *de facto* онемогућава званично увођење и систематизација позиције за локалне координаторе канцеларија за младе.

Односи између КЗМ, локалног омладинског цивилног сектора и младих: У већини случајева, постоји значајан степен неповерења између КЗМ, локалних организација за младе и самих младих људи који једне друге виде као субјекте под политичким утицајем или корумпиране субјекте, или виде себе као жртве политичких размирица. Пружање услуга је тренутно приоритет ОЦД, које прихватају ту улогу како би преживеле, али суштински одустају од своје важне улоге представника интереса младих људи зарад

Дефиниција омладинских клубова је флуидна и број омладинских клубова је израчунат на основу одговора који су добијени на различита питања из анкете. Испитаници су били питани да ли имају простор који је одвојен од канцеларија за младе у којима они спроводе своје активности, да ли постоји менаџер клуба, програм активности, итд.

¹⁰ Изградња мира и локални инклузивни развој (PBILD) јесте UN заједнички програм, који ради на инклузији, мирном и одрживом развоју у Јужној Србији. У сарадњи са бројним националним партнерима, постоји шест специјализованих UN агенција које спроводе тај заједнички програм; UDP, UNICEF, ILO, IOM, UNHABITAT и UNHCR. Vidi <http://rs.one.un.org/mdgf/pbild/>.

оних који су на власти и доносиоца одлука. Утисак који се стиче кроз ову евалуацију на основу искуства са теренске посете јесте да сарадња стварно постоји када су све заинтересоване стране политички блиске, или када се организације цивилног друштва договоре да престану да захтевају „поделу власти“ над питањима за младе како би наставили са својим дневним послом.

Локалне политике: Са друге стране, кроз ову евалуацију се дошло до закључка да су питања младих и даље маргиналног карактера на локалном нивоу у Србији, посебно због чињенице да они који се кандидују на изборима на локалном нивоу не виде никакву предност заговарања активног интереса у вези са питањима младих, јер у већини мањих места млади још увек нису стекли право гласа. Са друге стране, млади људи имају репутацију да нису одушевљени политиком и немају никакав интерес на том пољу, осим када виде шансу за запошљавање или неке друге предности које могу да имају као резултат такве врсте ангажовања. У великој мери недостаје стабилна основа која је неопходна за изградњу културе сарадње између локалних доносиоца одлука и структура за доношење одлука и младих људи. У великом броју места не постоји никаква сарадња између локалних органа и локалних организација цивилног друштва за младе, што доводи до апсурдне ситуације дуплирања и узалудног трошења средстава. Један пример овде може бити сликовит. У малом граду у коме савршено функционише одличан омладински клуб који води ОЦД, која за то не прима никаква средства од органа власти, Општина планира да отвори свој омладински клуб, уместо да уједине снаге не би ли изградили и консолидовали оно што већ постоји, а то се дешава управо због политичког анимозитета између власти на нивоу града и ОЦД. Иако то осликава само један конкретан пример, током ове евалуације смо се сусрели са бројним сличним ситуацијама у којима су на крају на губитку само млади.

Локална управа и транспарентност: Барем у круговима цивилног друштва, постоји осећај да политички актери покушавају да контролишу локалну јавну сферу. Присутне су притужбе о **непостојању** транспарентности и отворености за сарадњу са невладиним сектором, као и притужбе у вези са чињеницом да они врше само-цензуру како би избегли ексклузивност да преузму независан однос у вези са специфичним питањем. Постоји велики број притужби на корупцију и злоупотребу када је реч о расподели средстава за пројекте који се односе на младе. Неки млади људи/ омладинска удружења су узели ову ситуацију у своје руке и сарађују са коалицијама не би ли открили корупцију и не би ли предочили на који начин се користе јавна средства за младе. Истовремено, неке ЈЛС и КЗМ су уочиле да локалне ОЦД злоупотребљавају локална средства за пројекте за младе и користе их за друге или непознате сврхе. Дакле, неповерење постоји на обе стране.

Однос између локалног и националног нивоа: Природа односа између ЛАП и НСМ се може сматрати поприлично изазовном. Често ЛАП настављају оне циљеве успостављене НСМ, без прилагођавања тих приоритета локалном контексту и потребама младих, тако да ЛАП постају децентрализовани механизми за спровођење циљева идентификованих на националном нивоу. То не може бити искључиво због чињенице да се КЗМ ослањају на национална средства. На крају крајева средства којима они могу да приступе на националном нивоу су ограничена. Када је реч о извештавању, постоји комуникација између КЗМ и МОС, и увођење регионалних координатора за младе (РКМ) је требало да то даље унапреди. У неким случајевима, то је функционисало по плану. Ипак, мора се напоменути да РКМ имају иста ако не и већа ограничења као она горе описана ограничења која имају локални координатори. Успостављање Националне асоцијације КЗМ је било подржано као средство за унапређење стања и даље комуникације, али се она сусрела са техничким и правним потешкоћама при регистрацији и имала је проблема у вези са одрживошћу, с обзиром да нема приступ институционалном финансирању (као што је то случај са НАПОР и КОМС).

Ко-менаџмент (или непостојање истог): Принцип ко-менаџмента је на локалном нивоу теоретски уведен кроз успостављање локалних савета за младе. Ипак, у пракси то не функционише. Општи приступ је да је учешће младих изједначено са активизмом младих, волонтеризмом и вршњачким активностима, и да је довољна консултација младих у вези са израдом стратешких докумената како би се осигурала партиципација у доношењу одлука. Мало је препозната чињеница да локални савети за младе треба да буду директније укључени у представљање младих људи.

Оперативни стандарди за КЗМ и ЈЛСУ: Оперативни стандарди су успостављени, и објављени, а КЗМ су прошле кроз обуку како да раде у складу са стандардима. ЈЛС се добровољно обавезују да их спроводе, ипак многе то не раде. Поред тога, оне који су покушале да их користе у пракси изгледа да нису биле

баш успешне у томе. Приоритизација квантитета над квалитетом је и даље очигледан тренд међу КЗМ (у смислу приступа пројектима и финансирању), као и, када је реч о локалним самоуправама, преваходно усредсређивање на законодавни и административни приступ раду са младима (израда ЛАП и додела грантова) више него усредсређивање на сам рад са младима (оперативни програми, омладински клубови) и на перцепцију компетенција/стручности (или недостатка исте/ог) локалних координатора канцеларија за младе у широј омладинској заједници (на позицији локалног координатора канцеларије за младе раде људи који нису компетентни).

Улога и ресурси регионалних координатора: Током 2009. године, МОС је основало позицију регионалног координатора који би координисао и помагао КЗМ на децентрализованом основи. Теоретски, овај систем има много смисла, јер успоставља улогу која осигурава комуникацију између националног и локалног нивоа. У пракси то ипак није случај, уз изузетак регионалног координатора који је задужен за Аутономну Покрајину Војводину. Пре свега то је тако због природе постављања регионалних координатора, која се сматра политичком, а не да је именовање реализовано на основу стручности која је неопходна за ту позицију. На другом месту, и објективно посматрано, то је због чињенице да регионални координатори немају средства са којима они могу да располажу како би реализовали послове везане за координацију (средства за теренске посете, састанке, трошкове комуникације), а у неким случајевима они чак немају ни стални простор у коме раде (канцеларију, сто у КЗМ, итд.). Осим тога, њихов мандат није признат од стране заинтересованих страна. У оваквим околностима, није никакво изненађење када се наводи да неки регионални координатори не проводе време посвећено пословима регионалне координације.

Све је то негативно утицало на оно што је теоретски могло да представља узорну инфраструктуру за младе у свим местима у Србији. И уз чињеницу да нису све КЗМ нефункционалне, неке су константно биле нефункционалне, а неке су постале такве услед промена у јединицама локалне самоуправе и промене локалних координатора канцеларија за младе.

Регионални / покрајински пројекти за спровођење НСМ

Овом евалуацијом није било могуће да се идентификују посебни пројекти/иницијативе које су предузете на регионалном нивоу како би се спровела НСМ. МОС је успоставио позицију регионалног координатора, у четири региона, како би он подржао комуникацију, умрежавање и изградњу капацитета локалних канцеларија за младе.

С обзиром на њен посебан статус, Аутономна Покрајина Војводине има институционалну инфраструктуру за младе која мање више осликава ситуацију са националног нивоа, уз Покрајински акциони план за младе (ПАПМ), Покрајински секретаријат који је задужен за његово спровођење и Савет за младе у чијем су саставу представници Покрајинске скупштине. Заправо, ПАПМ, са својих 9 приоритетних области, обухвата највећи број питања који је садржан у НСМ, па чак и да формално спровођење НСМ није реализовано кроз ово тело, кроз спровођење ПАПМ њени циљеви су *de facto* чак били и детаљније обрађени.

Чисто као пример обима ПАПМ, и у складу са [извештајем о напретку за 2013.](#), кроз давање грантова у оквиру ПАПМ током 2013. године издвојено је око 11,6 милиона динара за одабране пројекте (69 пројеката са око 800 директних учесника). Већина пројеката који су финансирани су се бавили заштитом животне средине и одрживим развојем, културом и слободним временом младих. Осим тога, ПАПМ је имао и додатно давање грантова које је било усмерено на решавање насиља и дискриминације. Кроз овај тематски јавни позив издвојено је око 4,25 милиона динара на тачно 16 пројеката, којим је обухваћено 172.402 младих људи. Директно учешће је обухватило 12.329 младих људи (5.955 девојака и 6.374 момака), уз још 160.073 индиректних учесника. Просечна старосна доб младих људи који су реализовали пројекте (тима) је била испод 21 године. Може се сматрати да око 21% младих који су учествовали директно или индиректно били млади из маргинализованих група (млади са инвалидитетом, млади Роми, млади из породица које су избегле или расељених породица, итд.).

Свеобухватни извештаји о спровођењу Покрајинског акционог плана за младе (ПАПМ) у Војводини су израђени за 2012., 2013. и 2014. годину, и дају бројне интересантне опаске о његовом спровођењу.

Спровођење ПАПМ је углавном реализовано кроз давање грантова оним општинама које су имале посебне програме за младе, организацијама за младе и ОЦД који су имали програме везане за активности за младе. До 2012. године фокус је био на броју пројеката, али је 2013. године видан преокрет у приступу, као и већи захтев за квалитетнијим и одрживијим пројектима. Стога, извештаји који су израђивани после 2012. године истичу чињеницу да су значајнији износи средстава били додељивани мањем броју пројеката, уз мањи број директних учесника, а све у циљу постизања значајнијег и трајнијег резултата. Осим тога, уведени су нови критеријуми за одабир пројеката, тако да су пројекти морали да имају регионалну димензију, другим речима, да обухватају већу територију Покрајине, и морали су да укључе већи број пројектних партнера различитих профила. Поред тога, квалитет, разноврсност и иновације на пољу пружених услуга су биле више узете у обзир у процесу одабира пројеката. Та нова правила су наизглед уведена како би се решио проблем лимитираног подношења пројеката из источних и југоисточних делова Војводине на јавним позивима и како би се изградила сарадња између локалних владиних и невладиних актера у омладинском сектору.

Према проценама Покрајинског секретаријата, који израђује извештаје о напретку, овај нови приступ давању грантова у складу са ПАПМ, је допринео већем квалитету пројеката и самим тим бољим ефектима, иако са друге стране није разрађен начин на који је квалитет дефинисан, како се разуме његово унапређење, и постигнути резултати.

Фонд за младе таленте

Фонд за младе таленте је успостављен како би се подржала достигнућа младих у Србији у областима академских, спортских и културних достигнућа. Има за циљ, са једне стране да развије људски капитал који се односи на младе људе са посебним даром и да се тим младим људима да перспектива која ће им омогућити да остану у Србији и допринесу економском и социјалном развоју, са друге стране. Када је реч о финансијским инвестицијама, Фонд за младе таленте је један од најважнијих пројеката који је реализован у складу са НСМ. Од 2008. године, преко 14.200 студената је добило стипендије и награде у износу од 30 милиона евра. Осим тога, Фонд је успоставио сарадњу и потписао је споразум са компанијама и институцијама како би се омогућило да примаоци стипендија прошире своја знања, добију могућност запослења и тиме учини једноставнијим транзицију на тржиште рада у њиховим одабраним пољима. Током 2014. године у Србији је 1680 студента примило стипендије у укупном износу од 623.022.000 динара и 1123 ученика средњих и основних школа у износу од 42.330.000 динара.

[Извршена је процена активности Фонда за младе таленте](#) и објављена је 2013. године. Она даје детаљан нумерички преглед инвестиција које је фонд реализовао и пружа информације о начину на који су примаоци награда и стипендија напредовали на њиховим радним местима, на стажирању, у запошљавању или даљим студијама, у држави и у иностранству. Даље, даје приказ разних партнерства које је Фонд успоставио током свог постојања како би се осигурало да млади таленти остану у Србији и даље раде на њиховим талентима. Према сопственим проценама, Фонд за младе таленте је учинио први значајан корак на институционализацији сопственог функционисања, то јест, успео је да изгради свест грађана и да постане препознатљив због могућности које он пружа младим талентованим појединцима, као и да стално повећава број примљених пријава на сваком трогодишњем конкурс. Такође је уочен значајан пораст броја кандидата за наставак студија у иностранству (у земљама чланицама ЕУ, ЕФТА земљама и неким светским водећим универзитетима). Осим тога, кроз разне активности на пољу подршке каријерном развоју и кроз велики број споразума са компанијама и институцијама, помогао је не тако значајном броју студената да нађу запослење у њиховим одабраним пољима у Србији, тиме гарантујући Србији одређен повраћај инвестиција које су у њих уложене.

Ипак, и даље постоје одређени изазови. Према сопственој процени, Фонд за младе таленте још увек нема неопходне финансијске капацитете како би одговорио на захтеве који јасно постоје за финансирање младих талената. Осим тога, могућности за повратак у Србију оних стипендиста који проведу извесан период на студијама или на пракси у центрима за усавршавање у њиховим одабраним пољима су прилично ограничени, и веома је тешко да им се понуди јасна и значајна перспектива када они имају друге доступне опције (на пример у иностранству). И колико год да су испитаници током анкете спроведене током периода евалуације оценили овај програм позитивно, такође су навели да он и даље није довољно видљив у Србији, да не знају сви млади људи како га могу користити, као и да

спортски таленти и талентовани ученици (таленти на пољу уметности) не примају довољно подршке. На крају, уз циљеве и под-циљеве успостављене НСМ, Фонд за младе таленте „се води“ као неки „одвојени“ програм, без претеране везе са осталим димензијама НСМ (као што је то случај са другим стубовима спровођења). Програм има репутацију „елитног програма“. Иако у теорији нико није искључен, млади људи са значајним социјалним капиталом имају веће шансе да га користе, и то значи да велики број младих људи који немају значајну подршку од својих породица и школа нису у стању да га користе, чак иако имају права на то. Осим тога, са фокусом на школарину и награде, треба да се постави питање због чега не сарађује ближе са Министарством просвете, науке и технолошког развоја.

Додела грантова

Додела грантова је представљала изузетно значајан стуб НСМ. С обзиром на амбициозан број циљева и мера које су планиране у оквиру НСМ, ограничене ресурсе (посебно људске) МОС (који није био у могућности да планира број позиција државних службеника због различитих фактора; види у горњем тексту), ни мало није зачуђујућа донета одлука да се „са стране ангажују“ пружаоци услуга који ће спроводити НСМ у оквиру омладинског сектора кроз приступ регрантирања, и да је техничка подршка за поступак доделе грантова поверена пружаоцима услуга.

Млади су Закон представља вишегодишњи програм за доделу грантова како за формално регистрована удружења младих тако и за такозване „неформалне“ групе и реализује се кроз 25 ресурс центара широм Србије (организације које имају за задатак да накнадно доделе грантове (ре-грантирају средства) у складу са финансијском линијом)¹², имајући за циљ да се стимулише самостално организовање младих и њихове иницијативе, и развој иницијатива подршке међу младима. Током пет година од како постоји, а успостављен је 2010. године, укључујући и 2014. годину додељени су грантови у износу од скоро 1,75 милиона евра (скоро 211,169,943 РСД).¹³ Као такав, он је одговорио на велики број циљева НСМ, али није искључиво ограничен на активно учешће младих, информисање младих, квалитетно слободно време, неформално образовање, могућност запошљавања, здрав живот и живот без насиља, те су га користиле групе младих како би реализовали пројекте који су се базирали на овим темама широм Србије. Нажалост, нису доступне детаљне информације о темама пројеката који су финансирани.

И [испитивање корисника и евалуација које су спроведене 2012. године](#), као и испитивање заинтересованих страна које је реализовано у оквиру ове евалуације су открили да се програм *Млади су закон* сматра најважнијим и најефикаснијим програмом који је реализован у оквиру НСМ, посебно на локалном нивоу, а нарочито када је реч о ефикасној подршци учешћу младих и активизму кроз НСМ. Илустративне су неке [бројке добијене кроз испитивање реализовано 2012. године](#). Када смо их упитали за резултате програма, велика већина испитаника је усхићено одговарала наводећи да су они сматрали да се кроз тај програм

- Охрабрио и промовисао активизма међу младима (98%)
- Ојачао развој цивилног сектора (98%) и успостављање неформалних група (91.5%)
- Доприносило унапређењу развоја заједнице и промовисању младих у локалним заједницама (94.9%)
- Доприносило повећању осетљивости заједнице на посебне теме, као што су волонтаризам, хуманитарни рад, итд. (93.2%)

Осим тога, општи утисак је да је програм помогао јачању бољих односа између цивилног сектора и владиних органа, посебно на локалном нивоу.

У евалуацији се позитивно процењују резултати *Млади су закон* на основу чињеница да програм (концепт и приступ) препознаје три значајне чињенице о јачању учешћа младих (у Србији). Прва

Ово је калкулација која је зарад ове евалуације сачињена на основу бројки добијених од МОС и осталих релевантних органа.

¹² Јавни позив се објављује на годишњем нивоу како би се ангажовали ресурс центри. Током 2014. године они су: <http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/index.php/2013-07-15-16-02-23/mladi-su-zakon/resurs-centri>

чињеница је да је тешко активирати младе, и један од најделотворнијих начина за то јесте вршњачки активизам. Друга чињеница јесу мале, креативне и тачне иницијативе младих људи у вези са свим питањима релевантним за спровођење НСМ која се често не реализују јер нема довољно или уопште нема средстава која су доступна за младе који нису организовани у формална регистрована удружења. И трећа чињеница је да је сарадња између цивилног сектора и владиних органа кључна за одрживо учешће младих у локалном контексту.

И поред свега тога, изазова је било. Иако није постојало свеобухватно праћење или евалуација квантитета и квалитета пројеката *Млади су закон* и њиховог утицаја на циљеве НСМ током целог периода њеног спровођења, испитивање корисника које је реализовано 2012. године истиче кључна питања за разумевање могућих резултата пројеката, значајних препрека са којима се суочавало у покушајима да се постигне резултат.

На првом месту је питање одрживости омладинских активности што су активности *Млади су закон* успеле да ојачају. Са својим фокусом на неформалне групе, и кроз финансирање малих интервенција, *Млади су закон* можда недовољно препознаје слабости и недостатак интегрисања многих удружења у заједнице, у местима широм Србије. Корисници су изразили посебну забринутост у вези са финансијском одрживошћу, недостатком алтернативних извора финансирања, и потешкоћама које они имају у вези са прикупљањем средстава, чак и за пројекте. Друго, иако цене пројекат, корисници сматрају да би могао боље да подржава развој њихових капацитета, посебно када је реч о прикупљању средстава, изради пројеката, спровођењу и евалуацији, организационом развоју, као и да боље подржава реализацију омладинског рада. Треће, постоји питање како појачати међусобну размену и учење свих актера укључених у програм. Позиција локалних органа у овом погледу изгледа као највећи изазов. И коначно иако постоји опште задовољство начином на који програм функционише, ипак, постоји осећај да су неки делови буџетске, административне процедуре и процедуре за извештавање непотребно компликоване и да се могу значајно поједноставити. Исход гореспоменутог је поткрепљен како испитивањем заинтересованих страна која је реализована током евалуације тако и кроз дискусије које су вођене током теренске посете са корисницима, локалним канцеларијама за младе, имплементаторима и осталим заинтересованим странама.

Наредни и коначни изазов који се истиче у овој евалуацији је да питање квалитета пројеката који се финансирају у оквиру *Млади су закон* није никада био анализиран на систематичан начин. До сада се, и без праћења из године у годину, доста зна о опсегу програма, у смислу бројки, као и да је много привлачнији за младе људе у односу на неке друге механизме јачања учешћа у оквиру НСМ. Ипак, право искуство младих у вези са пројектима који су реализовани јесте недовољно разумевање, које потенцијално ограничава капацитет програма да се адаптира на динамички развој потреба младих и културе младих, па чак и када су ресурс центри укључени у доделу средстава који су ближи младима, чије пријаве примају, од МОС.

Постоје још две категорије финансирања активности током периода спровођења НСМ, а то су **углавном јавни позиви којима се додељују финансијска средства ОЦД и осталим правним лицима на свим нивоима спровођења циљева НСМ**, некада тематски оријентисани, и **отворени позиви за ЈЛС и КЗМ за доделу средстава за спровођење ЛАП**. Према информацијама добијеним од МОС, они су финансирали 934 пројеката/програма организација за младе за спровођење циљева НСМ између 2007. и 2014. године, у износу који је већи од 10 милиона ЕУР.¹⁴ Иако су финансијске инвестиције много веће од оних додељеним програму *Млади су закон*, заинтересоване стране у омладинском сектору не виде позитивне резултате ових инвестиција, а пре свега организације цивилног друштва. У евалуацији је уочено неколико проблематичних структуралних фактора који су проузроковали ову ситуацију, укључујући, али се не ограничавајући само на оне најважније које су откривене током евалуације:

Укупан број финансираних пројеката и процена обухвата програма за младе током година реализације пројеката није израчунат и даље је непознат.

¹⁴ Све бројке су у РСД: 2007-149.979.594,06; 2008-233.861.957,35; 2009-152.917.918,54; 2010-118.852.783,44; 2011-122.689.426,62; 2012-112.259.557,22; 2013-156.075.406,69; 2014-133.681.274,22.

- Финансијски прописи који стављају репрезентативне платформе на националном нивоу (које немају приступ одређеним институционалним финансијским средствима) у такмичење са својим чланицама за финансирање пројекта;¹⁵
- Непостојање програмског приступа расподели средстава кроз такве позиве (једнократни пројекти се финансирају, који морају да се реализују у оквиру једне године);
- Касно и делимично пружање информација о новим позивима (такве информације да се позив објави недељу или две недеље пре рока за подношење пријава);
- „ad-hoc“ приступ избору тематског фокуса за посебне јавне позиве (мењају се од позива до позива; непостојање комуникације која се односи на разлоге за то);
- Велика конкуренција за мале своте новца (број организација за младе који су регистровани као корисници код МОС се вртоглаво повећао протеклих година и МОС је свесно или несвесно преузео приступ покушаја да финансира што је већи број пројеката могуће са средствима која су му била на располагању).
- Типично негативни ефекти у вези са шемом за „ангажовања са стране“ за регрантирање преко које су ангазоване ОЦД као имплементатори – делимично или потпуно потпадање под зависност од МОС од стране организација, концентрација ресурса у рукама неколико ОЦД, недовољна транспарентност у вези са процедурама за одабир; огорченост у вези са процедурама за одабир организација које ће се бавити регрантирањем.

Када је реч о финансирању ЈЛС у циљу спровођење ЛАП, од 2011. године само ЈЛС које потпадају под ЈЛС¹⁶ „4. категорије“ могу да примају финансијска средства из државног буџета, што је у складу са правилима која се односе на субвенције према Закону о локалним самоуправама. Пре 2011. године, све ЈЛС су могле да добијају средства из државног буџета, али данас већина њих нема право на такву врсту финансирања. Као што је горе напоменуто, 388 пројеката такве врсте је финансирано у износу од скоро 1,3 милиона евра. Током ове евалуације уочена је одређена запрепашћеност локалних актера у вези са прописима којима се регулише приступ средствима која се издвајају на националном нивоу. Евидентно је да је чињеница да су ОЦД и ЈЛС/локални координатори за младе све више приморани да међусобно сарађују на изради и спровођењу пројеката како би се квалификовали за добијање средстава на државном нивоу предочена као ограничења, јер пријаве нису могуће у другачијем контексту. То говори до те мере о чињеници да лични и политички односи у локалном контексту могу да угрозе ефективно функционисање пружања услуга младим људима које су предвиђене НСМ.¹⁷

Када је реч о управљању портфолијом за додељивање грантова, велики број заинтересованих страна у цивилном сектору је критиковало одлуку која се односила на ангажовање са стране, имајући у виду проблематику да тако важну јавну функцију треба да спроводи организација која није део јавног сектора. Осим тога, пракса „ангажовања са стране“ је такође критикована због недовољне транспарентности, због склоности ка сукобу интереса, и због коначног одабира оних организација за које многи сматрају да немају довољно искуства нити улогу. Дакле, док је, за МОС, ангажовање са стране имало предност која се односила на ефикасност, такође је имало и значајне недостатке који су се односили на начин на који су МОС и његове партнере из цивилног сектора посматрали остали актери у омладинском сектору. Нажалост, и као резултат ове ситуације, постоји снажан осећај међу неким заинтересованим странама да није баш све у овој области у потпуности реализовано на исправан начин.¹⁸

¹⁵ Закон о младима дефинише „Кровни савез“ као сваки савез који се састоји од најмање 60 регистрованих удружења, која имају седиште на територији најмање две трећине управних округа у Републици Србији и најмање две године спроводе омладинске активности у више јединица локалне самоуправе и који окупља најмање 2000 индивидуалних, једном уписаних, чланова од којих је најмање две трећине младих. Тих (најмање) 60 регистрованих удружења, поред тога што су регистровани код АПР, такође морају да буду регистровани и у Јединственој евиденцији Министарства омладине и спорта. Извор: <http://www.mos.gov.rs/o-ministarstvu/sektor-za-omladinu/pravilnik-o-evidenciji-i-lista-evidentiranih-udruzenja/?lang=lat>

¹⁶ 4. категорија се односи на општине са најнижим социјалним и економских развојем, другим речима оне општине које имају највеће социјалне потребе или проблеме. Посебна мера за 4. категорију је утемељена у [Закон о регионалном развоју](#) из 2009. године.

¹⁷ <http://www.balkaninsight.com/en/birn-summer-school/party-ties-help-ngos-win-key-serbian-ministerial-deals>

¹⁸ <http://www.balkaninsight.com/en/birn-summer-school/party-ties-help-ngos-win-key-serbian-ministerial-deals>

Информисање младих

Као посебан циљ у НСМ, области информисање младих дат је приличан приоритет у НСМ, с обзиром да је она исправно виђена као предуслов за делотворну примену НСМ. Приоритет је дат децентрализацији места приступа информацијама за младе за локалне канцеларије за младе, модернизацији система за информисање младих у складу са најбољом (међународном) праксом (пре свега стандардима који су предложени у Европској агенцији за информисање и саветовање младих - ERYCA) и развоју дигиталне писмености младих, као и организовању давања грантова за припрему информативних кампања и пројеката за младе и од стране младих на специфичне могуће теме. Осим тога, МОС је увео систем Инфо-дана (о могућностима за младе у Србији кроз НСМ и европске програме) и интернет презентације локалних канцеларија за младе како би се директно дошло до младих људи и релевантних професионалаца на локалном нивоу.

Нешто је рађено уз подршку Министарства културе у области развоја „омладинских медија“, и мада, по правилу (у Србији и изван ње) омладински медији по концепту и садржају нису исто што и информисање младих. Даље, уз подршку Министарства за телекомуникације и информатичко друштво и Републичког завода за информатичку технологију и интернет, МОС је покренуло портал Замисли живот, али је назив тог домена истекао октобра 2014. године и чини се да портал није у функцији. Сто једанаест локалних канцеларија за младе је прошло програм обуке за отварање служби за информисање о каријери. Приказ мањих пројеката је изведен у овој области, финансираних како путем јавних позива објављених од стране Министарства омладине и спорта, тако и оних који су реализовани од стране локалних па до националних канцеларија за цивилно друштво, од којих су многе посебно за младе. Анкета заинтересованих страна и посете обављене у оквиру ове евалуације указују на признавање да је у омладинском сектору постигнут напредак у погледу унапређења и проширења система информисања младих током периода примене Националне стратегије за младе. Коначно, европски систем информисања младих (који чине неколико организација и провајдера) присутан је и активан у Србији када је реч о промоцији европских програма за младе и могућностима за учествовање младих из Србије.

Упркос томе, остају кључни изазови који сведоче о потреби за комплекснијим и интегралнијим приступом информисања младих по свим циљевима Националне стратегије за младе и то од националног до локалног нивоа. Пре свега, и као што ће постати јасно на основу типа мера које се предузимају према овим циљевима, информисање младих је чешће, него што није, довођено у однос са, и постављано као приоритет у, области запошљавања и вођења у каријери. И док је ово разумљиво у контексту проблема где се сматра да је примарна потреба младих приступ средствима за живот, јасно се умањује потреба за информисањем младих и моћ информисања младих и потенцијалне улоге коју би то могло имати у остваривању циљева НСМ. Друго, изгледа да је инфраструктура за информисање младих, посебно она на коју наилазимо у мањим и више изолованим локалним срединама приликом посета, прилично застарела, а чине је табле и места за обавештења у локалним организацијама за младе, без обзира што баш та места треба да имају развијеније службе за информисање младих, које би омогућавале даљински приступ и индивидуално ангажовање, чак и „далекосежне“ приступе. Треће, не постоји јединствен, обједињујући портал за информисање младих који би служио за све на територији Србије. И док неки примери иницијативе постоје (НВО и општинске канцеларије за информисање младих/центри, омладински клубови који имају и функцију информисања младих, итд.) и имају сопствене веб ресурсе, а многи актери сектора младих су искусни у коришћењу друштвених медија и других отворених извора средстава за обезбеђивање доступности информација за младе, ово не чини стратешки интегрисани систем информисања младих.

Међународна сарадња и партнерство

Од самог оснивања, МОС је било изузетно активано у домену сектора међународне омладинске сарадње, уз препознавање предности међународне размене за капацитет за постизање сопствених циљева у оквиру НСМ, као и за омладински сектор у Србији.

Политичком вољом ово препознавање преведено у међународну сарадњу исказује се чињеницом да је Србија постала нешто као регионални лидер у области европске сарадње. Ово препознавање и политичка воља коју оно представља учинило је да Србија постане нешто као лидер у овој области у Југоисточној Европи. МОС процењује да је у периоду реализације HCM, серија програма и текуће сарадње са међународним партнерима са циљем реализације HCM допрела до преко 100.000 младих у Србији. Тешко је тачно израчунати укупна финансијска улагања у младе у Србији током реализације HCM која су била резултат међународне сарадње, али на основу информација које су доступне за ову евалуацију (директно извештавање међународних партнера и МОС, релевантног материјала за евалуацију који су објавиле међународне институције) може се поуздано тврдити да она износе преко 20 милиона ЕУР (а то не укључује пријаве које су прихватили Европска фондација за младе Савета Европе и Програм за младе Европске комисије (Млади у акцији)).

Одговарајућа оцена ове области као елемента за реализацију HCM изискује прављење разлике између **„екстерне међународне сарадње“** и **„интерног међународног партнерства“**.¹⁹ Најбољи део сектора сарадње младих са Европском Унијом и Саветом Европе можемо укључити под „екстерну међународну сарадњу“. У овој области Србија је пример добре праксе, предузимајући многе иницијативе ради размене, финансијског доприноса, учења од других и доброг коришћења расположивих ресурса и профилисања сопственог искуства и достигнућа.²⁰

Када је реч о **сарадњи са ЕУ** (посебно о коришћењу фондова ЕУ за младе и укључивања младих у Србији у програме ЕУ за младе, пре свега у програме Млади у акцији и Европски волонтерски сервис), не само да број пројеката и учесника стално расте (све веће укључивање) већ је оцењено да се квалитет пројеката током година стално побољшава.²¹ То говори о напорима које МОС и главни његови партнери (**Ерасмус+ контакт тачка**²² **Темпус/Ерасмус+ канцеларија у Србији**) чине да би делотворно промовисали програме и могућности које су у понуди и информисали младе широм Србије о њима, као и о капацитету МОС да делује делотворно када постоји политичка воља за ангажовање. То такође говори о квалитету комуникације између националног и европског нивоа. Осим тога, договорен је распоред за успостављање Националне агенције за Ерасмус+. То ће омогућити Србији да у потпуности учествује у ЕУ програмима за младе. Ипак, поступак ће бити окончан тек 2018. године, што је са доста кашњења у односу на наде које су постојале у омладинском сектору, делимично због дугих процедура за успостављање националне агенције које захтева Европска комисија, делимично због великих финансијских трошкова које влада има везано за успостављање и вођење националне агенције. До тада, учешће младих из Србије у Ерасмус+ је могуће само кроз такозвани Балкански прозор, који ће бити доступан организацијама из Србије од априла 2015. године.

Када је реч о **сарадњи са Саветом Европе**, МОС је такође било веома активно, предузимајући бројне иницијативе како би обезбедило да се искористе могућности за узајамно учење и узајамну корист кроз

¹⁹ За потребе евалуације дефинисаћемо „екстерну међународну сарадњу“ као сарадњу путем које Србија доприноси међународној сарадњи на европском или глобалном нивоу, даје финансијске доприносе међународним организацијама преко којих се пружају могућности младима у Србији да учествују у међународној размени, кретању и програмима обуке и преко којих се у Србији могу одвијати међународне иницијативе које се односе на младе уз учешће младих из Србије. „Интерно међународно партнерство“ ћемо дефинисати као партнерство посредством кога међународни донатори и организације за развој изводе своје сопствене програме са младима у Србији или подржавају заједничке програме са МОС и другим партнерима са младима из Србије, као корисницима и заинтересованим странама.

²⁰ http://www.hajdeda.org.rs/08_download/youth-in-action-in-serbia.pdf;
<https://www.dropbox.com/s/t5cevw2br1t0yag/2014%20MOYS%20report%20COOPERATION%20WITH%20COUNCIL%20F%20EUROPE.doc?dl=0>

²¹ http://www.hajdeda.org.rs/08_download/youth-in-action-in-serbia.pdf, str. 11-12

²² С обзиром да земље које имају Споразум о придруживању са ЕУ немају своје националне агенције за реализацију и унапређење програма ЕУ за младе, локалне организације за младе су одабране путем јавног конкурса како би деловале као контакт тачке У Србији су постојале 3 које су биле одговорне за промовисање Младих у акцији и ЕВБ у периоду трајања Програма доживотног учења – 2007 и 2013 (**Хајде да**, **Балканидеа** и **Едукативни центар Крушевац**). Министарство омладине и спорта је отворило специјалну линију у буџету како би обезбедило средства за Контакт тачке за промовисање овог програма и спровођење изградње капацитета за његову реализацију. Поред тога, у периоду 2008 – 2014, око 100.000 ЕУР је бесповратно дато Контакт тачкама које је одабрала Европска комисија.

учешће у свим релевантним политичким телима Савета Европе за заједничко управљање органима за сарадњу, учешће у парцијалним споразумима (на пример, [Парцијални споразум о мобилности младих уз европску омладинску картицу](#))²³ и активним ангажовањем у пан-европским кампањама и иницијативама за младе, као што су [кампања за борбу против говора мржње](#) (Национални комитет за спровођење кампање у Србији је једини који је укључио организације младих Рома у доношење одлука) и пројекат [Млади амбасадори за мир](#).

Уочљиве су чињенице да су организације и иницијативе за младе у Србији међу најактивнијим организацијама и иницијативама које користе средства Европске омладинске фондације²⁴ и да се израда НСМ сматра као модел добре праксе, која служи као пример за израду [упутства како да се изради национална стратегија за младе](#). Поред тога, она је лидер за усвајање квалитетних стандарда које је израдило Одељење за младе за омладинске центре Савета Европе, са једним резидентним омладинским центром који је добио [Ознаку квалитета Савета Европе за омладинске центре](#) у 2015. години. На крају, 14 меморандума о разумевању који су релевантни за младе је потписано са земљама из Југоисточне Европе и другим земљама Европе. Све то представља правни основ за унапређење сарадње са појединачним земљама на пољу мобилности, информисања и активизма младих.

Ово **позитивно стање ствари у области европске сарадње** говори у прилог чињеници да су Министарство омладине и спорта и владе Србије које су се мењале препознале корисност Европског сектора за сарадњу младих и то поставиле за приоритет. Учесће у релевантним програмима европске сарадње, упркос наглашеној екстерној димензији, јесте ипак виђено као средство за реализацију кључних циљева НСМ са европским и националним циљевима који се прилично поклапају. [Када је реч о НСМ, може се свакако рећи да је исправна у погледу постављања циљева у области активног учешћа, волонтирања, применљивости и укључивању младих и развијања омладинског рада.](#)

Сарадња са УН агенцијама, уз међународну помоћ, потпору и уз агенције за промоцију културе других земаља (као што су [USAID](#), [GIZ](#), и [Британски савет](#)), може се подвести под „интерно међународно партнерство”, с обзиром да ова тела углавном изводе своје сопствене програме са младима у Србији и подржавају заједничке програме са МОС и другим партнерима младих из Србије као корисницима и заинтересованим странама под покровитељством МОС. Постоји велико преклапање програма неких међународних партнера и циљева НСМ у области здравства, инклузије, миграције, запошљавања младих, формалног и неформалног образовања по специфичним питањима (нпр. полно и репродуктивно здравље и права), људским правима младих који потичу из мањинских група, права детета, развоја учешћа младих и волонтирања. И опет, расположивост фондова за вишегодишње пројекте унутар Србије који се тичу многих од ових питања довела је до тога да партнерство са таквим организацијама буде веома привлачно за МОС са његовом врло амбициозном стратегијом. Са друге стране, састанци са међународним учешћем током посета открили су да таква тела позитивно оцењују сарадњу са МОС, наводећи отвореност и конструктиван приступ МОС у раду са њима и њихова још изазовнија искуства у покушају сарадње са другим министарствима и владиним агенцијама у настојању да постигну своје циљеве у Србији.

И док се генерално ова област може оценити позитивно, било је и изазова. Пре свега, неке заинтересоване стране у евалуацији су поставиле питање у којој мери су у суштини приоритети НСМ вођени донаторима у смислу да постојање буџетских линија међународних партнера за одређена питања или проблеме младих људи могу охрабрити националне органе власти да та питања ставе као приоритет у односу на она која су акутна према постојећим подацима. Гледано на дуги рок, све интервенције које се изводе кроз партнерство које доноси средства у омладински сектор представљају позитиван допринос. Упркос томе, поставља се питање како се приступа постављању приоритета и на који начин се идентификују потребе младих, чиме се покрећу даља питања стратешког планирања централних података и како се принцип заједничког управљања интерпретира и преводи у праксу учешћа младих у доношењу одлука (као и праксе консултовања младих). Даље, током посета

²³ Према МОС, око 70.000 младих људи из Србије користи европску омладинску картицу. МОС је подржало њено промовисање.

²⁴ У складу [са информацијама које је МОС доставило](#), Европска омладинска фондација је доделила на годишњем нивоу додељивала између 250 – 300.000 евра апликантима из Србије током протеклих неколико година, што представља око 10% средства која та Фондација додељује Савет Европе државама чланицама.

постављено је питање културе одговорности српског омладинског сектора. Постоји групација заинтересованих страна омладинског сектора која чврсто верује да међународни донатори и партнери треба да захтевају транспарентније извештавање о коришћењу њихових фондова и ригорознији мониторинг резултата од стране корисника грантова (владиних и невладиних) са циљем да се подстакне већа одговорност у овом сектору. Најзад, чињеница је да владе често користе новац донатора за финансирање пројеката које не могу да добију због недостатка политичких приоритета или због сталног отпора чиме се избегава суштинско питање због чега је тај пројекат друштвено или политички „неприхватљив“, а тиме се делотворно ослобађа влада од одговорности да реши то питање.²⁵

У случају Србије, имајући у виду делокруг, размеру и обим њеног међународног партнерства, није невероватно да су нека питања младих решавана на овај начин, што даје разлог за забринутост за одрживост и дугорочни утицај ангажовања међународних донатора/партнера на промени у националном приступу одређеним питањима. Промена оваквог стања свакако није у потпуности под контролом МОС. На основу искуства оцене са различитим актерима у влади током теренске посете, сигурно се може рећи да позитиван однос МОС према међународној сарадњи у омладинском сектору није исти у целој влади. Ово, међутим, покреће наредно питање - у којој мери је МОС „водеће“ по питању младих, што је нешто што ће се размотрити у следећем делу када се буде радила евалуација према критеријуму резултата.

Евалуација по критеријумима резултата

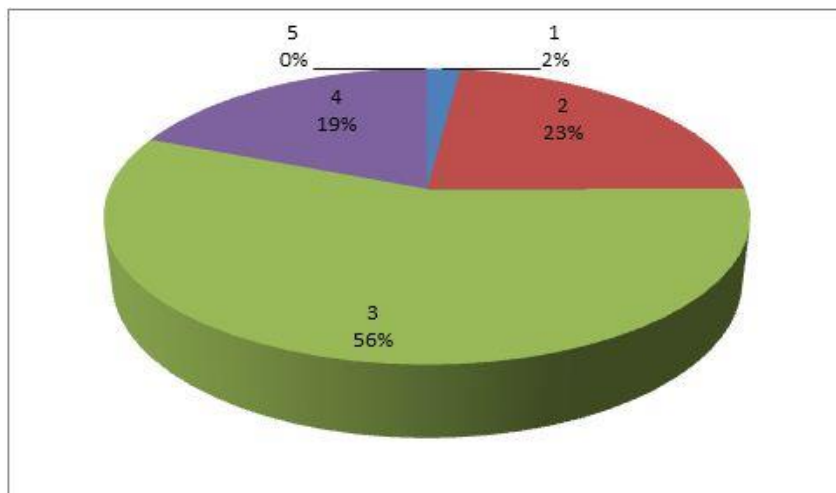
Идентификовано је више кључних критеријума који су значајни за евалуацију од стране наручилаца (МОС и УНФПА). То су **релевантност, делотворност, ефикасност, лидерство, однос према људским правима и утицај**. С обзиром да је приступ **на основу људских права** један од кључних елемената међународних принципа који ће разматрати ова евалуација (у следећем делу овог поглавља) и с обзиром да је **утицај** предмет следећег одељка, њима се овде нећемо бавити. Сваки критеријум за резултат разматраће се генерално, а затим ће се обрадити неки посебни аспекти сваког од њих у односу на национални, регионални/покрајински и локални ниво примене. Дефиниција свих ових критеријума резултата даје се на почетку сваког одељка.

Релевантност: У којој су мери Стратегија и Акциони план разматрали и решавали питање стварних потреба младих у Србији

Овом евалуацијом је утврђено да је HCM разматрала стварне потребе младих, а активности које су предузимане централно и на децентрализован начин генерално су се бавиле овим потребама. По овом критеријуму, испитаници у анкети заинтересованих страна су оценили HCM са 3.03 поена од могућих 5 (видети графички приказ).

²⁵ Дobar пример за ово јесте приступ едукацији о полном и репродуктивном здрављу/правима (SRHR) кроз формални систем образовања. У већини земаља ово је немогуће и међународне агенције као што су UNFPA надокнађују то тиме што развијају програме изван школског образовања, те с једне стране раде оно што би требало да буде посао јавних органа власти, а са друге стране, не баве се суштинским питањем табуа за друштво и образовање који су у окружењу ове врсте. Овим се у основи надмудрују органи власти и суштински не мења стање на дужи рок, чак и ако многи млади немају неформално образовање SRHR.

Графички приказ 1: % одговора на скали од 1 (лоше) до 5 (одлично) у вези са релевантношћу спровођења HCM

Генерално, заинтересоване стране које су учествовале у евалуацији закључиле су да је анализа презентованог стања била тачна и да већим делом остаје да важи и данас. (с тим што ово није негативно мишљење о HCM). И поред тога, њиховој пажњи није промакло, или пак евалуацији, да не постоји довољно конзистенције између усвојене Стратегије и Акционог плана, као и мноштво разлика између онога што је Акциони план зацртао и онога што је стварно учињено.

Анализа стања HCM није резиме свеобухватне „полазне“ студије посвећене стању младих, укључујући првобитно истраживање и анкетирање, који су изведени са циљем да се установи шта подаци говоре о животу младих и шта сами млади говоре о свом животу, како би се дефинисало које су кључне теме најважније за решавање у HCM. Анализа стања више даје једну општу слику више кључних стања која се стварно могу оценити као потребе младих, али које су унапред дефинисане области од стратешког значаја за заинтересоване стране које су укључене у процес развоја стратегије. Свеобухватни подаци о младима нису довели до избора приоритета, више изгледа да су приоритети идентификовани, а да су подаци дати да би се оправдало питање зашто се од њих састоје потребе младих.

Ова чињеница нимало не умањује валидност стања, па ипак су заинтересоване стране које су учествовале у евалуацији с правом су указале да, потребе и мишљења треба редовно проверавати и у краћим интервалима од периода имплементације HCM да би HCM била релевантна. И док треба одати признање МОС што су истраживања које наручује о положају младих релативно редовна (једанпут годишње у последњих 6 година), нејасно је како се она користе у свакодневној примени стратегије, а евалуацијом није установљено да је урађена икаква „стратешка ревизија“ HCM.

Заинтересоване стране које су учествовале такође су сматрале да су **економска и политичка нестабилност** последњих година у Србији, које су се у великој мери поклапале са применом HCM, **учиниле да за HCM буде много теже да се бави питањем потреба наведених у анализи стања**. То свакако потврђује чињеница да се општа макро-економска ситуација у Србији погоршала од момента објављивања HCM. У 2007./8. је сигурно постојала нада да постоји могућност за суштински напредак у решавању незапослености младих које је у ствари онемогућено због погоршања економских услова у земљи. Даље, дошло је до промене три владе од момента када је објављена HCM. И мада се не може поуздано рећи, чини се да је могуће да је то променило начин на који је HCM приступила неким питањима - било да су се погоршали услови и шансе за стварне промене, или пак због нових политичких ограничења или промене политичких приоритета. Надаље, заинтересоване стране широм сектора младих више пута су понављале да је HCM била „исувише амбициозна“ и да је имала „превише циљева“, с обзиром на ситуацију и временски оквир примене. Дакле, и мада релевантна, не значи да је реална.

Друго питање које се поставља, а тиче се релевантности, односи се на реализацију. Многе заинтересоване стране стављају под знак питања ниво додељеног приоритета (у смислу инвестиција и

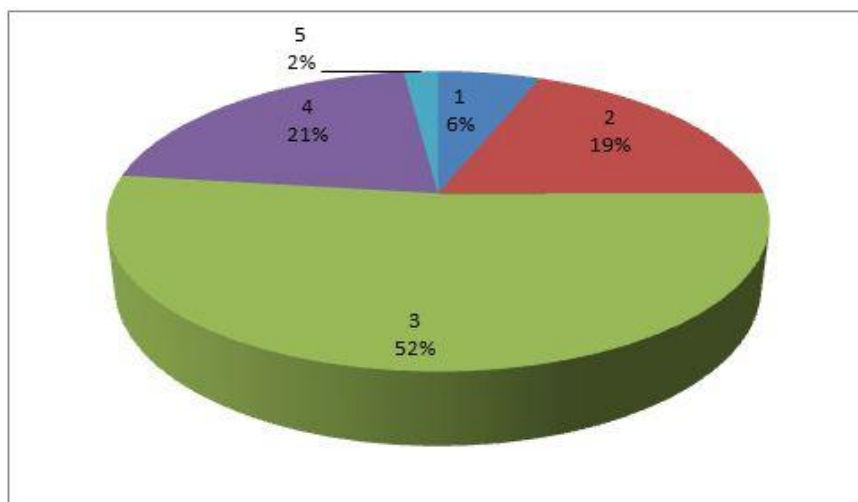
броја посвећених активности) који су неки циљеви добили у поређењу са другим, тврдећи да су запошљавање, образовање и стамбено питање били толико огромни проблеми за младе и временом све већи, да је НСМ требало више да се усредсреди на те, а мање на друге проблеме. Цифре нам говоре једну занимљиву причу. На пример, укупно је на Циљ 1 (учешће младих) потрошено 439.151.953,53 РСД из државног буџета у периоду 2009 - 2013, док је у истом периоду за Циљ 8: Запошљавање младих (идентификовано као један од горућих проблема младих у Србији) добијено 7 пута мање средстава (59.240.543,95 РСД), а Циљ 4: једнаке шансе, који укључује подршку младима са нерешеним стамбеним проблемом (још један изазов наведен као стварно важан за младе људе) добија само 25.713.378,18 РСД. Ове цифре покрећу питање како су доношене одлуке о томе шта колико новца добија, не зато што су то биле лоше одлуке, већ због тога што се чини да су биле против сваке интуиције. Поред тога, овде се поред МОС мора размотрити и улога и одговорност министарстава и других владиних сектора за реализацију НСМ. Био је прави изазов добити било какве информације о „омладинској компоненти“ активности владиних сектора, изузимајући МОС, чак и када су они били директно одговорни за одређене циљеве НСМ. Јасно је да се мора поставити питање овог изазова када се буде разматрала међусекторска сарадња и мониторинг и евалуација у оквиру НСМ, те да се и даље продискутује у одељку о учинку НСМ у односу на међународне стандарде.

У смислу различитих нивоа примене (национални, покрајински/регионални и локални), у овој евалуацији се закључује да не мора да значи да локални ниво управљања има „више разумевања“ за потребе младих само зато што су географски ближи, него што је то регионални или национални ниво. Према искуству из ове евалуације, отвореност према, и ниво сарадње са цивилним друштвом на одређеном локалном нивоу, има много значајнији утицај на то како су јединице локалне самоуправе (ЈЛС)/КЗМ урадиле концепт потреба младих (апстрактно, на основу неких истраживања или анкета уместо на основу примера стварних ситуација или прича). Током евалуације смо имали прилику да се сусрећемо са многим КЗМ и локалним координаторима канцеларија за младе, као и да чујемо о стању у многим другим КЗМ. Те КЗМ, чији локални координатори канцеларија за младе себе сматрају „делом заједнице младих“, су настојале да успоставе боље односе са ОЦД и иницијативама младих са којима су радиле него КЗМ чији су локални координатори канцеларија за младе себе сматрали представницима ЈЛС. На регионалном нивоу, ниво директне комуникације између Регионалних координатора и локалних координатора канцеларија за младе које они подржавају је у директној корелацији са перцепцијом коју локални координатори имају о компетенцијама Регионалних координатора и њиховом перцепцијом релевантности подршке коју примају наглашавајући до које мере је комуникација кључна за разумевање контекста, а индиректно за владање проблематиком која је у питању када је реч о младима.

Делотворност: У којој мери су Стратегија и Акциони план могли да се баве својим циљевима и задацима на начин којим је подржавано њихово остваривање и који су довели до резултата

Питање делотворности НСМ открива поларизацију становишта које имају различите заинтересоване стране у разним деловима Србије и на различитим нивоима управе. Са становишта ове евалуације, сва ова мишљења и идеје су валидне и заслужују пажњу. Међутим, тешко је из њих развити кохерентну слику, с обзиром да оне на различите начине дефинишу делотворност. Према овом критеријуму по резултатима, испитаници истраживања заинтересованих страна оценили су НСМ са просечном оценом 2,92 од могућих 5.

Графички приказ 2: % одговора на скали од 1 (лоше) до 5 (одлично) у вези за делотворношћу спровођења НСМ

Неке од уобичајених критика везаних за делотворност, а које су добијене од различитих заинтересованих страна, и не само од оних које су биле укључене у истраживање, говоре да реализација НСМ није била довољно фокусирана; затим да су јој недостајали одговарајући механизми за примену, да није постигнута одрживост, те да је, и поред постојања добре интенције, средстава било исувише мало за делотворност; затим да она није довољно укључивала младе, да је постигнути напредак био мали, да мере предузете по неким циљевима нису одговарале том задатку, као и да је била ометана корупцијом, политизацијом и недостатком транспарентности. Друге заинтересоване стране су сматрале да је сада тешко судити, јер је у том циљу било мало евалуације, или је није било; годишњи или полу-годишњи извештаји о напретку нису разматрали ово питање, те да је урађено много више него што је документовано.

Када је реч о реализацији стратегије на националном нивоу, и имајући у виду горе наведене критике, огромну амбицију НСМ у односу на расположива средства, посебно њене људске ресурсе, у евалуацији се сматра да је МОС делотворно руководило задатком за који је било одговорно: да води реализацију НСМ. Као што ће се лако видети из табела у којима се наводе предузете мере, скоро да не постоји ниједан циљ коме није посвећена пажња, а велики број посебних активности је био или централно изведен, или пак делегиран понуђачима услуга/реализаторима и иницијативама младих по скоро свим питањима покренутим у анализи стања. Поред тога, многи од најзначајнијих изведених пројеката били су по природи пилот пројекти и изискивали су приступ са више заинтересованих страна, додатно финансирање и компетенцију, индицирајући да МОС схвата потребу да се његова ограничена средства користе за експериментисање са моделима који се могу повећати.

Поред тога, а ово не треба потцењивати, у периоду од само 6 година изграђен је мање или више комплетан институционални оквир и добар део инфраструктуре за спровођење омладинске политике, и то у условима економске кризе и политичких промена и нестабилности. И мада је истина да су неки делови ове инфраструктуре нефункционални, и да институционални оквир за омладинску политику има нека ограничења, овај огроман подухват говори о томе у којој мери је истрајност једног дела кључног особља у МОС инструмент за „обављање посла“ у контексту српске државне управе.

Ово говори да постоје неки аспекти о томе како ствари функционишу на националном нивоу што објективно омета делотворно спровођење политике, а оне се могу сврстати у две категорије: технички изазови политике у Србији и политички изазови политике у Србији. На техничкој страни, мораторијум на запошљавање државних службеника у комбинацији са строгим ограничавањем ангажовања кадрова по уговору о раду; недостатак систематизованог актуелног праћења и евалуације реализације НСМ; недостатак јасног и прихваћеног мандата МОС да води и координира све послове о младима унутар Владе Србије; недостатак програмског (уместо пројектног) финансирања (ово је требало да се промени у време писања) и очигледно непостојање обавезе било ког другог министарства да извештава МОС и ЈЛС да следе усвојене смернице и стандарде, све то је знатно утицало на делотворност.

Политичка страна ове једначине је замршенија јер она сведочи о томе како се постојећи интереси и политички приоритети изигравају у преговорима како би се обавио свакодневни посао за владу. Са једне стране МОС је без сумње морало да прави компромисе како би било шта урадило, а природа тих компромиса се неизоставно мењала са сваком променом владе. Цивилно друштво је то често доживљавало као „продају” политичким моћницима. У ствари, било је изузетно прагматично – јер признаје да је понекад боље узети оно што се успе сачувати, а не тражити више, него ризиковати да се изгуби све тиме што се тражи превише. С друге стране, исполитизованост и поларизација јавног живота у Србији на линији лојалности и неслагања са тренутним носиоцима моћи је очигледна у свим аспектима управљања. Скоро да није било ниједне заинтересоване стране која није поставила то као важно питање за делотворност напора за реализацију НСМ. Ово је створило одређени осећај резигнације и повлачења међу ОЦД и омладинским активистима који су заузели дисидентски став, а ниво неповерења између омладинског цивилног сектора и владе је порастао (барем према процени представника омладинског цивилног сектора). Недостатак веродостојног ко-менаџмента у доношењу одлука о омладинској политици, као и текући дебакл по питању положаја, финансирања и улоге кровне организације младих КОМС, и других кровних организација које представљају младе и интересе омладинских радника, допринели су да у цивилном сектору све више расте уверење да је демократски кредибилитет ове владе под знаком питања.

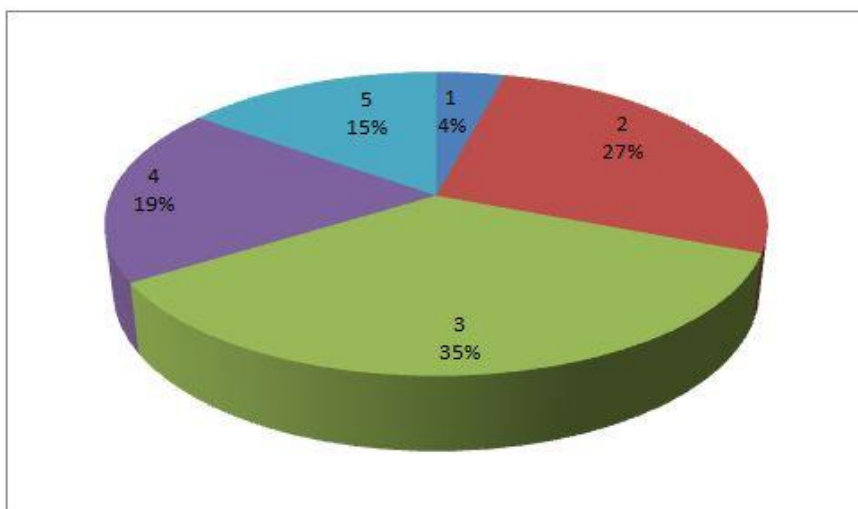
Са своје стране, покрајински/регионални ниво и локални ниво искусио је сличне техничке и политичке препреке делотворности. Када је реч о покрајинском/регионалном нивоу, а на основу информација које су прикупљене током разних активности за потребе ове евалуације, систем регионалне координације локалних канцеларија за младе не функционише делотворно, са изузетком једног региона, где су ипак постојали проблеми комуникације и сарадње са регионалним органима власти за питања младих (Покрајински секретаријат за спорт и омладину у Аутономној Покрајини Војводини, једини регион који има овај ниво управе). Даље, чини се да не постоји комуникација и сарадња између тих регионалних органа власти и МОС, сем оне која је формално потребна.

Многи изазови са којима се суочава инфраструктура омладинске политике на локалном нивоу разрађени су до детаља у претходном делу овог поглавља. Довољно је овде рећи да су омладински сектори на локалном нивоу са којима се сусретало и који су узети у обзир за потребе ове евалуације, изузев у једном или два случаја, опхрвани унутрашњом политичком борбом, која је довела до анимозитета у омладинском сектору који су паралисали реализацију у неким случајевима, кратко мењајући живот младих на тим локалитетима. У неким случајевима, исполитизованост омладинског сектора је толико изражена да је довела до врло озбиљних проблема: дуплирање активности, концентрација финансијских средстава у рукама неких организација младих (без одговорности за оно што раде) и „скапавања” других; оптуживања за корупцију и злоупотребе средстава; тела са заједничким циљем раде изоловано једни од других са „својим” младима, као и слаба транспарентност у домену доношења одлука о финансирању, а поменули смо само неколико.

Ефикасност: У којој мери су Стратегија и Акциони план користили ресурсе (финансијске, људске, временске, итд.) на добар и одговарајући начин и на начин којим се подржава реализација њихових циљева

Заинтересоване стране које су одговориле на анкету углавном су се концентрисале на ограничене људске и финансијске ресурсе и много њих је критиковало, од којих су неки за незадовољавајући резултат реализације НСМ окривљивали МОС због неефикасности или друге органе власти задужене за реализацију. Они су оценили реализацију НСМ са просечном оценом од 2,94 од могућих 5 када је реч о овом критеријуму спровођења.

Графички приказ 3: % одговора на скали од 1 (лоше) до 5 (одлично) у вези са ефикасношћу спровођења НСМ

Ефикасност је, наравно, питање ресурса, алиби се то питање потпуно поједноставило ако би се посматрало само у том смислу. За разумевање ове евалуације, то је оцена односа између ресурса који су били на располагању, онога што је било изводљиво, како су ти ресурси коришћени и шта је постигнуто што чини прецизну слику ефикасности. Отуда ће оцена презентована у овој евалуацији бити из две перспективе – једне позитивне и једне не баш позитивне.

На националном нивоу, и у односу на МОС, ограниченост ресурса током реализације HCM је сасвим очигледна: нема довољно финансијских ресурса да се уради све што је планирано у обиму у коме је планирано; ограничења у врстама ресурса које је било могуће мобилисати; временски период реализације HCM је био око 6 година, што није мало, али ни много, када се размишља у смислу припреме и доношења закона и ограничених људских ресурса (како у погледу бројности, тако и у погледу компетентности). На позитивној страни је то што је МОС много учинило и много постигло у временском периоду који је имало, као и у контексту политичке нестабилности; добило је много из екстерних фондова међународних партнера и донатора; развило је неке пројекте који се могу сматрати моделима; децентрализовало је своје процесе доделе средстава и развојних активности на друге актере у омладинском сектору који су ближе младима и са више компетенција за рад у складу са принципом субвенционисања; и успело је да примени закон и створи институционални оквир за омладински сектор и да прилично одмакне у његовој консолидацији. Из не баш позитивне перспективе, МОС је преузело на себе превише, јер је можда имало, а свакако креирало нереална очекивања; покушало је да распростре средства што је више могуће да би осигурало широку покривеност, али је пропустило да посвети довољну пажњу на квалитет резултата; држало се многих „једнократних“ пројеката; није успело да институционализује сарадњу са неким другим владиним секторима и нивоима, што доводи до дуплирања и изолованости; и има се утисак да је сарадња са цивилним сектором погоршана.

На покрајинском/регионалном нивоу, Покрајински секретаријат заспорт и омладину покренуо је програмски приступ, финансирајући мање пројеката са својим ограниченим буџетом и примењујући строже изборне критеријуме са циљем да унапреди квалитет пројеката. Међутим, ван његовог извештаја о напретку ([Извештај о напретку 2013](#)), у коме се каже да је овај потез био позитиван за квалитет финансираних пројеката, мало се зна о утицају ове ефикасне мере.

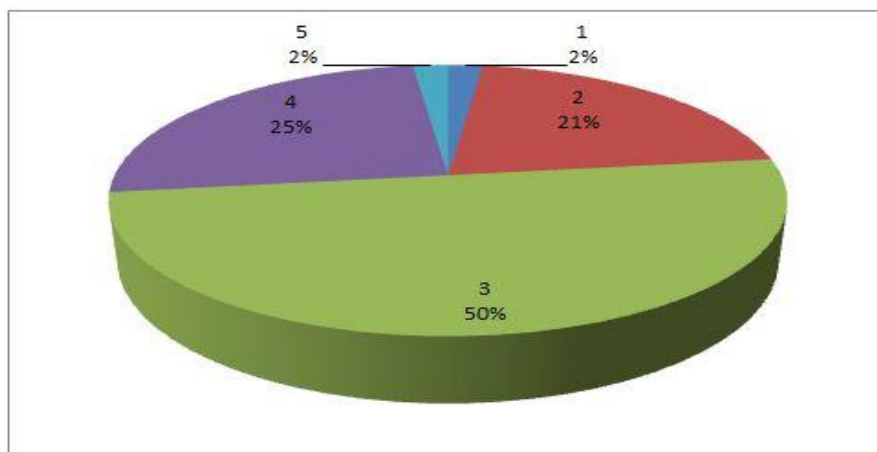
На локалном нивоу, слика је веома измешана, као резултат разноликих контекста, приступа стању ресурса, праксе у ЈЛС, КЗМ и локалним координаторима канцеларија за младе, и не би било фер да се широко генерализује њихова ефикасност, с обзиром на њихову толику различитост. Ограниченост ресурса је врло јасна, и постоји изванредан број кључних фактора који сметају општим резултатима инфраструктуре КЗМ, а о којима је детаљно било речи у претходном делу и који не треба да се понављају овде.

Лидерство: У којој мери су они који су задужени за реализацију Стратегије и Акционог плана исказали визионарство, остали одани мисији, разматрали потребе крајњих корисника наспрам других

интереса, предузимали иницијативу, покретали реализацију и уопште понашали угледно у овом процесу

У погледу критеријума делотворности лидера, заинтересоване стране које су учествовале у овој анкети оценили су реализацију HCM по овом критеријуму са просечном оценом 3.32 од 5.

Графички приказ 4: % одговора на скали од 1 (лоше) до 5 (одлично) у вези са вођством у спровођењу HCM

Чињеница да много тога зависи од личне опредељености и посвећености кључних носилаца функција препозната је од стране оних који су одговорили на анкету. Када је реч о националном нивоу, неки испитаници су говорили о садашњим и претходним министрима и државним секретарима као онима који су имали визионарски дух. Други су критиковали и постављали питање компетентности оних који су реализовали HCM. Међутим, углавном су особљу МОС упућене честитке за посвећеност и опредељеност, за предузимање одговорности за HCM као и за напоре да се мотивишу остали актери.

Упркос томе, и уопштено, стекао се утисак да омладинску политику чини „превише речи и недовољно дела“. Занимљиво питање је покренуто у анкети о промени у природи лидерства у поређењу са почетком процеса реализације HCM, тј. да је тада постојала одлучност, а да се она више не примећује. Даље, анкета је покренула питање профила агенде младих у оквиру министарства за које је изгледало да је више усредсређено на спорт. Најзад, неке заинтересоване стране су поменуле да су разочаране што међународни партнери присутни у омладинском сектору у Србији нису више били „вођени примером“. Другим речима, више пута се постављало питање зашто они нису захтевали боље респектовање основних стандарда извештавања, праћења и евалуације, транспарентности и контроле квалитета и од својих партнера у влади и од њихових невладиних корисника, посебно када је реч о пројектима које они финансирају.

У овој евалуацији се сматра да је на националном нивоу МОС показало лидерску улогу, али је то чинило на различит начин у влади и према онима изван ње (према омладинском цивилном сектору, или у међународним партнерствима, на пример). Унутар владе, без обзира што она председава радном групом за реализацију HCM, оно није успело да себе наметне као „водеће“ по свим питањима младих. И мада је било конзистентно и често успешно у влади заступало младе, његова улога да наметне да млади буду главна тема свих сектора и да води координацију свих сектора није се до сада учврстила у неопходној мери како би се могло говорити о „интегрисаној омладинској политици“. Ово питање се детаљније разматра у следећем делу (евалуација по међународним принципима).

Евалуација према кључним међународним принципима

Први глобални форум о омладинској политици је одржан у Бакуу, Азербејџан, крајем октобра 2014. Осврћући се на 20 година развоја омладинске политике широм земаљске кугле у разним регионима и земљама, али такође и преко глобалних мултилатералних и регионалних институција за сарадњу, у његовим препорукама понавља се неколико кључних принципа као основе за глобални консензус о томе каква треба да буде омладинска политика и како је треба водити. Обавезе из Бакуа, документ који су припремили организатори овог Форума, подвлачи ове принципе и обавезује на акцију партнере ради њиховог промовисања у предстојећим годинама.

Ови принципи су добар репер за евалуацију Националне политике за младе; у којој мери су они узети у обзир и слеђени у реализацији српске НСМ разматраће се у овом одељку.

Принцип заснован на људским правима:

Осмишљен и имплементиран у оквиру базираном на људским правима, у складу са државни, глобалним и регионалним опредељењима.

НСМ експлицитно настоји да се определи за приступ заснован на људским правима и он се наводи као један од водећих принципа и вредности омладинског сектора у Србији и НСМ. Многи циљеви НСМ исказују бригу и осетљивост за димензију људских права. У пракси, многи млади људи у Србији живе са искуством и у условима који крше њихова најосновнија људска права, али то не мора да буде само зато што су они млади. То што су млади само погоршава њихову ситуацију, с обзиром да су осетљивији и имају чак мање социјалног и политичког залеђа него њихови старији суграђани у сличним ситуацијама. НСМ настоји да буде осетљива на те ситуације у покушају да буде инклузивна за такве младе људе или пак организује посебне активности о људским правима или у вези са њима, и за посебне циљне групе које су искусиле кршење својих права. Поред тога, бројним акцијама младих и радом/пројектима вршњаци-вршњацима финансираним преко НСМ покушала се промовисати толеранција, интер-културални дијалог, интеграција Рома, инклузија и интеграција осетљиве омладине у тржиште рада или образовање (према расположивим информацијама о евалуацији, број давања грантова на ове теме превазилази 20 милиона РСД у периоду реализације НСМ). Па ипак, као што је често случај, резултат не одражава увек добре намере. Ово је неизбежно једна област у којој се мора радити више и боље, доследније, упорније и уз више одрживости, као и у свим секторима владе уколико се жели да се делотворно поправи стање младих људи.

Инклузивност:

Обезбеђивање једнаких шанси за сваку младу особу ради постизања њеног пуног потенцијала у животу, укључујући уклањање препрека за инклузију, посебно за осетљиве групе и омогућавање активног учешћа свих младих људи.

Слично приступу са становишта људских права, укључивање осетљивих, маргинализованих, искључених младих и младих са посебним потребама, експлицитно се наводи у НСМ, и многе мере и активности предузете су за промовисање инклузије, и то из разних перспектива (економске, социјалне, културне, из перспективе заједнице, школе, неформалног образовања, процеса доношења одлука, итд.) Па ипак, при овој евалуацији је примећено уобичајено погрешно схватање значења инклузије у пракси. У оцени ове евалуације, питање инклузије чешће је разматрано из перспективе жељеног резултата: „да млади маргинализовани људи добију посао“; „да се развију њихове компетенције“; „да им се обезбеде здравствене информације“; „да се натерају да учествују“. Али, делотворна и одржива инклузија има много заједничког са процесом посредством кога се добија резултат инклузије, а нарочито са чињеницом да ти млади сами треба да одреде природу инклузије. У овој евалуацији је утврђено да мере које су коришћене за инклузију у оквиру НСМ нису увек биле осетљиве на овај проблем, а то се види по недостатку учешћа младих из маргинализованих група у доношењу одлука о мерама инклузије које ће бити делотворне за њих. Поред тога, и као што су приметили међународни партнери, постојао је изванредан отпор у владиним круговима према идеји да су „неки млади осетљивији од других“, и са

идејом да су „сви млади људи осетљиви” што је био доминантан приступ у реализацији. Јасно је да је ово политичко питање.

Партиципативни приступ:

Осмишљен, развијен, реализован, праћен и оцењен са значајним учешћем младих и уз укључивање свих заинтересованих страна, од локалног до националног нивоа, како у руралном тако и у урбаном окружењу, и у свим развојним контекстима, укључујући пост-конфликтна и прелазна стања..

НСМ је развијена кроз нешто што је било сматрано моделом таквог процеса, примером добре праксе са становишта партиципативног приступа, уз укључивање свих заинтересованих страна, постављањем организација младих и самих младих у управљачку позицију. Па ипак, реализација НСМ је била мање партиципативна, с тим што су млади и њихове организације били генерално сматрани корисницима или пружаоцима услуга, изузимајући један посебан програм намењен за промовисање акција младих у којима су сопствени интереси и идеје младих били одлучујући за природу приоритета за финансирање (*Млади су закон*). Даље, није било много мониторинга и евалуације ове стратегије, а и оно што је било није укључивало младе на широкој основи. Извештавање организација корисника средстава било је најзначајнија основа за ограничени напредак о постигнутом у имплементацији. Даље, НСМ је настојала да промовише учешће младих, и учешће младих у доношењу одлука. Па ипак, и у истој вези као што је изнад речено за инклузију, постоји велика разлика између партиципације и партиципативног приступа партиципацији. Стварна партиципација у доношењу одлука, којом се избегава формално залагање, укључује поделу моћи и директно укључивање представника младих, организација младих и одређених интересних група младих за креирање политике, а то досеже даље од консултација, нечега што су МОС и његови локални партнери радили на мање-више редовној основи, чак и када је то било у виду истраживачког приступа.

Родна-равноправност:

Омогућити да се одређеним радњама промовише родна равноправност, обезбеди да младе жене буду равноправни партнери младим мушкарцима, и да се разматра питање родног диспаритета у сваком окружењу, од политичког до друштвено-економског и културног.

У својој ситуационој анализи, НСМ идентификује повећану осетљивост младих жена на одређене ризике и питање учешћа младих жена као забрињавајуће проблеме. Па ипак, релативно се мало се разматра и уважава спорно питање које Србија поставља о „родној култури” у другим аспектима ситуационе анализе. Једно [свеобухватно истраживање по питању родне-равноправности у Стратегији коју је извршила једна српска ОЦД у 2014.](#), показује да, опште узевши, Стратегија (како у погледу формулације, тако и у погледу реализације) није имала ефекта на немаргинализовану родну перспективу. Она овај суд заснива на посебним доказима, као што је чињеница да реализација и извештавање нису обезбедили адекватно раздвајање партиципације по роду, тако да је немогуће проценити стваран број девојака и младих жена до којих Стратегија досеже, посебно када је реч о осетљивим групама; те родне разлике нису довољно анализиране при постављању приоритета стратегије; како је на њих утицала акција НСМ није довољно проучено, те да питање родног насиља (укључујући улогу младих мушкараца у борби против њега) није добило довољан приоритет. Као што се види, и уз најбољу вољу да се о томе суди у овој евалуацији, само неколико специфичних активности је изведено по питању ових комплексних тема и социјалног изазова.

Свеобухватност:

Усвајање целовитог приступа развоју младих, путем веће сарадње кроз све секторске политике, министарства и друге релевантне субјекте, као и путем обезбеђивања интегралног стратешког оквира који је водич за законе и мере које се тичу младих.

С једне стране, и имајући у виду њене бројне и разнолике циљеве, НСМ је свакако настојала да буде свеобухватна у погледу покривања проблема младих. Чињени су напори, како на националном тако и на локалним нивоима, како би се развио интегрисанији приступ између специфичних циљева омладинске политике и мера за реализацију и других кључних сектора релевантних за њихову

реализацију (здравство, социјална заштита, запошљавање, образовање, правда, итд.). Они су, међутим, остварени са мешовитим успехом, што је један од разлога у прилог чињеници да у њеној примени, међутим, према овој евалуацији, стоји да је неким питањима и неки младим људима посвећено више пажње него другим. Поред тога, разлози за шта и ко је добио приоритет и због чега у датој фази реализације нису увек јасно пренети омладинском сектору у целини.

Тако, и док су чињени храбри покушаји да се институционализује пракса међу-секторске сарадње, и док је МОС и само било веома отворено за партнерство са другим секторима владе, али и са партнерима изван њега, оно није успело да се профилише као координационо тело које обезбеђује свеобухватност и интеграцију мера омладинске политике. Свакако да се међу-секторска сарадња о младима данас схвата као неопходна и створени су механизми за њено подстицање на националном нивоу, али они захтевају сарадњу и са другим органима исто колико и лидерску улогу МОС, а чини се да та сарадња није била много предусретљива у случају неких других владиних сектора, као ни на локалном нивоу. Ово се огледа у чињеници да одређени кључни сектори, од којих су неки директно укључени у реализацију НСМ, не раде са младима као са специфичном категоријом (види здравство, социјална заштита), те да се на омладинску политику на локалном нивоу у основи гледа као на ексклузивну одговорност КЗМ, а не као на заједничку одговорност мреже органа које се баве проблемима везаним за младе.

Засновано на знању и подацима:

Развијено и редовно ажурирано знање, засновано на прикупљању, анализи и ширењу квантитативних и квалитативних информација о стању, потребама, изазовима и могућностима младих мушкараца и жена у задатом контексту.

НСМ је заснована на анализи стања које је установљено на бази истраживачких података о потребама младих (Уопштено. Као што је изнад поменуто, прилично је занемарена димензија различитости полова када је реч о стању младих). Па ипак, у оцени ове евалуације, при избору приоритета подаци се нису довољно узимали у обзир. Одређени приоритети су формулисани као стратешки важни за владу (на пример, Фонд за младе таленте), а да нису били горућа потреба младих као што су показали свеобухватни квантитативни и квалитативни подаци. Поред тога, чињенична основа за НСМ није систематски успостављена, нити на начин који би се временом могао поредити (извођена су многа истраживања о младима и омладинској политици, али без координације и без великог ширења, уколико анализа документације током ове евалуације нешто вреди), тако да је било тешко ажурирати и даље анализирати стање у основи Стратегије, како би се усмерила реализација у правцу делотворније интервенције и оценио утицај.

Покривеност ресурсима:

Постојање адекватних, транспарентних и намењених средстава за реализацију мониторинга и евалуацију, и максималну искоришћеност расположивих ресурса путем координације и омогућавање партнерства више заинтересованих страна и заједничко учешће/одговорност

И док су финансијска средства која су била на располагању НСМ била без сумње занемарљива, она су била занемарљива када се узме у обзир распон проблема са којима је НСМ настојала да се позабави (најбољи пример треба да буде незапосленост младих која је у 2013. у Србији износила 40,4% за старосну доб у распону од 15 до 30 година, а у распону од 15 до 24 године - 49,7% ([Истраживање радне снаге у 2013.](#)), што је скоро дупло више од просека ЕУ у 2012. који је био 23% ([ЕУ Извештај о младима](#))). Поред тога, број особља запосленог у МОС које је требало да реализује, надгледа и прати НСМ је био занемарљив у поређењу са постављеним задатком, чак и ако се узму у обзир и чланови тима ангажовани по уговору (7 стално запослених државних службеника и 18 људи запослених по уговору као подршка).

Ако погледамо локални ниво, видећемо да је ситуација још критичнија, посебно у оним КЗМ које нису могле да добију никаква директна средства од МОС за реализацију својих локалних програма за младе, зато што према локалном нивоу развоја њиховог краја нису на то имали права (види финансирање 4. категорије), или пак у оним локалним срединама где је локална самоуправа дала мали приоритет КЗМ,

или га уопште није дала, него је радила са омладином преко сектора локалне самоуправе. Многе КЗМ раде на основу волонтерског ангажовања локалног координатора канцеларије за младе. Ово је свакако један од фактора који утиче на делотворност акција НСМ, а многи изванредни модели добре праксе развијени и експериментално коришћени током реализације НСМ нису шире примењени.

Најзад, мора се указати да ресурси који су били на располагању НСМ нису никада били свеобухватно израчунати и нису били доступни за јавност. Читаочевој пажњи неће измаћи чињеница да се многе цифре укључене у ову евалуацију не могу посматрати никакo другачије него као „нагађања“, обједињена прикупљањем из разних извора информација. На локалном нивоу, постоји озбиљно питање транспарентности у вези са финансијским средствима на располагању за младе. На неким локалитетима, постоји бојазан у цивилном омладинском сектору да је било задржавања, чак и злоупотребе средстава намењених младима за друге сврхе. Слично томе, такође постоји бојазан у локалним самоуправама да је било случајева злоупотребе фондова од стране ОЦД.

Без обзира на горња разматрања, и најмање на националном нивоу, ова евалуација налази да је МОС чинило изванредне напоре како би најбоље искористило ресурсе који су му били на располагању, те да помогне другима кроз међународно и друга партнерства. Тако да и поред тога што ова евалуација мора утврдити да средства на располагању НСМ нису била одговарајућа, она налази да су та средства била максимално искоришћена до оптималног ефекта.

Одговорност:

Национална и локална припадност и вођство, и редован мониторинг и евалуација у складу са специфичним циљевима и индикаторима развоја младих, уз активно учешће младих.

И док НСМ свакако настоји да буде одговорна (као што се јасно види из процеса њеног развоја и многих формулација које она укључује), и док је њена реализација креирала бројне механизме за одговорност, ова евалуација налази да сам процес реализације није био довољно одговоран према цивилном омладинском сектору и према младима и њиховим представницима из неколико разлога, укључујући недостатак ко-менаџмента НСМ; недостатак осмишљене партиципације младих у доношењу одлука у оквиру НСМ током периода реализације; недостатак мониторинга и евалуације реализације НСМ уз коришћење специфичних индикатора за младе док се она одвијала; текући статус и проблеми консолидације Кровне организације младих Србије (КОМС) и, између осталог, чињеница да је Савет за младе отпочео са радом тек на самом крају спровођења НСМ. Поред тога, поставља се питање транспарентности и доброг управљања као једне од димензија одговорности, за које ова евалуација сматра да су проблематични, посебно на локалном нивоу. Питање финансијске исправности јединица локалне самоуправе у њиховим односима са младима представља важан изазов за културу управљања у Србији. Неки државни актери стављају ово на агенду путем стилизоване кампање „објави што си платио“ како би се осигурало да су подаци о локалним јавним трошковима за омладину, објављени и доступни јавности. Ово питање се детаљније разматра у закључном одељку.

Утицај НСМ на главне области њеног деловања

Увод

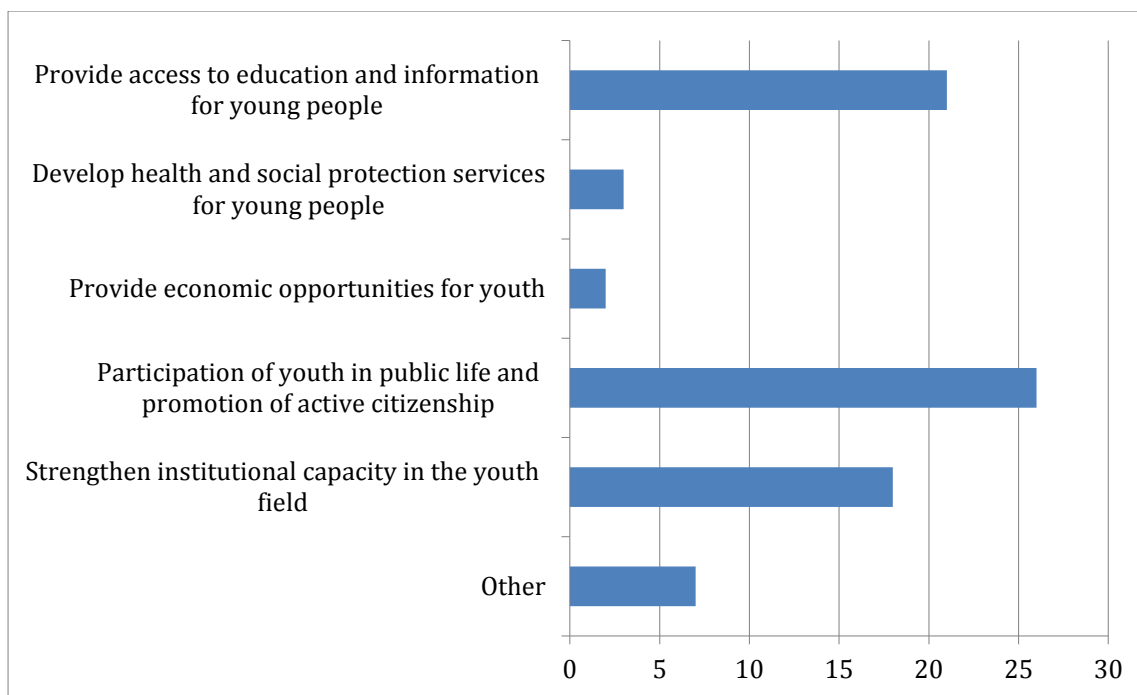
Овај део настоји да оцени утицај НСМ на пет кључних области деловања, а то су образовање и информисање, здравље и социјална заштита, економске могућности, учешће у јавном животу и активно грађанство и институционални капацитети у области рада са младима. Он има функцију неке врсте резимеа свих других делова овог поглавља, и представља основ за доношење закључака.

Важно је поновити да ово поглавље није дубинска евалуација утицаја НСМ на стање младих у свакој од ових области. Без прикупљених података током времена о променама у животним ситуацијама младих и без пратећих квалитативних истраживања о томе како млади живе, укључујући субјективне мере о томе шта мисле о својим животима, немогуће је извршити солидне евалуације утицаја, јер не постоји основна одредница за поређење, и зато што се напредак у кључним индикаторима током времена не може пратити (иако постоји рутински прикупљена статистика за неке аспекте). Уз то, било би неистинито тврдити да се могу успоставити јаке узрочне везе између дејстава НСМ и општег стања у било којој од ових области, с обзиром на чињеницу да „млади“ временом постају „одрасли“, а омладина из 2007/8. године није нужно омладина из 2014. године. Уместо тога, са правом врстом сталног истраживања, укључујући праћење кроз НСМ али и кроз све секторе деловања омладинске политике, могуће је оценити шта се могло променити за младе који су учествовали или су на њих утицала дејства НСМ. Питање истраживања, праћења и евалуације ће се поново покренути у одељку са закључцима. Овде је довољно рећи да је „процена утицаја“ представљена у овом одељку у најбољем случају парцијална и поред тога што је обogaћена разноликим перспективама уз перспективе тима за евалуацију.

Општи преглед

Анкета међу актерима разматрала је питање колико је била успешна НСМ у бављењу са пет кључних области деловања, са јаком поларизацијом одговора у корист образовања и информисања, активног учешћа и грађанства и институционалних капацитета. Као што се може јасно видети из графикона, сматра се да се економске могућности и здравствена и социјална заштита нису успешно обрадили. Као одговор на питање, „По вашем мишљењу, у којој од следећих области су Стратегија и Акциони план имали успеха?“, добили смо следеће резултате од испитаника:

Графички приказ 5: Број одговора од укупног броја одговора (52) по тематским областима који су дати на питање са више понуђених одговора: “У складу са вашим мишљењем, која је од тематских области била на успешан начин покривена Стратегијом и Акционим планом?”

Резултати осталих активности на евалуацији HCM потврђују овај преглед, и указују на неке кључне изазове. Њима се бавимо појединачно.

Образовање и информисање

Може се рећи да се три циља HCM директно баве изазовом приступа младих образовању и информисању (3. Информисање младих; 5. Подстицање талената; 7. Развијање формалног и неформалног образовања), са конкретним мерама за реформу, побољшање, институционализовање система образовања (формалног и неформалног); за проширење учешћа у образовним активностима, и за стварно ширење информација међу младим људима. Осим тога, и као што се може видети из представљених мера у циљевима и под-циљевима, имплементација готово свих других циљева експлицитно укључује „образовне“ или „информативне“ приступе у различитој мери. Ова чињеница је важна јер показује обим и размере улагања у образовање и информисање кроз HCM и обим и размеру очекивања од образовања и информисања за побољшање општег квалитета живота младих. Узето заједно, претходно наведено није безначајно и представља стотине милиона динара у периоду 2008 - 2014. година. И то не без доброг разлога. Текуће инвестиције у побољшање доема и квалитета образовања и информисања младих могу имати дугорочне последице за укупан друштвени, културни, политички и економски развој земље. Толико о ваљаности образложења HCM.

Што се тиче онога што је постигнуто, укључујући и субјективно становиште актера у сектору, ова евалуација закључује да је постигнут битан напредак у неколико аспеката:

- **количина доступног неформалног образовања, информисања младих и формалног образовања** је без сумње повећана кроз HCM. Ово је посебно видљиво када погледамо локални ниво. Пре HCM и успостављања система Локалних канцеларија за младе, било је много локација у Србији где млади нису уопште имали приступ како неформалним могућностима образовања тако ни информативним службама за младе. Може се рећи да је дошло до побољшања, од „ништа“ до „нешто“. Ово се такође може рећи у погледу формалног образовања. Фонд за младе таленте је свакако омогућио приступ образовању за велики број талентованих младих људи, кроз свој програм стипендирања;
- **квалитет неформалног образовања и информисања младих** може се рећи да је обogaћен бројним инвестицијама у развој стандарда, програме за развој квалитета, обуку едукатора и радника за информисање младих у НФО и омладинском раду, и каријерино вођење и саветовање, уз коришћење НФО приступа;

- **побољшано је политичко и друштвено препознавање потенцијала неформалног образовања и информисања младих** који кроз многе програме доводе различите врсте стручњака који се баве питањима младих (унутар и изван омладинског сектора) у контакт са концептима, приступима и методологијама са којима нису раније били упознати;
- уз то, сада постоји ниво **препознавања да је неопходно осигурање квалитета и развој** да би се постигли резултати кроз неформално образовање и информисање младих, посебно међу стручњацима за НФО и информисање младих, али и у другим секторима;
- **способност сектора да спроведе како неформално образовање тако и информисање младих** је истински побољшано током периода имплементације НСМ.

Ова евалуација сматра да су наведена достигнућа створила услове погодне за побољшање доступности, приступа, домета и квалитета образовања и информисања. Ове мере су несумњиво допринеле стварању додатно „подстицајног окружења“ за младе људе да наставе своје образовање, планове за каријеру и избор стила живота. Међутим, постојање подстицајног окружења, као и постојање могућности, не изједначавају се са приступом или побољшаним исходима. Дакле, док је свакако остварен „добар почетак“, нарочито у областима неформалног образовања и информисања младих, НСМ није постигла намеравани обим и ниво напретка у неколико кључних аспеката:

Приступ

- са **тачке гледишта инклузије, и даље предстоји дуг пут** како би се осигурало да је приступ свих младих људи формалном образовању пропорционалан њиховом потенцијалу. То се посебно односи на најмање две категорије које се сматрају рањивим према НСМ - **младе Роме и младе са инвалидитетом (физичким и/или менталним)**. Чак и ако је спроведено много одличних активности, структуралне и друштвене препреке „инклузивном образовању“ су огромне, и захтеваће да се на одржив начин реализују не само реформе образовања већ и промена става у ширем друштву;
- осим тога, иако се десило да је последњих година више пажње посвећено **спречавању напуштања школе и другој шанси за стицање образовања**, кроз пилот пројекте и расправе о томе шта локални омладински сектор може да уради да утиче на изазове у вези са овим темама, систематичнији приступ би био неопходан
- са сличним **инклузивним изазовом се суочавамо у области неформалног образовања**. Чак и ако њене методе и приступи погодују инклузији, па чак и ако њени промотери и лица која је спроводе стављају нагласак на ову тему, а неке организације маргинализованих младих имају користи од подршке НСМ путем омогућавања грантова (на пример, 17 ромских удружења је примило грантове из НСМ), утицај на целокупан проблем инклузије изгледа да је релативно ограничен. У разговорима са релевантним државним органима и представничким телима Рома истакнута је вредност НСМ због могућности које пружа, али се потврдио претходни закључак;
- **Фонд за младе таленте**, свесно или несвесно, **фаворизује младе људе са високим нивоима друштвеног капитала** због свог фокуса на академска достигнућа, нужно ограничавајући приступ. Друго, **приступ Фонду и даље превише зависи од „чувара капије“** (директори школа, поједини професори и породице талентованих младих људи). Коначно, ту је свесно или несвесно **фаворизовање талентованих младих људи у „економски релевантним областима“ (нпр. наука, технологија, итд.) и у спорту**, на штету културног и уметничког стварања.

Квалитет

- НСМ настоји да побољша приступ квалитетном образовању. **Изазов квалитета и релевантности формалног образовања остаје тежак и неодложан у очима већине актера у омладинском сектору**. Путем НСМ успостављено је много мера да би се надокнадили недостаци онога што се сматра поквареним системом. Међутим, **изгледа да је мало урађено на промени суштине**.

проблема - приступ настави, садржај наставног плана и ниво учешћа студената у реформи и управљању образовањем које добијају;

- штавише, док су остварена нека побољшања у вези са примереношћу приступа информацијама о младима, **још увек није могуће оценити квалитет тренутних услуга као „модеран”, тј. одговарајућ међународно признатим стандардима.** То подрива добре резултате у повећању количине информација о младима и броју места физичког приступа информацијама о младима.

Домент

- циљ је био да се побољша приступ информацијама и образовању младих у **изолованим регионима, малим руралним насељима и депопулизованим областима**, а они су и даље **ускраћени за информације о младима и неформално образовање.** Чак и ако постоје аутохтони примери добре праксе, НСМ није успела да их повећа;
- штавише, неки актери сматрају да су медијска покривеност НСМ и могућности које она може да понуди слабе, а да је **мало информација о програмима за младе доступно путем телевизије, која је** још увек изузетно важан медиј за младе (уз друштвене медије, као што су Фејсбук, који је други најзначајнији извор).

Здравље и социјална заштита

НСМ има два експлицитна циља која се односе на здравље и социјалну заштиту и један који се односи на безбедност младих (циљеви 10, 4, 9), које тим за евалуацију сматра релевантним. Као и у случају образовања и информисања, не може се очекивати од националне стратегије за младе да поправи нефункционалне системе здравства и социјалне заштите. Ова евалуација сматра да мере предузете у складу са НСМ показују потврду ове чињенице, а МОС је, свесно или несвесно, донело **прагматичну одлуку да се фокусира на попуњавање празнина и побољшање постојећег пружања услуга, градећи основ за развој „нових” здравствених и социјалних служби и безбедносних мера специфичних за младе**, јер поседује способност да мобилише партнере и искористи своју надлежност у одређеним областима као што су сексуално и репродуктивно здравље адолесцената и младих, између осталог. Прихватање овог приступа је „дужи заобилазни пут”, јер подразумева помоћ стручњацима са дугим искуством да се „одуче” од доброг дела канона који су учили цео свој професионални живот. Ово је амбициозно и храбро, али је једнако било и ризично. У евалуацији се може идентификовати неколико важних достигнућа, али и неколико „градилишта” која ће вероватно остати „активна” током неколико наредних година.

У погледу достигнућа, цела област **законодавства** је кључна за ове изазове и питања о младима, посебно у областима као што су правосуђе за малолетнике, регулисање социјалних служби, заштита деце/младих збринутих од стране државе. Многе од мера спроведених под НСМ, посебно у вези са социјалном заштитом, имале су за циљ побољшавање, модернизацију и усклађивање законодавства са међународним стандардима добре праксе. Ово потврђује чињеницу да чак и у држави у транзицији, чији процес реформе правосуђа није завршен и наставља да буде проблематичан, промене у законодавству и посебно у примени закона имају важне домино ефекте на развој јавне културе. С обзиром да су млади људи изложени овим основним услугама често међу највише маргинализованим и дискриминисаним, јер су жртве не само насиља, криминала, трговине људима, злостављања и лишавања, већ и ирационалних предрасуда, може се очекивати да ће напори у побољшању законодавства дугорочно довести до предности за младе који су највише заинтересовани, како у смислу њиховог третмана у друштву тако и у погледу начина на који се са њима поступа према закону.

Истовремено, и то говори о постојећим ризицима, **нејасно је да ли су предвиђене и спроведене мере у области социјалне заштите стварно побољшале рад законодавства** за младе којих се то тиче. Ово захтева пример. У 2009. години, у складу са одредбама циља 4 НСМ, израђен је и испробан у пилот пројекту нацрт минималних стандарда за институционални смештај деце и младих, са плановима да се исти уведу у свим институцијама за смештај младих. Ово је једна од неколико мера које су предузете у

2009. години и које се баве следећим под-циљем: Смањити број младих корисника институционалног смештаја и побољшати понуду и квалитет услуга за оне младе који остају у установама. Ипак, нема информација о томе да ли је ишта учињено за имплементацију ових минималних стандарда у наредним годинама, и нема информација о томе како би то могло побољшати услове живота младих у таквим установама. Ово не мора да значи да ништа није учињено, и да није било никаквог ефекта, чак и ако се чини да је то случај због недостатка доступних информација. Релевантан је још један пример из области здравства. У 2009/2010, Министарство здравља је усвојило Национални програм за здравствену заштиту жена, деце и омладине. Док његова примена до сада остаје под знаком питања, само постојање овог програма је повољна прилика.

Друга главна област достигнућа може се уочити у **стварању инфраструктуре**. Ово је посебно видљиво у области здравља, посебно сексуалног и репродуктивног здравља младих. Релативно мали број пројеката је спроведен под НСМ у вези са овим, са мешовитим резултатима у погледу домаћаја и утицаја на здравље младих. Ипак, они остављају за собом потенцијално трајне структуре и процесе, који ако се даље подржавају могу имати позитивне резултате за здравље младих, чак и ако тренутно нису у потпуности функционални. Дobar пример у овом погледу је рад Глобалног фонда у Србији, код којег су млади људи међу најважнијим корисницима.

Други пример је гарантован, и показује како достигнуће, тако и ризик. У оквиру НСМ учињени су напори да се отворе „здравствене службе прилагођене младима“ (у виду пријемних амбуланти) у оквиру локалних јавних домова здравља, и многи локални домови здравља имају такве јединице. Разрађене су смернице и стандарди о томе шта ове службе треба да раде и које би услуге требало да пружају младим пацијентима. Доста медицинског особља у поликлиникама је прошло специјалну обуку за кадрове ових служби прилагођених младима. Према Министарству здравља, Одељењу за јавно здравље (које је партнер МОС на пројектима за здравље младих), стручна медицинска култура у Србији се мења, и све више медицинског особља је свесно специфичности и осетљивости рада са младим пацијентима. У теорији, мултидисциплинарни тим који обухвата психологе и саветнике са специјализованим знањима и праксом у спровођењу здравствене заштите младих ради у овим здравственим службама прилагођеним за младе. Ипак, већина поликлиника нема ресурсе за ефективан рад ових служби прилагођених младима, мало њих запошљава такве мултидисциплинарске тимове, а још мањи број је у позицији да понуди младима шта им је заиста потребно - свеобухватно саветовање о сексуалности и сексуалном и репродуктивном здрављу, бесплатна контрацептивна средства, службе за ментално здравље и саветовалиште за коришћења опојних средстава. Дакле, **инфраструктура је успостављена, али баш и не функционише (још)**. А екстерно (међународно) финансирање траје само у току пилот периода од три године, након чега **није јасно да ли ће Министарство здравља, МОС или неки други орган бити у могућности да обезбеди даље финансирање до довођења инфраструктуре до одрживости и самосталног функционисања**.

У истом стилу, **теренски рад унутар заједнице је кључни приступ у промовисању здравља младих**, вероватно са још трајнијим резултатима од стварања инфраструктуре. Занимљиво је овде напоменути да се „заједница“ може односити на било које груписање, од активних младих људи који слично мисле и посвећени су промоцији здравих стилова живота међу својим вршњацима до младих Ромкиња које желе да побољшају своје сексуално и репродуктивно здравље и здравље своје мајке, сестре и рођака. Ипак, такви пројекти захтевају време и дугорочна улагања у обуку нових генерација чланова заједнице да наставе да раде на терену, и да се доведу до одређеног нивоа. Мора се признати да једноставно нема гаранција за те врсте инвестиција у условима оскудице у ресурсима са којима се суочавају српске власти, млади или други, чак и када постоји политичка воља.

Треће, **подизање свести и кампање** су важни стубови деловања, посебно у вези са здрављем и безбедношћу, и српски омладински сектор (владин и невладин) је развио своју компетентност за ову врсту приближавања младима кроз многе иницијативе које су предузете у области промоције здравља и безбедности, спречавања насиља и предрасуда, превенције злоупотребе опојних средстава, вршњачко подизање свести о сексуалним и репродуктивним здравственим ризицима. Ову врсту рада је спровело МОС и његови партнери, централно или путем финансирања пројеката кроз групе за иницијативу и организације цивилног друштва. Па чак и да важи изрека „понављање је мајка знања“, изузетно је тешко да се процени утицај иницијатива за подизање свести јавности, поготово када је реч о циљевима промене понашања (нпр. у односу на пушење, вожњу у пијаном стању, упражњавање секса

без заштите, злоупотребе опојних средстава, итд.). **Сигурно се допрло до много хиљада младих људи путем порука о здравијим стилевима живота и толеранцији кроз активности које су спроведене у оквиру НСМ, и велики део ових младих људи ће деловати као мултипликатори тих порука, али мало или ништа се не може рећи са сигурношћу о томе шта су ове поруке промениле у њиховим ставовима и понашању (барем у одсуству конкретне и циљане евалуације), или о ланчаном ефекту за државу и изгледима за здравље младих током времена.**

Коначно, **међународна партнерства** су се показала као апсолутно кључна у развоју обима и домета НСМ посебно у погледу здравствених циљева, а то из три разлога. Прво, поједине међународне организације имају циљеве који су у вези са здрављем и који се знатно преклапају са НСМ циљевима у овој области. Друго, они имају новац за ствари које МОС не може да приушти да само уради. И треће, Министарство здравља, које има примарну одговорност за ову област, још увек не препознаје младе као посебну демографску групу и, према томе, има проблема у ангажовању на циљевима НСМ. Ово говори о ширим изазовима међусекторске сарадње, оскудици ресурса и приоритетима донатора, који су оцењени у другим деловима овог извештаја. Довољно је рећи овде да је у овом конкретном случају укључивање међународних партнера **омогућило да се спроведу ефективни пилот модели промовисања здравља младих који се могу пресликати на децентрализован начин и повећавати током времена.** Овакав приступ ће имати утицаја на резултате здравствене заштите младих.

Економске могућности

Ова тема обухвата неколико циљева НСМ, и стога је добила доста пажње у својој примени, јер се на развој економских могућности за младе гледа као на основи предуслов за обезбеђивање многих других димензија добробити за појединца и друштво у целини.

Несумњиво, напори НСМ под циљем 8: Подстицање запошљавања, могућности запошљавања и предузетништва, итд., утицали су на економске могућности младих у Србији. Исто се може рећи о свим мерама које су предузете у складу са НСМ у циљу развоја понуде добро обучених, добро образованих и базично искусних младих на тржишту рада. Генерално, евалуација закључује да су мере биле релативно доброг квалитета, судећи по неколико евалуација одређених пројеката спроведених уз подршку НСМ финансирања или на оперативној основи од стране МОС и његових партнера у области каријерног вођења, развоја радног искуства, проналажења посла, развоја вештина за запошљавање, итд. Ово указује на чињеницу да су се „модерни“ и међународни приступи користили у изради и реализацији ових пројеката. Они су такође имали релативно широк домет, с обзиром на ресурсе на располагању. **Многи млади људи који су били укључени у ове иницијативе су свакако унапредили своју могућност запошљавања.**

У погледу наведеног било је и остаје отворено питање и загонетка, у мери у којој се НСМ бави изазовом економске могућности за младе, **недостатак одрживих прихода младих који напуштају образовање** (без обзира на образовни ниво који достижу), а ситуација у том погледу се није побољшала током периода реализације НСМ. Напротив, она се погоршала, као резултат светске економске кризе, која је погоршала укупну макро-економску ситуацију Србије, уништавајући оно што је био обећавајући ниво раста у време када је НСМ објављена 2008. године. То је изазвало пад општег животног стандарда. Дакле, док је прагматични приступ помоћи онима са квалификацијама којима је потребна подршка да нађу посао, почну да раде, добро функционисао када има послова на располагању, НСМ није била у могућности да значајно утиче на чињеницу да једноставно нема довољно послова за све, чак ни за оне са високом школском спремом. Да ствар буде гора, добијање посла ни у ком случају није гаранција одрживих прихода.

Србија ни у ком случају није једина којој ово представља изазов. Већина држава ЕУ и широм света се боре са овим проблемом. Уобичајен приступ је био покушај да се систематично процене будуће потребе тржишта рада, и да се те информације користе да би се покренуле реформе у образовању и оспособљавању. Ово се показало као комплексно, политички осетљиво, дуготрајно и скупо, а неретко није обезбедило жељене резултате у смислу одрживих прихода, јер системи образовања и оспособљавања не могу да реагују довољно брзо у односу на динамичну природу глобалне економије.

Овај приступ је у позадини многих НСМ интервенција и пилот пројеката предвиђаних да утичу на економске прилике младих.

Уложени су првокласни напори да се унапреди предузетништво, али (ова евалуација је то утврдила) нису се генерално довољно фокусирали на оснаживање младих предузетника да успоставе и воде пословање, чак и ако су многи пројекти одлично обавили обуку за унапређење вештина у предузетништву. Ова евалуација закључује да је предузето **мање иницијатива да се створи „подстицајно окружење” потребно за напредовање предузетништва младих** (споразуми са банкама и кредитним институцијама да обезбеде средства за иницијално финансирање са повлашћеним каматним стопама, посебне правне и пореске одредбе које мотивишу младе људе да преузму неопходан „ризик” самозапошљавања и оснивања сопственог бизниса, јаке образовне мере уграђене у школске програме за стварање критичне масе разумевања и интереса младих за предузетништво, лобирање и заступање да пословна заједница подржи младе предузетнике, да наведемо само неке) него да се промовише предузетништво као вредност и као кредибилан приступ постизању одрживих средстава за живот.

Ту је и димензија социо-политичких ставова у односу на питање економске могућности. У земљи у транзицији, као што је Србија, постоје **неке традиционалне културне баријере за начин расподеле економских могућности**. Ова евалуација је непрестано добијала информације од актера свих врста из омладинског сектора да млади у Србији данас верују да чланство у политичкој партији на власти обезбеђује посао, посебно у јавној служби, што и даље представља највећу гаранцију одрживих средстава за живот. Све док је то у питању, или се сматра да је тако, развој одрживих средстава за живот биће нарушен, јер ће увек побеђивати „привремена решења”. Изгледа да не постоји довољно разумевање ове ситуације, и прагматизма младих у погледу тога, у приступу који је НСМ предузела по овом питању.

Коначно, ту је **узнемирујуће питање инклузије**. Економске могућности и резултати су камен темељац успешне инклузије, а док је разумљиво да НСМ у контексту као што је Србија ставља максималан акценат на економске могућности свих младих људи, постоје **посебне групе младих чије искуство дискриминације и сегрегације у образовању и презаступљеност међу незапосленима и онима који раде на неформалном тржишту рада гарантују њихову доследну маргинализацију у економским могућностима**, и то до алармантног нивоа. Ово свакако још увек важи за Роме, за младе са инвалидитетом и за младе жене у сиромаштву. Има истине у изреци да „плима носи све бродове са собом”, и то је изгледа претпоставка која лежи у основи највећег дела посла обављеног у области економских могућности у складу са НСМ. Ипак, неким младим људима и њиховим заједницама једноставно треба више помоћи. **А број и обим мера које су предузете за побољшање економских могућности тих младих људи једноставно није био довољно значајан да би се обезбедио трајни ефекат**, чак и ако је огледно испробано неколико одличних модела који би се могли проширити у извесној мери.

Учешће у јавном животу и активно грађанство

Учешће младих и њихово активно грађанство експлицитно су покрила четири циља НСМ, која укључују активно учешће у друштву, учешће у доношењу одлука, квалитет слободног времена и промовисање циљева заштите животне средине и одрживог развоја (циљеви 1, 2, 6, 11). Од тога, Циљ 1: Подстаћи младе да активно учествују у друштву, добио је највећа финансијска улагања од свих 11 циљева (439.151.953,53 динара у периоду од 2009. закључно са 2013. годином). Међутим, неколико других циљева, укључујући оне који се односе на промовисање једнаких шанси (циљ 4), развој неформалног образовања (циљ 7), безбедност младих (циљ 9) и промовисање здравља (циљ 10), знатно се ослањају на покретаче учешћа младих и активно грађанство за остваривање својих сврха.

Као што ће бити видљиво из презентације предузетих мера у складу са НСМ, врло велики део стратегије је експлицитно или имплицитно промовисао ове две основне вредности омладинског сектора. Актери укључени у евалуацију упућују на многа достигнућа укључујући веће препознавање потребе укључивања младих у процесе доношења одлука; подршка активизму младих је порасла (у смислу ресурса); развој локалних акционих планова за младе пружио је младима на локалном нивоу прилику да искажу своје потребе и да се исте разматрају у политици; омладинске организације у неким градовима су оснажене и

играју активнију улогу у јавном животу на локалу; млади у неким местима показују више интересовања и спремност да волонтирају; „позиција” младих у локалном контексту је побољшана и млади имају више могућности за приступ простору у коме конструктивно и на друштвено одговоран начин могу да проводе своје слободно време.

Изузетно је тешко проценити у којој мери су инвестиције HCM побољшале културу учешћа или осећај за активно грађанство код младих у Србији, фактор којем је у анализи ситуације у 2007/2008. години дат велики значај као препреци за учешће младих. Најновији доступни резултати истраживања ставова младих према волонтирању показују да су заинтересовани за идеју волонтирања, али око 70% испитаника никада нису волонтирали. Ови резултати су широко поткрепљени закључком разговора одржаних током теренске посете спроведене током ове евалуације са различитим актерима који су активно укључени у пружање могућности за учешће, између осталог кроз волонтерски рад младих широм земље. Процена ових актера најближих локалним контекстима у којима млади живе била је доследна, да су млади пасивни, неактивни и тешко их је мотивисати и укључити у било који облик активности, осим ако није повезана са неким обликом материјалне или социјалне добити (тј. добијање посла, исплате, итд.). Ипак, оно што се може видети из имплементације HCM, нарочито под циљевима 1 и 6, је да не постоји мањак потражње, од стране младих и њихових група за иницијативу, за могућностима да учествују, да се укључе у активности и конструктивно проводе време. Ови донекле контрадикторни резултати вапе за питањима о томе како млади људи учествују, и шта их спречава, ако не учествују?

На основу свега тим за евалуацију је могао да примети, чини се, четири веома различите ситуације учешћа младих у интеракцији са HCM.

На првом месту, са растом могућности за „слободно учешће” у складу са интересом и личном мотивацијом заинтересованих младих кроз важне и у том контексту добро опремљене националне програме HCM, као што је *Млади су закон*, дошло је до консолидације културе учешћа међу „активним младим људима”. Мањи број младих, има користи од вишег нивоа друштвеног капитала у односу на вршњаке који не учествују – истраживање потврђује да је мали број младих људи који су волонтирали боље образован и ужива подршку својих породица. Приступ регрантирања кроз контакт тачке и ресурс центре неформалним групама значи да млади са „идејама” и „осећајем иницијативе” могу узети ствар у своје руке и „учинити нешто” што их покреће и мотивише. На тај начин опште учешће је одвојено од чланства у омладинским организацијама, или било ког другог чланства, и постаје флуидан и привремени облик ангажовања. Ангажовање у јавном животу одвија се кроз пројекте, који могу а не морају да настоје да нешто промене у друштву. Млади **себе виде као лидере, али не виде себе у водећим улогама у јавном животу. То је посао политичара а они не желе да буду попут њих.**

Друго, могу се посматрати други „активни млади људи”, слично обдарени друштвеним капиталом, који траже и налазе могућности за учешће кроз активности локалних канцеларија за младе и кроз општинске фондове за промовисање конструктивног коришћења слободног времена и омладинско само-организовање, најчешће називано активизам. Док су овакве прилике у теорији дате свим младим људима, **приступ истима често долази по цену сарадње са ауторитетима који контролишу локалне јединице самоуправе у којој се налази КЗМ, а који могу бити непријатељски расположени према групама цивилног друштва које настоје да одрже самосталност и независност.** Ова динамика ограничава обим и простор за учешће на оно што је у суштини прихватљиво онима са политичком моћи, осим ако се могу наћи алтернативни извори финансирања. Дакле, слику јавног живота прерађују они са политичком моћи, а млади и групе младих који желе да „имају значајну улогу” често морају да бирају између начина да то остваре, и „дивне изолације”.

Треће, **они који су у неповољном положају** на неки начин су конципирани као „корисници” мера за побољшање свог учешћа - овај приступ може се врло јасно видети у многим пројектима и програмима „за” рањиве младе, спроведеним према HCM са међународним партнерима. Генерално, ови млади **нису доносиоци одлука у сопственим могућностима учешћа, већ су пре потрошачи који немају друштвени капитал који захтева самоопредељење.** Локација таквог учешћа је ретко сфера јавности, па чак и ако ти млади могу стећи нека сазнања о активном грађанству из њиховог укључивања у такве активности, сасвим је вероватно да неће бити у стању да их ефективно спроводе у пракси, с обзиром на

свакодневну искљученост и дискриминацију. Стога, **они учествују без нужног побољшања свог положаја у јавном животу.**

И на крају, ту је **тиха и непрепознатљива већина младих** који никада не учествују, било зато што немају појма да постоји нешто у чему се може учествовати, или су превише заузети захтевима у сопственим животима, или једноставно нису заинтересовани. До ових младих људи је **изузетно тешко допрети и ангажовати их кроз НСМ**, јер бар у овом првом периоду имплементације, **приступ МОС је био усмерен на децентрализацију, координирање и олакшавање, а не на досезање, информисање, укључивање и ангажовање.** Вршњачки приступи учешћу с правом се сматрају делотворним, али они не могу да замене службе за младе које траже младе људе, активно их подржавају да најбоље искористе могућности које су им на располагању, сарађују са њима да сазнају шта им је потребно и шта желе, и укључују их у доношење одлука. У теорији, ово би требало да буде улога локалних канцеларија за младе, али до сада, само неколико је било у могућности да се профилише на овај начин.

У том смислу, питање **учешћа младих у доношењу одлука** је важно. Формално, кључни принципи сектора за младе, као што су партиципативно креирање политике и заједничко управљање омладинском политиком (наглашени растућом глобалном сагласношћу око тога шта омладинска политика треба да ради и како омладинска политика треба да се изради), уграђени су у НСМ, и њихови одјеци се могу чути у многим предузетим мерама у складу са НСМ. Ипак, **делотворно учешће младих у доношењу одлука није битно подстицано, јер то би захтевало далекосежну реформу националне управе, кроз управу на локалном нивоу, у неколико сектора, од младих преко образовања до правосуђа и израда политика**, и списак би могао да се настави у недоглед. Ово не значи да су млади искључени или да МОС није искрено у својој реализацији НСМ у погледу учешћа. **Организације младих се сада редовно консултују у вези са израдом омладинске политике у Србији. Ово је дефинитивно побољшање у односу на време пре НСМ.** Међутим, то говори и о **концепцијском неспоразуму. Консултације нису исто што и удео у одлучивању - то захтева право гласа при одлучивању о буџетима, преко спровођења политике до правца који вођство преузима – дух заједничког управљања, пре него искључиво структурално утеловљење. А питања ко се консултује и како су консултације структуриране подједнако су важна за „партиципативни“ квалитет одлучивања, као и да ли су се консултације одиграле.** Промене потребне да се обезбеди право, а не симболично учешће младих у доношењу одлука у Србији тек треба да се одиграју.

Институционални капацитети

Један специфичан циљ НСМ бави се стварањем и развојем институционалног оквира омладинског сектора у Србији и развојем његовог институционалног капацитета (Циљ 2). Ово је један од најбоље подржаних циљева у погледу финансирања, са другом по величини финансијском инвестицијом и бројем пројеката међу свим циљевима НСМ (112 пројеката и 152.185.323,94 динара улагања од 2009. - 2013. године само од стране МОС). Поред тога, други циљеви предвиђају побољшање или креирање посебних закона који се односе на младе у другим секторима (малолетничко правосуђе, социјално становање, заштита малолетника, културна политика, итд.). Чини се да је МОС потрошило доста енергије и радне снаге на овом послу, јер је процес израде закона и стратегија у Србији нужно највише оптерећен политиком, и због тога, исцрпљујући. И то је свакако **једна од области у којима је остварен значајан напредак.** Актери укључени у евалуацију једногласно указују на стварање законодавног и институционалног оквира за омладинску политику у Србији (укључујући усвајање закона о младима, стварање инфраструктуре за КЗМ, успостављање и усвајање разних стратегија намењених младима поред НСМ, као што је стратегија за каријерно вођење и саветовање, запошљавање младих и здравље и развој младих) као кључна достигнућа НСМ и МОС.

Ипак, многи аспекти овог циља нису детаљније обрађени, као што је првобитно било планирано. Евалуацијом је утврђено да би многи анкетирани актери прибегли изреци „*једна од највећих заблуда у овом свету је нада да се сва његова зла могу решити законима*“, и критиковали би МОС због превеликог наглашавања формалног рада на развоју или промени законодавства и креирања стратегија, и недовољног нагласка на квалитету процеса које би требало да подстакне.

На пример, а што је посебно важно за омладински сектор, не може се порећи да је доста постигнуто у области **заједничког управљања**. Развијена је дефиниција организација за младе и утемељена у Закону о младима из 2011. године, у члановима 13. и 14, а прописи који се односе на рад организација за младе успостављени су као део процеса доношења закона, МОС је обезбедило финансирање и подршку за оснивање Кровне организације младих Србије и смернице за ко-менаџмент и функционисање КЗМ које су основане на локалном нивоу. И поред тога принцип заједничког управљања се слабо спроводи како на националном нивоу тако и на локалном нивоу, због многих фактора, укључујући проблеме институционализације НСМ и других кључних репрезентативних платформи и пракси доношења одлука и креирања политика које искључују цивилне актере, касно оснивање „Савета за младе” на националном нивоу (у време писања је тек почео са радом), слабо функционисање локалних савета за младе (мало њих ангажује представнике младих). Стога, у смислу учешћа младих у доношењу одлука, међусекторској сарадњи и интеграцији одредби омладинске политике, **успостављене су националне структуре, али оне тек треба да отелотворе вредности и принципе према којима су успостављене (тј. учешће младих у доношењу одлука и заједничком управљању омладинском политиком) и да служе као пример како то треба да се ради на другим нивоима власти (посебно на локалном нивоу).**

Остају још увек **важни недостаци и преклапања (чак противречности) међу деловима прописа** када су у питању млади. Чак и дефиниција годишта младих која је садржана у Закону о младима из 2011. године (15 до 30 година) још увек није опште прихваћена кроз све законе, тако да то ствара потешкоће у праћењу и евалуацији²⁶. Закон о локалној самоуправи, са својим тренутним садржајем, не погодује институционализацији инфраструктуре КЗМ. Исто би се могло рећи и за одређене одредбе Закона о удружењима, који адекватно не предвиђа институционализацију функције кровних организација и репрезентативних платформи, као што су КОМС (Кровна организација младих Србије) и НАПОР (Националне асоцијације практичара/ки омладинског рада). Ове тешкоће „техничке” природе **имају јак утицај на капацитет младог цивилног друштва да испуни свој део погодбе за спровођење НСМ**, и захтевају хитно решавање. У блиској вези је и питање израде осталих закона и стратегија релевантних за младе од стране владе, и њихов однос са НСМ. Током ове процене добијене су информације о најмање две додатне стратегије које се директно тичу младих (за запошљавање младих и здравље и развој младих), које нису под директном одговорношћу МОС и о чијој реализацији није постојала могућност да се више сазна, али које би требало, како нам здрав разум говори, да буде боље повезане са НСМ. **Иако је МОС било у могућности да успостави формалну сарадњу са другим министарствима у вези имплементације НСМ, преко своје радне групе за ту сврху, чини се да је његово учешће у раду других министарстава који су усмерени на младе слабо развијено.** Питање мандата за вођење и координирање питања младих на нивоу владе покренуто је у претходним разматрањима и биће поново узето у обзир како у делу овог поглавља о евалуацији према међународним принципима тако и у поглављу о закључцима.

Осим тога, ова евалуација је уочила да је **институционализација расподеле грантова као кључног приступа подршци цивилном друштву у оквиру реализације НСМ имала неке непредвиђене и вероватно нежељене негативне ефекте на развој цивилног друштва које НСМ настоји да подржи.** Актери укључени у евалуацију, посебно оних који су укључени у цивилно друштво, једногласно су покренули питање конкуренције и слабе сарадње између ОЦД за младе у току последњих неколико година имплементације НСМ. Интернализација вредности сарадње и јединства у заједничким циљевима може бити део природног процеса сазревања цивилног друштва, нечега што ОЦД за младе у Србији тек треба да искусе, али у тренутном контексту Србије, чињеница да платформе за представљање младих треба да се такмиче са својим члановима за финансирање пројеката од стране МОС да би преживеле, ствара зависност и подрива солидарност.

Коначно, много **одличног квалитетног рада је обављено у области развоја омладинског рада** и битно је да је то учињено кроз **израду стандарда за омладински рад у Србији**. Ови стандарди су посебно релевантни за инфраструктуру КЗМ и посао који обављају са младима, али они спремно признају **да се смернице често не поштују јер јединице локалне самоуправе нису у обавези да их примењују, надзиру како се примењују и извештавају о напретку.** У погледу институционализације омладинског

²⁶ Тања Азањац, Донатела Брадић, Ђорђе Кривокапић, Марлен Сопери, татјана Стојић, [Млади и јавна политика у Србији](#), Youth Policy Press, 2. издање 2014.

сектора и пружања услуга младима, чији развој би институционални оквир требало да подупире, осигурање квалитета и развој су од суштинског значаја, а иако су оквири за то испробани они нису систематизовани или повећани, чак ни унутар оперативних активности самог МОС. Мало је вероватно да ће се то икада догодити кроз локалну инфраструктуру ако остане на нивоу потпуно добровољног подухвата, и ако на првом месту МОС не послужи као пример.

Закључци

Ово поглавље евалуације настоји да разјасни све што је изложено и представљено у претходним поглављима и да то тумачи на начин који доводи до закључка. Многи резултати и недостаци примене Националне стратегије за младе (НСМ) наглашени су у представљању НСМ и њеној примени у поглављу о налазима евалуације и не морају се овде понављати. Зато ће ово поглавље заузети синтетизован приступ, позабавити се са неколико „проблематичних области“ у смислу посебно проблематичних питања или фактора који су посебно представљали препреку за имплементацију, како је ова евалуација показала, и настојаће да разуме импликације када је у питању омладински сектор и будућа израда НСМ.

Оне области које су најзначајније према мишљењу тима за евалуацију и око којих постоји широки консензус када су у питању евалуационе активности и налази, детаљније су обрађене ниже у тексту. Ова разматрања такође су чинила основу садржаја за дискусију на отвореном састанку намењеном валидацији који је одржан 8. децембра у Београду. Заједно са резултатима тог састанка, укључујући и оне повратне информације достављене од стране оних који нису могли да учествују на састанку намењеном валидацији, добили смо основу за препоруке које ће бити објављене у финалној верзији извештаја.

Одрживост

Питање одрживости активности којима се спроводи НСМ детаљно је разматрано током евалуације, посебно током посета на терену. Одрживост се може разумети **као способност одређене мере да се настави током времена са трајним ефектом, која при томе има структуралну, финансијску, друштвену и политичку димензију.**

Бројни фактори, од којих су многи нашироко разматрани у налазима, ометали су одрживост акције ове НСМ, укључујући премало инвестиција за превелике проблеме, извођење једнократне активности за одређени циљ, финансијске инвестиције покретане од стране донатора (приоритет донатора добија велике финансијске инвестиције, други приоритети треба да се раде са мање ресурса), одсуство мониторинга и евалуације, приступ пројекту као “једнократном” (укључујући активности пилот пројекта које никад нису превазишле пилот фазу и укључујући прописе о финансирању пројекта који не дозвољавају наставак пројекта или произишле пројекте), недовољне ресурсе у особљу које би радило на резултатима било које урађене евалуације или мониторинга, и сарадња са вишим и нижим нивоима и секторима владе као и унутар њих (националног до локалног; интер-секторски).

Истовремено, НСМ је остварила значајан напредак и знаке одрживости, укључујући децентрализацију давања грантова нивоу који је ближи бази, стварање ресурс центара који имају потенцијал да постану “менторски центри” за иницијативе за пројекте младих; пилот модела за интервенције (нарочито у широкој области преласка младих са образовања на тржиште рада и локални омладински рад) које се могу повећати; стварање институционалног оквира за израду омладинске политике и омладинског рада на локалном нивоу који није био савршен, али се може побољшати и унапредити, као и главних стубова институционалног оквира на националном нивоу који се може даље развијати.

Отворена питања око проблема одрживости која ће морати да се решавају током предстојећих година јесу напуштање донатора, мандат МОС да води и координира питања младих и квалитет акције. Када је реч о напуштању донатора, јасно је да је веома велики део средстава која је мобилисало МОС за реализацију НСМ обезбеђен кроз партнерство са међународним и другим спољним донаторима. Заслуга је МОС што је успело да прогура овај вид сарадње. Па ипак, донатори су почели да напуштају, или пак да завршавају одређене врсте програма, и у неколико случајева, нејасно је шта ће се догађати после њих.²⁷ У смислу одрживости, изгледа да средства владе неће моћи да попуне празнину која ће настати. Отуда је неопходно извесно планирање унапред.

²⁷ На пример, [Фонд за отворено друштво](#) финансирао је пројекте до износа од око 650.000 УСД између 2009. и 2013., пре него што је ОСФ у Њујорку затворио своју централну Иницијативу за младе и децентрализовао одлуку да

Када је реч о мандату МОС да води и координира питања младих у влади, о томе ће бити више речи у потоњем одељку о интеграцији омладинске политике. Довољно је овде рећи да одрживост акције о омладинској политици у Србији изискује лидере и шампионе да се она погура напред, како у влади, тако и у цивилном сектору. А ти лидери и шампиони морају бити препознати и имати мандате да би могли то да ураде.

Најзад, када је реч о квалитету акције, ова евалуација је већ подвукла оно што је већ било прихваћено од МОС и кључних актера цивилног сектора – уколико се последњих година радило о постављању структура на место, у долазећим годинама треба да се ради на попуњавању тих структура са јасним могућностима и подршком којима се обраћа младима и којима се они мотивишу да се укључе, те да се осигура квалитет, одрживост и одговорност таквог програмирања. Учињени су изванредни напори да се развију смернице и компетентан оквир за давање квалитетног искуства младима кроз инфраструктуру која функционише (владина и невладина). Они остају у средишту, а биће потребно још рада како би се обезбедило да се реализују структуре за обезбеђивање квалитета.

Доношење одлука

Развој Националне стратегије за младе у Србији 2008. године поздрављен је на међународном и националном нивоу као “модел процеса”, зато што се појавио на иницијативу цивилног сектора младих и зато што је укључивао најшири спектар заинтересованих страна, као и велики број младих. Поред тога, НСМ се јасно темељи на вредностима и принципима учешћа младих и заједничком управљању. Предузето је неколико важних мера да се ставе у функцију структуре и оквири који омогућавају учешће младих у доношењу одлука.

Па ипак, и мада су намере служиле за пример, резултати на овом фронту нису у потпуности задовољавајући (по налазима ове евалуације). Да, млади имају много више могућности да учествују, да буду активни, да користе више могућности за конструктивно коришћење слободног времена, да се само-организују. А по важним питањима, као што су приоритети за локални акциони план младих, или пак нову Националну стратегију, сада се редовно одвија процес истраживања и консултација са ширим учешћем младих. Међутим, као што је детаљно разматрано, у односу на међународне принципе, учешће у активностима и консултацијама није једнако учешћу у доношењу одлука, које остаје слабо.

Постоје неке структуралне препреке које ометају приступ учешћу и само учешће младих у доношењу одлука, укључујући чињеницу да:

- Постојеће структуре за омладинску политику и доношење одлука не укључују заједничко управљање (тј. поделу власти између владиних и невладиних актера при доношењу одлука које се тичу креирања омладинске политике), чак и када је принцип заједничког управљања прихваћен и ако се консултације са младим људима и њиховим представницима периодично одржавају у кључним процесима развоја политике.²⁸ Јер, ради се о томе да нека представничка тела младих треба да буду укључена у свакодневну реализацију и управљање Националном стратегијом младих и у то како се троши новац НСМ;
- Мандат Кровне организације младих Србије (КОМС), који је формално *de jure* признат, јесте *de facto* потцењен зато што мора да преживи од финансирања пројекта. Тако, и мада подршка КОМС од МОС пристиже (он добија финансијску подршку), то није институционална подршка и не подстиче консолидацију каквоо једно национално тело које представља интересе младих у процесу креирања политика треба да има. Исто се може рећи и за друге кровне организације са саветодавним циљевима и функцијама;
- Има неколико механизма, од тога можда ниједан формалан, за укључивање младих у доношење одлука на локалном нивоу, неколико представничких тела која могу деловати као

се усредсреди на омладину са локалним фондовима, тако да је нејасно да ли ће посебан програм финансирања младих наставити да буде на располагању у Србији и другим земљама.

²⁸ Овде посебно мислимо на састав и мандат савета за младе на националном нивоу (који тек треба да почне озбиљно да раде) и на савете за младе на локалном нивоу (них неколико, уколико иједан укључује представнике младих). Поред тога, оба ова тела имају искључиво саветодавни мандат.

партнер у процесима креирања локалне политике (нпр. платформе организација младих, парламенти младих на широкој основи), како у погледу проблема младих, тако и у погледу општих проблема креирања омладинске политике;

- Чак и када постоје ученички и студентски парламенти, њихов мандат да раде као партнери у доношењу одлука није довољно препознат на нивоу појединачних школа и на свим узлазним нивоима у фазама за креирање политика. Није јасно да су таква тела укључена у креирање политика у образовању, на пример, наспрам чињенице да постоји национална организација ученика и да је она чланица европске кровне организације (ОБЕССУ);
- Коначно, цивилни сектор младих, који је некада водио политику оспоравања у Србији, и имао снажан профил заговорника отпора, прерастао је у испоручиоце услуга. То је делом резултат структуре реализације НСМ, која је децентрализовала одређене задатке за координацију, промоцију, доделу грантова и евалуацију на ОЦД уз снажну повезаност са базом. Многе од њих су једном биле организације заговорници других идеја. Међутим, њихов садашњи положај као реализатора, уз још неколико других могућности за одрживо финансирање, довео је до промене њиховог положаја, профила и легитимитета да буду заговорници идеја. То је такође делом суштина природног процеса сазревања цивилног друштва у консолидовању.²⁹ Овај аспект ће се разматрати детаљније под испитивањем аутономије и зависности ОЦД.

Коначно, и како би се додала нијанса онеме што је изнад изложено, мора се признати да је много инвестиција отишло у обуку и развој капацитета ОЦД током година реализације НСМ, укључујући оне у вези са учешћем у доношењу одлука. Због тога је донекле противно здравом разуму да се цивилни сектор младих понаша пасивно када се не слаже са оним што види да се догађа у свом сопственом сектору. Упитани о томе зашто омладински цивилни сектор више не „захтева“ „место за столом“, заинтересоване стране су поменуле много различитих разлога укључујући питања/изазове, и мада су се чешће њихови одговори свели на два главна фактора: зависност од ресурса расположивих за пројекте од стране МОС и „самоцензура“ као начин опстанка у политички непријатељској средини.

Интегрисана политика младих

Да би било шта од НСМ било реализовано, МОС је рано схватило да мора да обједини политичку вољу и ресурсе „великих моћника“ у влади – друга министарства са кључним секторским документима релевантним за младе и њихове циљеве – образовање, запошљавање, здравствена заштита, правда, унутрашњи послови – да наведемо само неке. У том циљу оно је основало Радну групу за реализацију НСМ. Разговори са МОС и другим министарствима указали су на чињеницу да је било стварно корисно стављање овог механизма у погон, а отвореност МОС за унутар-секторску сарадњу заслужује похвалу. Међутим, као што МОС и признаје, не постоји увек у влади одговарајуће препознавање потребе да се перспективе младих усмере кроз релевантне области омладинске политике изван одговорности МОС. Данас, МОС није успело да установи радну групу као координатора механизма за интегрисану политику младих, којом МОС може да води секторске активности о реализацији посебне омладинске политике у другим секторима.³⁰

²⁹ Јоерг Форбриг (Joerg Forbrig), Веза између цивилног друштва и демократије: сугестија за критички приступ, објављено у: Реицхел, Walter (Ед.): Политички приоритети између Истока и Запада. Поново откривено богатство Европе – Шта имају да понуде кандидати за придруживање у Источној и Централној Европи (Бр. 2. мај 2002.), стр. 79-103.ст. (Бр. 2. мај 2002.), стр. 79-103. Доступно онлине на адреси:

<http://www.kakanien.ac.at/beitr/theorie/jforbrig1.pdf> и Цивилно друштво: Теорија и пракса у Источно-централној Европи, докторска теза, Фиренца, Европски универзитетски институт, 2004.

³⁰ Имамо примере да су млади људи као посебна категорија и циљна група често невидљиви у активностима других министарстава. На пример, подаци Министарства здравља нису подељени према старосној доби у мери у којој би одређени здравствени проблеми и потребе млађих адолесцената, адолесцената и младих и одраслих могли да се разликују, уз доношење политике у складу са тим. Ово је такође случај и са другим владиним агенцијама и министарствима, укључујући Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, које донедавно није радило са категоријама као што су НЕЕТ (омладина која није у процесу образовања, запослења или обуке), која се показала као веома корисна у другим земљама у прилагођавању интервенција активног тржишта рада како би се запошљавали млади.

Поред тога, интеграција интервенција за младе у циљеве HCM је изазов, с тим да су неки циљеви у основи били интегрисани као „независни пројекти” (види Фонд за младе таленте). Опште неразумеваше је у чињеници да интегрисана политика подразумева обједињавање ресурса и одмеравање капацитета са разним секторима. То је сигурно тачно, али се такође ради и о заједничком развоју пројеката и приступа. Наравно, капацитет, агенцијска и политичка воља других актера политике јесте такође кључно за постизање интеграције, а пажњи ове евалуације није избегла чињеница да су различите политичке странке, које су задужене за различита министарства, ометале сарадњу. Захтеви за одрживошћу изискују дубљу интеграцију постигнутих мера политике, екстерно ка активностима других сектора, а интерно у оквиру HCM. Не постоји рецепт како да се ово ради. Међутим, текући мониторинг и евалуација и интензивирана активна комуникација лицем у лице између одељења и одговорних људи, може то да олакша. Другим речима, интегрисану омладинску политику подржава „култура” комуникације креирања политике и реализације.

Капацитет МОС и других тела за реализацију HCM

Постоје четири кључне димензије по питању капацитета – људски ресурси, финансијски ресурси, време и компетенције. Наравно, када се размишља о овом питању, прво тело које пада на памет јесте МОС, али оно није усамљено у одговорности за реализацију HCM. У ствари, оно је широко поделило одговорност и децентрализовало многе функције за које је схватило да други имају више капацитета или да су више компетентни – што је само по себи индикатор компетентности. Други важни актери у реализацији HCM чији капацитет треба размотрити јесу: сви актери у инфраструктури локалних канцеларија за младе, ОЦД у својству ресурс центара и контакт тачака, кровне организације на националном нивоу (КОМС, НАПОР, Национална асоцијација канцеларија за младе, итд.), друга министарства, међународни партнери, итд. Капацитет других актера (друга министарства, КЗМ и ОЦД) се третира на друге начине у другим деловима овог одељка, укључујући део под интегрисаном омладинском политиком, инфраструктуром КЗМ, аутономијом и зависношћу ОЦД, тако да се овај одељак концентрише на МОС.

У општем смислу, евалуација је запазила доста компетенција за постојећи капацитет, посебно на страни МОС, као и доста ограничења, што је ометало делотворност реализацију. Па ипак, ниједно од њих није такво да му се не може приступити са циљним побољшањима. Два изузетка су да МОС има хроничан мањак особља (са 7 стално запослених државних службеника и 18 људи под уговорима као подршка) и у вези са тим, има веома ограничен мандат. Гледишта да је на страни МОС био „слаб учинак”, као у случају касног објављивања позива за пријаве на конкурсе са кратким роком, или непостојање текућег мониторинга, једноставно прећуткују чињеницу да није било довољно органа и мозга да се обави сав посао реализације тако огромних комплексних циљева и активности које представљена HCM укључује. Поред тога, а као што је изнад наведено у одељку о интегрисаној омладинској политици, мандат HCM као координатора или челника омладине, још увек није установљен, а то даље ограничава њен капацитет да делује аутономно и одлучно. Када је реч о новцу и времену, треба поновити да финансијски ресурси и време које је било на располагању HCM нису били у пропорцији са амбицијама стратегије, али они нису за занемаривање чак и када се то имплицира, тако да ће императив капацитета за будућност сигурно бити реалнији. И ово је такође императив квалитета, а односи се на део компетенција. МОС ће морати да развије своје компетенције за доношење чвршћих одлука о томе шта се реално може остварити до прихватљивог нивоа квалитета и у ком временском року и са расположивим ресурсима у предстојећој HCM 2015. Таква компетенција укључује делом уверљиве аргументе, делом изградњу коалиције и делом одбрану донетих одлука.

Инфраструктура за локалну политику и реализацију

Доста тога је написано у овој евалуацији о озбиљним проблемима реализације HCM на локалном нивоу и о капацитетима и ограничењима инфраструктуре КЗМ да пружи квалитетно искуство и услуге младима у локалним срединама у којима живе. Није неопходно да се то све понавља. Па ипак, ово је кључни изазов за одрживост и делотворност напретка омладинске политике у Србији, и мораће да се учине напори да се у нешто боље развије систем који тренутно не функционише оптимално.

Ово тешко питање лежи у односу између законодавне и извршне власти на локалном нивоу, са инфраструктуром КЗМ које често упадају у процеп у том односу. КЗМ су одговорне за рад на локалној омладинској политици и за омладински рад у складу са националним циљевима и смерницама о стандардима, док локална политика одређује њихов мандат, њихове услове рада и ресурсе који су им на располагању, као и њихов маневарски простор. Када постоји склад између различитих интереса који су у игри, чини се да инфраструктура добро функционише. Када постоји конфликт између онога што КЗМ желе да раде/раде и онога што локална политика сматра да треба да раде, резултати за младе изостају.

И поново, не постоји рецепт како да се ово реши, али јасно је да без бољег разграничења између доношења политичких одлука и извршавања политика и услуга, што подразумева јаснији мандат КЗМ за извршавање како програма локалних асоцијација младих тако и националних програма младих (ка ЈЛС), јача регулатива и неке обавезе ЈЛС за примену националних стандарда на локалном нивоу и спровођење обавеза за обезбеђивање квалитета од локалног до националног нивоа, не би помогло у отклањању садашњег безизлазног положаја у коме се налази велики број КЗМ. Без обзира на то, евалуација препознаје да ће ово остати екстреман изазов све док ЈЛС имају потпуну аутономију у одлучивању како да воде неку КЗМ.

Управа, улога политике и транспарентност

Уско везано за изазов јачања инфраструктуре КЗМ да даје боље резултате младима, јесте тегобно, а искрено речено, и контроверзно питање управе, политике и транспарентности. На много начина политичка култура и култура управе које се могу приметити у Србији умањују добре намере које стоје иза енормног напора уложеног у НСМ од стране многих заинтересованих страна које су посвећене младима. На жалост, питање како се управља зависи много више од политике него од доношења процедура, регулативе и стандарда. А још више од неке апстрактне идеје о односу политике и управе, култура управе зависи од тога како људи који су у управи користе у пракси регулативу, процедуре и стандарде и у које сврхе. Ако у овој евалуацији отворено говоримо о тој теми, то је због тога што без напора да се развије култура неке управе у омладинском сектору (на свим нивоима) која је транспарентнија, инклузивна, демократска, и у коју су уграђене вредности које млади настоје да промовишу кроз НСМ, велики напор да се реализују циљеви НСМ ће бити подривен.

И још једном, лако је писати о овоме у евалуацији, а јако тешко учинити нешто у вези са тим кроз свакодневну праксу креирања политике и реализације.³¹ Па ипак, постоје конкретне мере које се могу предузети експлицитно у националној стратегији за младе како би се промовисала транспарентност и добра управа и како би се практиковала политика у складу са вредностима проповеданим у кључним оквирним документима којима се регулише омладински сектор. На првом месту, прихватање овога јесте једно питање, а отворено разматрање истог током доношења одлука релевантне политике био би један важан корак за почетак. Следећи корак би могао бити развој циља у оквиру НСМ којим би се промовисала култура добре управе у овом сектору, са посебним активностима на финансирању његове подршке (обука за државне службенике и ОЦД о (локалној) сарадњи у области омладинске политике заједно са моделима који су се показали корисним у сличним контекстима; отворенији приступ информацијама о реализацији, укључујући „објављивање онога што плаћате“; развој механизма су-управљања; мониторинг и евалуација; институт неке провере и биланса у оквиру система за финансијске и друге видове правичности; и развој механизма контроле, између осталог). За то ће, наравно, требати времена, а постоје примери добре праксе из којих се може учити.

³¹ Године 1990., у освит пада Берлинског зида и потоњих револуција које су се одиграле У Источно-централној Европи, Ралф Дахрендорф је исправно указао да је за промене у политичкој култури потребно време: „...за формални процес уставне реформе потребно је најмање шест месеци; општи утисак да се ствари одвијају на боље као резултат економске реформе неће се проширити пре него што протекне бар шест година; трећи услов пута ка слободи јесте да се обезбеди социјална основа којом се трансформише устав и привреда да пређе из институција у погодним условима у институције у свим условима (...), а једва да је довољно шездесет година да се поставе ови темељи“. Ралф Дахрендорф, Презмишљања о револуцији у Европи, Лондон, Chatto & Winds, 1990., стр... 92ф.

Аутономија и зависност цивилног друштва младих

И опет, у тесној вези са претходним разматрањима јесте питање аутономије и зависности цивилног друштва младих и његов капацитет и посредовање да истовремено делује као заступник младих и као творац/реализатор омладинске политике. То питање се стално понавља током евалуације, а оно је прилично осетљиво питање, јер дискусије по том питању могу лако да се изроде у теорије завере о невидљивој руци државне контроле. Уплитање у ту врсту спекулација је оно што је евалуација настојала да избегне. Па ипак, мора се признати да је учинак (било писања или написања) институционализације финансирања пројеката путем конкурса за грантове, у контексту недостатка других шема финансирања ОЦД које су, најзад, такође извор запошљавања за немали број младих, имао ефекат потпадања у завијан положај од стране МОС одређених ОЦД. Даље, мора се признати чињеница да оно што су некада радиле ОЦД као кључне заговорнице младих, сада раде као „реализатори“ и „испоручиоци услуга“ у децентрализованој реализацији НСМ, а то чине из разлога што су међу оним организацијама које су најкомпетентније и у најбољој позицији да то чине.

То не значи да су ОЦД изгубиле своју независност и да сада „лицитирају за владу“. То значи, да је за њих много теже да заговарају нешто јер се боје да не изгледају као неко ко „сече грану на којој седи“ и да им мање верују они који су их овластили да у њихово име буду заговорници у прошлости да ће то сада и убудуће поштено чинити. Као што је раније поменуто, чини се да је ово само једна фаза у природном сазревању сваког цивилног друштва. Па ипак, у контексту текуће српске омладинске политике, то је довело до неке врсте парализе која се не може гледати само као резултат типичних проблема колективног деловања. Чини се да је користан пример национални ниво, чак иако је феномен потпадања под зависност израженији на локалном нивоу. Омладински цивилни сектор се слаже (у већини) да НСМ није требало да буде усвојена пре детаљне евалуације, али није успео да се једногласно заложи за одлагање процеса (ма каква да је био резултат тог залагања), и он сам је изненађен зато што је његов сопствени имиџ у супротности са оним што види.

Као што је случај са управом, постоји значајна предност по овом питању аутономије и зависности када се отворено разматра, било да је то у контексту састанака КОМС или других кровних организација, или пак још уопштеније, у оквиру организација омладинског цивилног сектора. Чини се да не недостају активности током којих се то може учинити. Па ипак, то се не дешава (или бар тако изгледа у овој евалуацији). Експлицитне активности по овом питању и како да се оно решава кроз мере НСМ треба да буду разматране у контексту развоја нове НСМ и при изради њеног плана акције. Истовремено, за много отворенији однос од стране МОС и локалних органа управе према „улози заступника“ коју има омладински цивилни сектор, потребно је проћи дуг пут да би то добило подршку кроз ову фазу „спознајне дисонанце“ о његовој улози. Омладински цивилни сектор скоро да не тражи револуционарну промену – у ствари, чини се да је оно углавном највише окупирано са наставком рада са младима и за њих. Питање институционалног финансирања ОЦД, посебно кровних организација, је стварно за то суштинско. Било на локалном или националном нивоу, могућност да ОЦД добију простор, без плаћања најма за њега, користе фондове за обезбеђивање основног функционисања секретаријата и рачуноводства и покривање трошкова волонтера укључених у организационе развојне активности (не само сервисирање одређених пројеката), знатно би смањило притисак.

Најзад, враћајући се на питање политичке и културе управе, тиму за евалуацију је више пута понављано да млади људи виде себе као чланове политичке странке у смислу добијања улазнице за посао и приступ одрживом животу (обично јер се то види као доступност посла у државној служби). Тиму за евалуацију је такође више пута понављано да је политика корумпирана, а посебно људи укључени у политичке странке, те да су у њима само ради личне добити. И док су у неком погледу ова запажања контрадикторна, она се прихватају као „чињеница“, и показују у којој мери природа политичке културе утиче на то каква је интеракција цивилног друштва и државе. То је погубно пустошење у области младих. Са једне стране постоје неповерење и скептицизам, а са друге осећај да сте жртва некоректног расуђивања и скандал мајстор. Најосновнији видови сарадње на заједничким циљевима представљеним у НСМ угрожени су оваквим стањем ствари. И док промена политичке културе у Србији није задатак НСМ, за омладински сектор би било добро да се призна да постоји хитна потреба за мерама за изградњу поверења, а то је нешто што се лако може уградити у НСМ.

Домет

Тешко је донети закључну оцену о домету ове НСМ зато што не постоје поуздани подаци који произилазе из одређених истраживања о томе. Ипак, подаци које имамо о директном и индиректном учешћу у активностима пројеката НСМ показују да, уопштено гледајући, а и на националном нивоу, постоји многоструки ефекат. Многострукост изгледа да је основни приступ кога су се, на неки начин, држали сви пројекти (од локалних до националног), те да постоји свест о потреби за проширењем домета НСМ на што већи број младих.

Па ипак, постоје неке групе које изгледа да су стално биле мање укључене у активности НСМ, а до којих ће акција НСМ тешко досећи. То су уобичајени сумњивци: млади Роми, млади из других мањинских група, млади ЛГБТQИ популације, млади са физички ограниченим способностима, млади са менталним здравственим проблемима, млади у изолованим руралним срединама (углавном школска омладина), млади под државним старањем и млади који живе у сиромаштву. И ако се замислимо над овим, та чињеница нас неће никако одвратити од многих изванредних иницијатива које су предузимане ради достизања и укључивања маргинализованих младих људи и да велику већину младих НСМ није дотакла на било који начин. Нити се том чињеницом потцењује комплексност инклузије у мулти-културном друштву као што је Србија, њен историјат о националним мањинама и међу-етничком миру и конфликту. Може да звучи поједностављено, међутим, мора се учинити много тога, систематичније, са про-активнијом улогом и инклузивним приступом на текућој основи, са протоком времена и по свим циљевима НСМ.

Као што је разматрано на многим местима у овом извештају о евалуацији, обезбеђивање шанси је важно, а обично разлика између искоришћених или неискоришћених, као и подршка која стоји на располагању младима да је најбоље искористе. Ова фундаментална чињеница призната је у области каријерног вођења и у односу на прелаз из образовног система на тржиште рада младих (са или без квалификација). Сада то треба признати у односу на учешће младих, волонтирање, активистички приступ, здрав живот, партиципацију, ексклузију и многе друге области деловања НСМ.

Информисање младих јесте кључни инструмент и средство домета, и учињен је добар први корак у развоју доступности информација младима. Ипак, још увек није успостављена инфраструктура за информисање младих која досеже до младих људи, а не да се чека да млади дођу до ње. На крају, млади људи који су довољно информисани да се појаве у КЗМ или центрима за информисање младих и затраже информације, јесу они млади који већ имају највећи друштвени капитал. До свих других младих људи треба да се досегне на активнији и про-активан начин, а у међувремену постоје изванредни примери како се то ради и од кога се може научити.

Друга фундаментална чињеница јесте да млади не трпе да им се држе лекције, и то се мора имати у виду када НСМ чини напоре да до њих досегне. Приступ да се финансирају неформалне групе преко програма Млади су закон отишао је прилично далеко у узимању ове чињенице у обзир, као и у случају деловања које су подржали неки међународни партнери за промовисање здравља младих и превенцију кроз вршњачку едукацију. Овај приступ мора постати главни и мора се обуздати искушење да се користи НСМ и њени инструменти за домет да би се младима рекло шта да мисле и шта да раде. Једна је ствар подржавати развој вредности и грађанску оријентацију младих, а сасвим друга говорити им које вредности они треба да имају.

Мониторинг, евалуација и истраживање

Непостојање систематског мониторинга, евалуације и интегралног система истраживања младих у Србији знатно је ослабило реализацију НСМ. Све заинтересоване стране, укључујући МОС, чија улога је да ово изведе, компилирају и интерпретирају, слажу се да је то проблем који се мора решавати. Постоји извештај број питања, најизражајнија су капацитет и компетентност. Објективно, МОС нема ни времена ни људства са савременим компетенцијама да изведе мониторинг, евалуацију и истраживање младих на оном нивоу који је потребан да се адекватно одржи општи увид у оно што се догађа, како се догађа, који су ефекти и са каквим импликацијама на НСМ у стварности (тј. коришћење у формативне сврхе).

Постоје два уобичајена начина да се ово ради – јединица одређена за евалуацију и мониторинг и за развој (обично по захтеву) се оснива у оквиру МОС која ради на томе на текућој основи или се пак независно тело које финансира влада оснива ван МОС да одигра ту улогу.

Комплексније питање од онога који технички приступ треба да се узме по питању мониторинга, јесте начин на који су установљени индикатори за мониторинг и који они треба да буду. За систем мониторинга који стварно функционише, он треба да буде сопствени, а то значи да све заинтересоване стране у HCM треба да буду укључене у његов развој. Даље, актери на другим нивоима и у другим секторима такође су укључени у реализацију HCM и без њихове сарадње, ма која опција да је у игри, неће се превазићи замка коју је HCM искусила посебно у области мониторинга и евалуације. Дакле, требало би да дође до неког „подизања свести” и развоја капацитета у свим секторима, од националног до локалног нивоа, како би се подржала реализација свеобухватног мониторинг и система евалуације HCM.

Јасно је да су за то потребни ресурси, а добар квалитет мониторинга и евалуације кошта, зато што је за њих потребан рад на локалу и састанци и консултације и рад лицем у лице, као и прикупљање квалитетних података и мониторинг на бази субјективних мера, а не само набацивање бројева (мада је и то такође важно). Учинити да ово функционише често је питање доношења одлуке да то функционише. Често је под знаком питања посвећеност ресурса и времена које особље има за овакву вежбу самопремишљања када се бира између мониторинга и активности финансирања. Међутим, увек ће морати да се бира између ова два. То или радите, или не радите.

Када је реч о истраживању о младима, у овој евалуацији се открива да апсолутно не постоји недостатак истраживања о младима и омладинској политици у Србији. Једино што су га вршили разни актери који међусобно о томе не комуницирају. А чини се да много тога није благовремено објављено, нити постало јавно за овај сектор (из ма ког разлога, злонамерног или не). Треба прећи дуг пут да би се истраживање о младима и његова институционализација поставили као циљ у HCM. Важан почетак у овој области би било мапирање постојећих истраживачких напора и или дугорочних иницијатива (не толико за урађена и објављена истраживања), те да се анализира који елементи истраживања су изведени на компаративан начин, а који нису. Даље, припрема полазне оквирне студије био би важан корак напред, нешто као што је Европски извештај о младима, а за Србију, ресурс који се може ажурирати на редовној основи са новим истраживањима, можда усклађено са распоредом рада на припреми нових докумената стратегије и планова акције. И још једном, то изискује ресурсе, али редовно, компаративно и благовремено истраживање о младима представља апсолутни предуслов за делотворну израду и реализацију омладинске политике, а без њега су шансе да се остваре циљеви још више лимитиране.

Препоруке

Имајући у виду закључке који су донети на основу неколико „изазовних области“ о којима је било речи у горњем делу текста и садржају нове HCM, препоруке тима за евалуацију предлажу следеће активности, као и могуће активности или мере које би могле бити адекватне за њихово решавање (представљене су по категоријама, али не и по важности). Треба имати на уму да се неке од ових активности преклапају или зависе једне од других. Као орган који је задужен за спровођење HCM, МОС је најпозванији да предузме иницијативе за спровођење ових препорука. Ипак, то не искључује остале органе и невладине актере у сектору за младе да учествују у њеном спровођењу. Заправо, тим за евалуацију је убеђен да без партнерства и сарадње са осталим заинтересованим странама у омладинском сектору и њихове политичке воље, неће бити могуће да се спроведе велики број ових препрека.

Одрживост

1/ Коришћење екстерних средстава и партнерстава како би се поткрепила одрживост стратешких интервенција у оквиру HCM, почевши од релевантних пилот модела који се завршавају са све успешнијим моделима. За то је неопходно следеће

- Израда програма приоритета у сарадњи са кључним екстерним партнерима уз ресурсе за специфичне приоритете који су релевантни за HCM (узимајући у обзир најосновније потребе);
- Активности и финансирање које се односи на дуге временске периоде;
- Финансирање великих размера;
- Одрживост оперативне одговорности за реализацију програма, посебно мониторинг и евалуацију;
- Укљученост ОЦД партнера и осталих владиних органа у осмишљање, евалуацију и мониторинг.

2/ Прегледање, евалуација и промена приступа додели грантова за дугорочне, међу-секторске и вишегодишње интервенције више заинтересованих страна које обједињују средства за стратешке циљеве. За то је неопходно следеће

- Израда програма за финансирање концептуално и стратешки заснованих на новој HCM;
- Напуштање малих, једнократних финансирања пројеката ОЦД, уз могуће финансирање само неколико организација које добијају грантове;
- Строжи критеријуми квалитета за пројекте и строжије контроле квалитета организација које добијају грантове;
- Транспарентније процедуре за селекцију и доношење одлука за ново-осмишљене програме финансирања;
- Благовременија и примамљивија комуникација са омладинским сектором у вези са јавним позивима и програмима за финансирање (укључујући, али се не ограничавајући само на организовање редовних дана за информисање, обука за нове апликанте; савете и саветовање нових апликаната, итд.);
- Стварање могућности за давање административних грантова за веће ОЦД које имају репрезентативне и кровне функције.

3/ Јачање, даљи развој и унапређење програма *Млади су закон* и његов даљи развој. Ово се може постићи кроз

- Националне кампање о програму *Млади су закон* и о његовим могућностима којима ће се доћи до младих људи;
- Велике финансијске инвестиције у програме за повећање броја финансираних иницијатива;
- Издавање средстава који ће понудити корисницима грантова програма *Млади су закон* могућност за даље давања средстава за наставке пројеката уз јасне могуће доприносе за учешће и активизам младих људи.

4/ Даљи развој инфраструктуре која поткрепљује одрживост, тј. међу-секторску сарадњу, партиципативно доношење одлука (ко-менаџмент), осигуравање квалитета, мониторинг и евалуацију и истраживање. Видите препоруке за сваку од доле наведених ставки.

5/ Утврђивање улоге МОС као лидера и координатора за питања младих у оквиру владе. То се може постићи путем

- Изградње капацитета партнера у осталим владиним органима за „интегрисање младих”у своје политике;
- Институционализовање партиципативног доношења одлука (ко-менаџмент);
- Давање примера осталим државним органима;
- Развој нових приступа комуникације са заинтересованим странама које су у оквиру и изван владиних органа;
- Даљи развој постојећих и иницирање нових механизма за међу-секторску сарадњу.

6/ Успостављање приоритета квалитета активности над квалитетом инвестиција и пројеката. То може да обухвати следеће

- Израду оквира за осигуравање квалитета који би могао да се интегрише кроз рад МОС, КЗМ, повезан са системским оквиром за мониторинг и евалуацију и који се може применити на спровођење НСМ у осталим секторима;
- Израда стандардизованих модела за пружање услуга младима које ће спроводити КЗМ;
- Акредитовање и сертификавање формата за квалификацију и обуку стручњака у омладинском сектору (укључујући, али се и не ограничавајући само на омладинске раднике).

Доношење одлука

1/ Анализа структурних препрека за партиципативно доношење одлука (ко-менаџмент). То би требало да обухвати

- Разматрање које од структурних препрека за партиципативно доношење одлука се могу решити посебним мерама у оквиру постојећих циљева нове НСМ.

2/ Разматрање добрих пракси за партиципативно доношење одлука (ко-менаџмент) на локалном нивоу и у другим земљама. То се може постићи кроз

- Спровођење наменских студија;
- Организовање студијских посета у Србији и у другим земљама;
- Стварање сценарија за партиципативно доношење одлука (ко-менаџмент) који су прилагођени приликама у Србији.

3/ Израда новог „концепта” за партиципативно доношење одлука (ко-менаџмент) у омладинском сектору у оквиру нове НСМ интегришући постојеће добре праксе (моделе за ко-менаџмент) из земље и иностранства укључујући све релевантне заинтересоване стране.

4/ Израда плана рада у вези са институционализацијом партиципативног доношења одлука (ко-менаџмент) као праксе за спровођење НСМ. То би требало да обухвати

- Организовање изградње капацитета за заинтересоване стране из омладинског сектора (правила, омладински рад, и истраживање и политика) у вези са значењем и праксама заједничког управљања (уопште и у Србији).

5/ Реформа и унапређење структура за партиципативно доношење одлука у складу са новим концептом за ко-менаџмент, укључујући:

Савете за младе

- Јачање мандата овог тела како би се превазишла могућност „узми или остави”, дајући им кључну улогу у новом концепту заједничког управљања
- Осигуравање ширег представљања организација за младе и осталих заинтересованих страна са релевантном стручношћу (на пример, из домена истраживања, праксе у омладинском раду, итд.)
- Одржавање редовних састанака (најмање једном годишње)
- Успостављање чврстих веза са радном групом за спровођење НСМ
- Осигуравање да је рад савета за младе транспарентан и да је њихов рад јавно доступан

Кровна организација младих (КОМС)

- Јачање консолидовања улоге и функције КОМС као представничке платформе за омладинске организације

- Обезбеђивање институционалних и административних средстава за КОМС
- Гарантовање независности, самосталности, признавања и статуса КОМС кроз усвајање релевантних прописа
- Омогућавање присуства КОМС свим релевантним телима за доношење одлука уз барем консултативну улогу тамо где није могуће да им се додели овлашћење доношења одлука

6/ Јачање доказа на основу којих се доносе одлуке за спровођење и стратешко (пре)усмеравање НСМ. То треба да обухвати

- Редовно објављивање националних извештаја о младима (према моделу европског извештаја о младима и/или националних извештаја о младима које објављују друге земље, по могућству на сваке 2 до 3 године);
- Организовање редовних националних омладинских конференција (по могућству да се поклопи са издавањем извештаја о младима);
- Редовно организовање националних анкета за потребе/бриге младих (по могућству да се унесу у националне извештаје о младима);
- Интегрисање ових кључних ресурса и извора доказа кроз формативну евалуацију и напоре за (поновну) израду стратегије;
- Избегавање да се такве иницијативе користе искључиво као средство за информисање о развоју нове стратегије на крају важећег стратешког периода.

Интегрисана омладинска политика

1/ Анализа правних докумената и одредби које треба да се ускладе како би се обезбедило одрживо и интегрисано спровођење НСМ (од локалног до националног нивоа). Фокус на неопходну ревизију оних докумената и одредби које

- Не „препознају“ младе као специфичну категорију која завређује да буде део политика и програма;
- Не обезбеђују посебне заштите младих људи од 18 до 30 година (у складу са дефиницијом младих у Закону);
- Угрожавају спровођење стандарда квалитета за програме који се односе на младе (на пример, Закон о локалној самоуправи);
- Су суштинске за стварање „подстицајног окружења“ за развој цивилног друштва и које имају директан утицај на статус и функционисање омладинских организација од локалног до националног нивоа;
- Које су међусобно у супротности када је реч о правима и одговорностима који су дати младима у Србији;
- Би у сваком случају представљале препреку за спровођење нове НСМ.

2/ Спровођење партиципативне анализе предности, недостатака, могућности и претњи међу-секторске сарадње са осталим ресорним министарствима који су значајни за спровођење омладинске политике у Србији, укључујући све релевантне секторе у оквиру поступка, с циљем да се

- Мапира обим и квалитет постојећих пракси међу-секторске сарадње кроз сва поља спровођења тамо где је то неопходно;
- Разумевање разлога због којих међу-секторска сарадња функционише добро у неким случајевима, а не функционише довољно добро у другим случајевима;
- Израда билатералних и мултилатералних споразума са осталим секторима о праксама међу-секторске сарадње која се односи на спровођење НСМ;
- Коришћење анализе за унапређење *modus operandi* међу-секторске сарадње која се односи на младе.

2/ Кампања за интегрисање младих кроз остале секторе управе. То захтева

- Бољу видљивост младих у управи, посебно у вези са „великим братом“ у МОС, тј. спорту;
- Заговарање активног учешћа осталих сектора у спровођењу и евалуацији НСМ;
- Омогућавање и мотивација активног учешћа осталих сектора у спровођење НСМ (на основу прикупљених доказа током релевантних анализа онога шта функционише/не функционише када је реч о међу-секторској сарадњи) укључујући обезбеђивање

- једноставних механизма комуникације и извештавања;
- експертизе, савета и техничке подршке осталим секторима за интегрисање младих;
- подстицаје за активно ангажовање зарад спровођења HCM;

3/ Даљи развој и јачање улоге и функционисања „Радне групе за спровођење HCM“. То ће захтевати

- да се напише опис овлашћења и задатака радне групе који превазилазе пуку размену информација са циљем да се користе као
 - платформа за планирање, управљање, мониторинг и евалуацију међу-секторских пројеката;
 - центар за најбоље праксе осталих сектора у вези са циљевима за младе;
 - средства за удруживање стручности и *know-how* осталих сектора у вези са младима;
 - механизам за интегрисање младих кроз остале секторе;
 - платформа за разумевање који су то други сектори управе којима треба подршка за делотворно спровођење HCM и за успешно пружање услуга младима;
 - механизам за сензитизацију владиних сектора за потребе за партиципативно доношење одлука (ко-менаџмент) у вези са спровођењем HCM и релевантних пракси које се могу усвојити;
- Укључивање већег броја заинтересованих страна из свих релевантних државних органа;
- Заговарање да састанци радне групе постану обавезни;
- Мотивисање учешћа кроз демонстрирање користи од активног учешћа осталих сектора.

4/ Иницирање заједничких пројеката за развој, спровођење и евалуацију великих пројеката са осталим владиним секторима у вези са HCM и заједничким циљевима осталих сектора који се односе на младе. То ће захтевати коришћење заједничких механизма за уверавање у квалитет и извештавање. Међународни партнери би, по потреби, могли да делују као фацилитатори оваквих процеса.

5/ Унапређење у управљању комуникацијом и знањем о младима кроз целу управу. То би требало да обухвати

- Успостављање и институционализацију механизма за редовну размену информација, извештавање и осигурање квалитета који су усаглашени у свим секторима;
- Израда система за управљање и институционализацију знања (онлајн) који се може користити за било које службено извештавање о спровођењу HCM или свако коме је потребна подршка у вези са питањима младих.

6/ Ангажовање кроз пилот активности за јачање израде политика за интегрисање младих на локалном нивоу и спровођење у оквиру јединица локалне самоуправе појединачно и мултилатерално, обједињавајући оне праксе које су оцењене као успешне како би се оцењивале током периода спровођења HCM.

7/ Израда једноставних, али свеобухватних квантитативних и квалитативних оквира за мониторинг и евалуацију HCM који се могу применити на све циљеве и периоде акционог плана за целокупно трајање HCM, то захтева укључивање

- Свих релевантних заинтересованих страна (осталих сектора који су одговорни за кључне циљеве, Статистички завод, државне органе који су одговорни за кључне опште теме, релевантне независне органе, универзитете и истраживаче) у поступак израде;
- Компоненте за обуку како би се осигурало да све заинтересоване стране, од којих се то и очекује, могу да раде делотворно у оквиру оквира за мониторинг и евалуацију.

Капацитети МОС и осталих органа одговорних за спровођење HCM

1/ Унапређење ситуације у вези са људским ресурсима и МОС. За то је неопходно

- Регулисање ситуације везане за запошљавање административног особља које ради у МОС, Регионалним канцеларијама за младе и локалних координатора канцеларија за младе;
- Поновно разматрање функција које би/не би требало да буду ангажоване са стране (нпр. управљање грантовима) с обзиром на утисак непостојања транспарентности / сукоба интереса;

- Повећање броја запослених у МОС како би постојао адекватан број запослених за пројектовани обим посла који ће проистећи из нове HCM и препорука датих у овој евалуацији;
- Формирање тимова који ће бити задужени за кључне циљеве, теме и/или спровођење инструмената HCM
 - Да се осигура свеобухватно покривање и релевантно извештавање у оквиру ново-успостављеног оквира за евалуацију и мониторинг;
 - Да се осигура симбиоза између инструмената попут доделе грантова и спровођења кључних циљева и под-циљева HCM;
 - Да се осигура редовна и *vis a vis* комуникација са кључним ресорним министрима и спољним партнерима који су укључени у спровођење циљева HCM;

2/ Оснивање јединице која је одговорна за пружање подршке за спровођење и израду нове стратегије. Та јединица би могла да буде одговорна за

- Осигурање квалитета;
- Евалуацију и мониторинг напретка циљева нове HCM;
- Формативни развој нове Стратегије кроз редовне консултације и евалуацију са ОЦД за младе и осталим партнерима;
- Мобилисање нових међу-секторских и екстерних партнерстава и ресурса;
- Развој стратешког приступа за одрживо финансирање ресурса за спровођења HCM током времена.

3/ Развој стратешког приступа за одрживо финансирање ресурса за спровођење HCM током времена. То би требало да обухвати

- Израду плана рада у вези са мобилисањем и одређивањем одговарајућих финансијских ресурса за спровођење HCM узимајући у обзир све могуће секторске и спољне доприносе (видите препоруке за оснивање јединице за стратегију);
- Израда сценарија за превазилажење негативних ефеката будућег одласка донатора;
- Увођење јасног финансијског система за извештавање који је прилагођен сврси, који је концептуално и технички усклађен са усвојеним оквиром за мониторинг и евалуацијом
 - Осигуравање да се може користити из године у годину зарад сврхе упоређивања током времена;
 - Укључујући извештавање свих примаоца и давалаца средстава за финансирање активности како би се постигли циљеви HCM;
 - Разматрање онлајн решења за постизање максималне ефикасности (поређење примера добре праксе у другим земљама, министарствима и организацијама (на пример, Европске фондације за младе; Фондације за отворено друштво));
 - Пилотирање на националном нивоу;
 - Усвајање и увођење кроз локалне канцеларије за младе једном када је проверен и истестиран;
 - Осмишљавање и одржавање обука свих организација које сада или које могу да добијају грантове једном када систем буде проверен.

4/ Израда студије изводљивости о томе на који начин циљеви и под-циљеви HCM могу да се разумно постигну у оквиру трогодишњег акционог плана, на чијем основама се може реализовати релевантно и реално планирање активности, осигуравајући да су под-циљеви правилно приоритизовани.

5/ Унапређење компетентности МОС и осталих актера који спроводе HCM која се односи на њихове задатке. То би требало да обухвати

- Пружање могућности за професионалну обуку запослених у МОС, у КЗМ и осталим кључним (невладиним) актерима који спроводе стратегију како би унапредили своје компетенције за њихов део посла
 - То би могло да буде делотворно поткрепљено кроз бољу искоришћеност (подстицајних и бесплатних) давања која се могу добити кроз европске институције путем професионалне размене и шеме за обуке (могућности под релевантним поглављем о Ерасмус+; програми Европских центара за младе у Стразбуру и Будимпешти);
- Израда добро осмишљених шема или прилагођавање постојећих модела обуке за међу-секторску сарадњу за „професионалце за питања младих” свих категорија (државних службеника,

- истраживача, омладинских активиста / заговарача и представника политичких организација / партија, омладинских радника);
- Анализа постојећих инструмената у НСМ се може искористити за унапређење компетенције сектора кроз специфично планирање активности (на пример, Фонд за младе таленте који би јачао истраживање младих, итд.);
 - Рад на задржавању „професионалаца у омладинском сектору“ који су обучени о трошку КЗМ, МОС и партнера, тиме капитализујући изградњу капацитета кроз
 - Развој програма за професионално стажирање у омладинском сектору ;
 - Развој програма за младе професионалце (брзе обуке за запошљавање у датом сектору) за могуће професионалце у омладинском сектору ;
 - Развој академских / професионалних високошколских квалификација за омладинске раднике, заснована на раду који је већ реализован у области квалификација за омладински рад који је спровео НАПОР.

Инфраструктура и имплементација локалне политике за младе

1/ Олакшање и подршка напорима да се реше технички, административни и буџетски изазови са којима се суочавају специфичне КЗМ, укључујући посредовање са одговорним јединицама локалне самоуправе. Ово се може постићи

- креирањем и одржавањем базе са кључним подацима о функционисању КЗМ и локалној политици за младе;
- организовањем годишње конференције КЗМ /локалних координатора канцеларија за младе и јединица локалне самоуправе, у сарадњи са Националном асоцијацијом локалних канцеларија за младе, да би се проценила сарадња и размениле најбоље праксе за решавање заједничких и специфичних изазова;
- развојем специфичних токова финансирања и шема обуке за решавање главних идентификованих проблема;
- пружањем техничке помоћи јединицама локалне самоуправе које се суочавају са изазовима у спровођењу стандарда квалитета за КЗМ и локалних координатора канцеларија за младе ;
- подршком јединица локалне самоуправе у изради планова за побољшање своје базе ресурса за имплементацију локалне омладинске политике, укључујући разматрање како би се најбоље искористило тренутно неискоришћено „власништво младих“ и друге инфраструктуре које захтевају инвестицију за оптимизацију своје корисности.

2/ Унапређење статуса, мандата, профила и ресурса локалних координатора канцеларија за младе. Ово би требало да обухвати

- побољшање транспарентности процедуре запошљавања за позицију локалних координатора канцеларија за младе, израдом јасног описа посла, пратећег профила компетенција и непристрасном праксом запошљавања;
- сензибилизацију јединица локалне самоуправе/КЗМ на мандат, профил и опис посла локалних координатора канцеларија за младе са експлицитним захтевом да се стандарди квалитета поштују;
- обезбеђивање адекватних услова за локалне координаторе канцеларија за младе промовисањем регуларизације уговорних аранжмана и обезбеђивање одговарајућих средстава да би се осигурало да могу да испуне свој опис посла;
- обуку локалних координатора канцеларија за младе у коришћењу свих новоустановљених оквира и алата за евалуацију, праћење, контролу квалитета, извештавање, управљање знањем и комуникацију, тако да су довољно компетентни да такву обуку искористе да унапреде омладинске иницијативе и кориснике активно укључене у НСМ/Локални акциони план за младе.

3/ Јачање улоге, ресурса и легитимитета регионалних координатора. Ово би требало да обухвати

- побољшање транспарентности процедуре запошљавања за позицију регионалних координатора, израдом јасног описа посла, пратећег профила компетенција и непристрасном праксом запошљавања;

- обавештавање о мандату регионалних координатора свих јединица локалне самоуправе и регионалних власти са програмима везаним за младе у складу са HCM, уз експлицитни захтев за активну сарадњу;
- обезбеђивање адекватних услова за рад регулисањем уговорних аранжмана, средстава за радни простор, комуникацију, посете КЗМ, организовање састанака, итд., који би одговарали опису посла;
- обуку регионалних координатора у коришћењу свих новоустановљених оквира и алата за евалуацију, праћење, контролу квалитета, извештавање, управљање знањем и комуникацију, тако да су довољно компетентни да такву обуку искористе да унапреде КЗМ у свом региону.

4/ Развој капацитета КЗМ и локалних омладинских актера цивилног друштва за сарадњу, партнерство и развој и имплементацију интегрисане омладинске политике кроз HCM и локалне политике за младе. Ово се може постићи

- спровођењем обуке за поједине категорије актера и за групе актера заједно да би се унапредила сарадња;
- проучавањем и усвајањем постојећих модела сарадње и обуке за сарадњу;
- развојем заједничких пројеката;
- радом са другим секторским службама.

5/ Појашњење односа и поделе одговорности за имплементацију HCM између локалног и националног нивоа

- институционализовати јасне линије доношења одлука и извештавања и јасно поделити одговорности између КЗМ, јединица локалне самоуправе и МОС;
- променити релевантне одредбе како би се обавезале јединице локалне самоуправе да спровode националне стандарде и смернице за КЗМ;
- променити релевантне одредбе како би се обавезале КЗМ да имплементирају оквир праћења и евалуације и одговарајуће механизме уверавања у квалитет, успостављене за нову HCM;
- обучити савете за младе у коришћењу свих новоустановљених оквира и алата за евалуацију, праћење, контролу квалитета, извештавање, управљање знањем и комуникацију, тако да су довољно компетентни да такву обуку искористе да унапреде јединице локалне самоуправе у свом региону

6/ Сензибилизација јединица локалне самоуправе на неопходност институционализовања партиципативног одлучивања (заједничког управљања) за политике и програме за младе на локалном нивоу кроз специфичне активности за изградњу капацитета и јачање свести. Погледати препоруке дате у овом погледу у претходном поглављу о "одлучивању".

7/ Захтева бољу поделу надлежности између политичког одлучивања о локалној омладинској политици и спровођења политике и услуга КЗМ. Ово се може постићи

- иницирањем релевантних измена Закона о локалној самоуправи;
- иницирањем релевантних измена Закона о младима;
- информисањем јединица локалне самоуправе о стандардима и смерницама за поделу надлежности;
- ангажовањем у дијалогу са КЗМ о њиховим проблемима и изазовима у раду са јединицама локалне самоуправе на спровођењу локалне омладинске политике ;
- пружањем савета и техничке подршке саветима за младе које доживљавају изазове с тим у вези;
- посредовањем код јединица локалне самоуправе у случајевима када то може бити од помоћи.

Управљање, улога политике и транспарентности

1/ Установити мере за промовисање изградње поверења и сталног дијалога између различитих изборних јединица у омладинском сектору (владин - невладин - академски - пракса) о свим питањима од важности за примену и даљи развој нове HCM, а посебно питањима која се доживљавају као контроверзна или предмет сукоба интереса. Неке мере релевантне за ову тачку наведене су у поглављу о одлучивању и интегрисаној омладинској политици. Даље мере се врте око развијања међусобног поверења међу актерима омладинског сектора, одржавања константног протока информација и развоја комуникативније културе у омладинском сектору, укључујући

- проучавање модела добре праксе из других земаља и међународних институција;

- институцију редовних обавештавања/достављања брошура о актуелним дешавањима на имплементацији из МОС ка другим партнерима у омладинском сектору;
- успостављање „службе за помоћ” HCM типа отвореног сервиса, јединствене адресе за свакога са питањима о HCM. Ово може имати и физичке и виртуелне (онлајн) манифестације;
- организација редовних округлих столова са различитим партнерима како би размотрила „контроверзна питања”;
- изградња капацитета за стручњаке из омладинског сектора, активне у спровођењу HCM, у приступу комуникацији и сарадњи;
- омогућавање активности за изградњу поверења за стручњаке који раде у МОС, другим државним органима и лидере организација цивилног друштва који раде заједно на имплементацији HCM.

2/ Успостављање новог приступа размени информација, транспарентности и управи у омладинском сектору усвајањем модела „објавити све као јавну информацију” у погледу младих и HCM, користећи релевантне одредбе о добром управљању, јавном информисању и е-управи која је установљена или је тренутно у развоју у Србији, и повезивање са новоустановљеним оквирима за евалуацију, праћење и уверавање у квалитета. Релевантне радње укључују

- прераду интернет странице МОС да би се обезбедила боља приступачност, интуитивна навигација и интерактивност/одзив и доступност финансијских извештаја (на пример);
- „објављивање онога што добијете и објављивање онога што плаћате”;
- обезбеђење да су деловање и резултати система партиципативног одлучивања (ко-менаџмент) објављени и доступни;
- деловање као „узор” у овој области да би се подстакле и друге изборне јединице (од локалних до међународних) укључене у HCM да предузму исти приступ и отворе се ка испитивању;
- покретање пилот пројекта у сарадњи са релевантним другим секторима власти да би се експериментисало са приступима доброј управи који могу на дужи рок бити уведени преко Владе.

3/ Стављање већег акцента на партиципативно одлучивање (ко-менаџмент), процену и праћење HCM да би се обезбедила боља равнотежа у финансијском систему и да се покаже финансијска честитост.

4/ Разматрање развоја „механизма пса чувара” - нешто као Заштитника грађана за HCM/за младе - којем се бирачко тело забринуто за транспарентност, управљање, улогу и утицај политике, сукобе интереса и чак корупцију, могу обратити и тражити помоћ. Развојни пројекат би требало да обухвати све актере омладинског сектора.

5/ Укључивање у активнију спољну комуникацију са младима и широм јавности о развоју омладинског сектора, рад на имплементацији HCM кроз модернизован и систематски интегрисан информациони систем за младе.

Аутономија и зависност омладинског цивилног сектора

1/ Преиспитивање и истраживање, у сарадњи са домаћим организацијама цивилног друштва, контуре и фактора који одређују аутономију и/или зависност омладинског цивилног сектора и заједничко разматрање механизма за решавање онога што се може спровести према циљевима нове HCM

2/ У оквиру напора на усклађивању законодавства које се односи на младе и омладински сектор, спровођење свеобухватног прегледа законодавних и стратешких одредби које имају утицаја на функционисање омладинског цивилног сектора у Србији

- промена правила која се односе на приступ финансирању од стране ОЦД како би се осигурало да се нове ОЦД не стварају искључиво због користи од финансијских токова који су доступни (тј. ревидирати критеријуме подобности) на основу отвореног дијалога са ОЦД за младе и релевантним стручњацима о развоју цивилног друштва.

3/ Јасно и строго раздвајање финансирања пројекта за реализацију циљева HCM и финансирање предвиђено за „менаџерско” спровођење HCM кроз ангажовање са стране, за које ОЦД могу такође да поднесу захтев. То може подразумевати

- проучавање пројеката и административног приступа давању грантова министарства омладине и спорта других земаља са сличним нивоом ослањања на давање грантова и ангажовање подршке са стране;
- примену забране финансирања пројекта оних ОЦД код којих су менаџерске функције ангазоване са стране, што подразумева адекватан ниво финансирања за административно функционисање организације током целог периода таквог уговора, тако да финансирање пројекта није неопходно да би преживеле те организације ;
- креирање профила пружалаца услуга наспрам корисника пројеката, укључујући посебне критеријуме за начин како организације могу бити једно или друго или променити улогу у различитим периодима акционог плана;
- интегрисање таквих приступа и критеријума у оквиру праћења и евалуације и ревидирање одговарајућих подзаконских аката;
- упознавање чланова Комисије за избор (за тендере и конкурсе за пројекте) са новим приступом и обезбеђење поштовања процедуре селекције;
- развој транспарентније процедуре како за давање грантова , тако и за ангажовање са стране/расписивање тендера, следећи добре праксе успостављене у другим земљама и информисањем о процедурама, критеријумима и начинима на који су успостављене изборне комисије за омладински сектор.

4/ Заузимање „самопоузданог“ пре него „одбрамбеног“ приступа невладином заступању и критици цивилног друштва на рачун МОС и НСМ, изградњом механизма за конструктивно каналисање тога, ангажовањем у том погледу на сталној основи и коришћењем прилике коју то обезбеђује за комуникацију, дијалог и ангажовање.

5/ Диверсификовање шеме финансирања које су доступне ОЦД да би се омогућио приступ основном минимуму институционалних или административних средстава потребних за вођење неке организације

- разматрање како боље користити јавну имовину како би се ОЦД обезбедио приступ просторима за пословање и функционисање;
- подршка у виду ресурса, осим новчаних донација.

6/ Обезбеђивање институционалне подршке за веће, националне ОЦД, посебно кровне организације кључне за функционисање система партиципативног одлучивања (заједничко управљање), тако да оне могу да плате основне оперативне трошкове (бар делимично), запосле минимум особља и спроведу основне организационе развојне задатке.

7/ Развој посебног механизма за изградњу поверења између ОЦД и владиних органа, посебно на локалном нивоу. Погледати препоруке дате у том смислу, у поглављу о управљању, улози политике и транспарентности.

Домет

1/ Израда механизма за студију и мерење домета којима је нова НСМ обухватила њене циљне групе уопште и специфичније циљне групе које у претходној стратегији нису биле довољно обухваћене, имајући у виду факторе који отежавају и унапређују успешно досезање до циљних група користећи инструменте и активности НСМ.

2/ Усвајање мера које имају за циљ повећање/ унапређење домета НСМ на реално стање и ситуације које су уочљиве кроз нове доказе о позитивним утицајима.

3/ Обухватање популације или група младих које до сада нису биле обухваћене као посебан критеријум грант програма.

4/ Увођење приступа који је више оријентисан на досезање до циљних група кроз рад МОС, партнера, и кроз спровођење НСМ уопште.

5/ Преглед алата за досезање до циљних група који су тренутно на располагању МОС, да се провере који су најделотворнији и да се усвоје праксе комуникације и односа са јавношћу, узимајући у обзир стручне савете по потреби (нпр. информисање младих, дигитална комуникација).

6/ Веће наглашавање принципа „мултипликације“ кроз рад на спровођењу НСМ, у сарадњи са осталим владиним секторима, екстерним партнерима, локалом, онима који добијају грантове и организацијама које су ангажоване за активности управљања. За то је неопходна

- Израда кохерентног и доследног разумевања концепта мултипликације;
- и његово увођење кроз НСМ активности.

7/ Повећање ресурса за активности које се односе на досезање до циљних група;

8/ Интегрисање активности за досезања до циљних група у опис послова за локалне координаторе канцеларија за младе, КЗМ и регионалне координаторе. То подразумева

- осмишљавање и организовање обука актера укључених у локалне политике за младе и оних који спроводе рад везан за информисање младих.

9/ Модернизовање, систематизовање и бољи ресурси за информисање младих. То захтева

- боље познавање и усвајање принципа и пракси за модерно информисање младих у складу са препознатим европским и глобалним стандардима;
- пружање инфраструктуре за информисање младих и досезање до циљних група (виртуелне, на пример „јединствени“ информативни портал и физички, на пример, мобилни омладински центри, мобилни информативни пунктови, итд.);
- студија у стилу „истраживање тржишта“ о комуникацијама са младима како би се избегло неделотворно слање порука и подучавање.

10/ Боља искоришћеност ново- модернизованих и систематизованих информационих система за информисање младих за постизање бољих домета нове НСМ.

11/ Спровођење националних кампањи о могућностима који су доступне младима кроз НСМ користећи друштвене медије и националну ТВ.

12/ Стварање механизма подршке за искључене младе како би се искористиле могућности доступне у оквиру НСМ.

Мониторинг и евалуација

1/ Увођење једног централизованог оквира за мониторинг и евалуацију и система за рад везаног за младе, заговарање истог у оквиру МОС и широм управе, одвајајући финансијске и људске ресурсе за његов развој и спровођење, пилотирање, саопштавање влади и осталим који су укључени у омладински сектор и обука за коришћење оквира. То би требало да обухвати

- израду пројекта за партиципативно успостављање индикатора за мониторинг и евалуацију узимајући у обзир међународне најбоље праксе (укључивање свих заинтересованих страна које раде у оквиру новог оквира у његов развој, фокусирајући се на квантитативне и квалитативне параметре, процену квалитета резултата и утицаја, а не само на квантитет, укључујући и субјективне мере, усредсређујући се на мање индикатора, фокусирајући се на административне и тематске димензије);
- посвећивање времена и људских ресурса у МОС раду на и организовању распореда за мониторинг и евалуацију (тима стављајући мониторинг и евалуацију у опис посла запослених);
- издвајање ресурса за унапређење капацитета и компетенције за мониторинг и евалуацију међу свим актерима који спроводе НСМ од локалног до међународног нивоа и широм управе, цивилног друштва и истраживачких заједница;
- израда нових (онлајн) алата за финансијско извештавање и контролу који су једноставни за коришћење;

- повезивање нових система за мониторинг и евалуацију са релевантним изворима информација и статистичких података који већ постоје и који би могли бити боље искоришћени (Републички статистички завод, попис становништва, „нови“ регистар грађана, међународне базе података, итд.)

2/ Истицање структуралне независности и објективности унутар оквира за мониторинг и евалуацију, система, и активности и људи који су укључени у успостављање посебних механизма за осигуравање истог.

3/ Израда квалитетног оквира за осигуравање квалитета рада МОС и спровођење HCM и повезивање са оквиром за мониторинг и евалуацију. То се може постићи кроз

- анализу постојећих модела за осигурање квалитета који су доступни за рад ове природе у пракси у другим земљама и који су развијени као међународни стандарди (поређење са ИСО стандардима);
- увођење критеријума за уверавање у квалитет кроз напоре за интегрисање мониторинга и евалуације и кроз давање грантова и процедура за односе са јавношћу.

Истраживање о младима

1/ Давање приоритета за развој препознатљивих заједница и инфраструктуре за истраживање о младима . То би могло да се постигне кроз

- мапирање истраживања која се стално спроводе (на пример, хоризонталних студија, релевантних статистичких података који се рутински прикупљају, релевантних квалитативних истраживања о младима у Србији које се реализују у Србији или изван земље, истраживања која спроводе међународне организације);
- обезбеђивање истраживача који се идентификују као млади истраживачи који пружају платформу за комуникацију, размену, заједничко учење, и прихватање најбољих пракси из иностранства (годишњи састанци, виртуелни алати за комуникације, грантови за опште истраживачке пројекте, итд.);
- коришћење релевантних циљева HCM који подржавају истраживање младих и рађање заједнице младих истраживача која се лако може идентификовати;
- стварање јединственог „центра“ где млади истраживачи могу да чувају и приступе свом раду (где свако ко је заинтересован за истраживање о младима може да приступи постојећим материјалима и истраживачи могу да добију видљивост свог рада);
- побољшање услова за бољу координацију и поређење и размену информација у вези са тачним истраживањима младих која су спроведена у Србији;
- боља искоришћеност производа истраживања омладинског сектора у раду МОС и спровођењу HCM;
- повезивање тих активности са радом нове „јединице за стратегију“ у оквиру МОС.

2/ Институционализовање припрема периодичног националног извештаја о младима (у складу са Европским извештајем о младима) у коме се може говорити о развоју националне стратегије за младе и стварању акционог плана, чему евалуација и мониторинг HCM може да допринесе.

3/ Охрабривање релевантних истраживача / факултета да се укључе у теме које се односе на младе.

Линкови за додатне информације о евалуацији

- [Резултати анкете заинтересованих страна \(текстуални део\)](#)
- [Резултати анкете заинтересованих страна \(графички прикази\)](#)
- [Списак заинтересованих страна које су учествовале у евалуацији](#)
- [Програм теренске посете](#)
- [Непопуњена анкета за заинтересоване стране \(CP\); Непопуњена анкета за заинтересоване стране \(ЕНГ\)](#)
- [Мапирање заинтересованих страна](#)
- [Опис пројекта евалуације](#)

Библиографија

Можете приступити комплетној архиви материјала који су коришћени за израду овог извештаја, уз изузетак белешки са интервјуа / састанака / фокус група и снимака (који су предмет прописа о заштити података, и стога морају остати поверљиви) на следећем URL:

<https://www.dropbox.com/sh/peoper2slmp3aek/AACvhDY04It4UnoznYaZxM0Ya?dl=0>